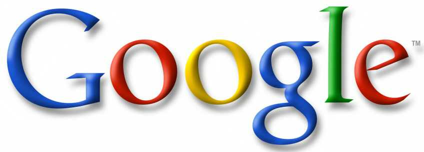
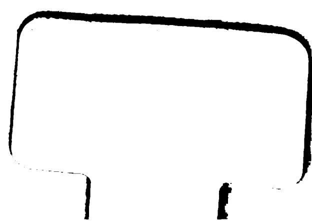

Google

KOVÁCS

Az 1844-ik évi Országgyülési tárgyalások naplói a papi javakról

1893

AZ 1844-IK ÉVI ORSZÁGGYÜLÉSI TÁRGYALÁSOK NAPLÓI A PAPI JAVAKRÓL.

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KOVÁCS FERENCZ.

Külön lenyomat közlőnek az ***„1843—44-ki országgyülés kerületi üléseinek naplója“*** *czimü sajtó alatt levő munkájából.*

BUDAPEST.

1893.

AZ 1844-IK ÉVI
ORSZÁGGYÜLÉSI TÁRGYALÁSOK
NAPLÓI
A PAPI JAVAKRÓL.

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KOVÁCS FERENCZ

*Külön lenyomat közlőnek az **„1843—44-ki országgyülés kerületi üléseinek naplója“** czimü sajtó alatt levő munkájából.*

BUDAPEST.

1893.

AZ 1844-IK ÉVI ORSZÁGGYÜLÉSI TÁRGYALÁSOK NAPLÓI A PAPI JAVAKRÓL.

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KOVÁCS FERENCZ

Külön lenyomat közlőnek az ***„1843—44-ki országgyülés kerületi üléseinek naplója"*** *czimü sajtó alatt levő munkájából.*

BUDAPEST.

1893.

A vallás a czélszerü tanítással tehát oly szoros kapcsolatban van, hogy az egyik a másika nélkül fel nem állhat; jól tudták ezt boldog emlékezetü felséges királyaink és őseink, kik a keresztyén szelid vallás behozatala tekintetéből a vallás szolgáinak és nép tanítóknak az akkori időkben más nemzeteknél is gyakorlott bőkezüséget követve, szélesen kiterjedő jószágokat adának azért, hogy a pogány néppel a keresztyénség szelid elveit megismertetvén és tanításuk által erkölcsiséget csepegtetvén sziveikbe, azoknak mind testi, mind lelki boldogságukat előmozdítsák.

Az akkori idő kivánatihoz alkalmazott ezen intézet következésében a hazánkba behozatott keresztyén vallás lassankint erős gyökeret vervén, az akadályok elhárításával mindjárt lankadt a buzgóság, és hazánkban is mint a külföldön, a szellemiekkel meg nem elégedő Hierarchia kiterjeszté a földet körül övedző szárnyait, — a puszta szertartásokká által varázsolt vallás sürü fátyolával elfogá hívei szemeik elől a világosságot, és a maga boldogságát főbbképen és tettleg e földön keresve, híveit pedig gondosan mesterkézett rajzolatokkal minduntalan csak a siron túli boldogságnak keresésére figyelmeztetvén, a setétségben tapogatódzóknak vezetőül szolgált mind addig, míg Guttenberg találmánya fellebbentvén az addig gondosan őrzött leplet, *lőn világosság!* — azonban —

a múlt időknek sziv és lélekrázó bővebb rajza előadását, azért mert azon már segítenünk nem lehet, elmellőzzük ugyan, de törvényhatósági, hazafiúi s emberbaráti kötelességünket érezve, a népnevelés jelenlegi szomorú állapota vizsgálatát el nem mellőzhetjük. Ugyanis,

a tanítók kiképeztetésére szükséges iskolák a hol felállíttattak is, többnyire csak nevezet szerint létezvén, a tanítók magok is a szükséges ösmereteket meg nem szerezhetik. Iskola házak minden helységekbe vagy fel nem állíttattak, vagy czélszerüen el nem rendezvék, — a gyermekek a közéletben szükséges — úgy mint élelem és kereset módjukhoz megkivántató ösméretekre nem taníttatván, szegényebb sorsú polgártársaink igen nagy része előtt a tudatlanság, babona, butaság és az ezekből származni szokott előitéletek setét fátyola, a józan megfogás, értelem és felvilágosodás boldogító eszméit eltakarva tartja, — és mindezeknek okait keresvén, méltó megilletődéssel látjuk, hogy épen azok, kiknek hivatta-

tásuk és kötelességük az eddigi mód szerint a nép nevelése lenne, sok helyeken ezen kötelességüket illetőleg — a tárgy fontosságához és a kor kivánataihoz mérsékelve — egy részről azért nem teljesíthetik, mert ezeknek a mindennapi szükségtől környékezve, szük élelmök megszerzéséről is gondoskodni kelletik akkor, midőn *az ország főpapjai dús gazdagságuk élvezésével kéjelmekbe merülve az élet gyönyöreit kedvtöltve éldelik* — *azért is*

miután nagykiterjedésü azon jószágok jövedelmeit, melyeknek egy része eredeti rendeltetése szerint a nép nevelése és tanítására volt adva, épen ezzel ellenkező czélokra fordítják, — azokat rendeltetési elsö czéljuk szerint elintézni s arra ismét vissza vinni a törvényhozó test kötelessége.

Annak bebizonyítására, hogy a *papi kezekre jutott jószágok eleitől fogva az összes törvényhozás rendelkezése alá tartoztak*, mind törvényeink, mind a történeti évkönyvekből merített adatok közül elég leend ez úttal felhozni azt, hogy a midőn első királyunk Szent István a keresztyén szelíd vallás behozatala tekintetéből érsekséget és püspökségeket alapított, szükségesnek látta egyszersmind azt is, hogy a keresztyén vallás és az erkölcsiség terjesztőinek oly módok nyújtassanak, miszerint azoknak használatával a czél elérethessék, és mivel azon időben kevés pénz forgott, az adást vevést csere alakban gyakorlott, s a Szent István király törvényei szerint lakosaira szabott polgári és egyházi büntetéseket is, többnyire bizonyos számú marháknak köteles adásával teljesített országban, — s ennek nagy része a lakosok kevés száma miatt miveletlen volt, fizetés helyett a papoknak, az isteni tisztelet díszes feltartására, a pogányság megtérítésére s ez által az erkölcsiség terjesztésére, úgy szinte élelmökre nevezetes kiterjedésü jószágok még annál fogva is adattak, hogy a parlagon hevert térek mivelés alá vétessenek; — azonban

már Kálmán királyunk idejében tapasztalván az ország rendei a papi jószágok szerfeletti szaporodását, annak első könyve első és 15-ik fejezetei szerint, csak a Szent István király által tett adományok hagyattak meg sértetlenül, — azon könyv 16-ik fejezete szerint különösen a szükségen felüli halastók el is vétetni rendeltettek. Későbben IV. Béla királyunk, Imre és II. András királyaink idejében, a papi kézre került jószágokat vissza szedte; — idővel az ország

rendei, temérdek jószágoknak papi kezekre jutását tapasztalván s ennek a haza közboldogságát nyomasztó súlya érzése közben majd nem öt egész századig tartott gondatlanságuk mámorából valahára kivergődvén, *az 1498-ik évben,* Ulászló harmadik végzete 55-ik czikkelye erejével, *a papokat a jószágok* további *akármi módoni szerezhetésétől eltiltották.*

Meglévén ezen utóbbi, mindenkor a maga erejében feltartott törvény által a papok — vagy holt kezek — szerezhetési jussa gátolva, *a még meglevők használata iránt a törvényhozás időről-időre rendelkezett,* — nevezetesen az 1548-ik évi 12-ik törvényczikkely az elpusztult egyházak jövedelmeit, a hitszónokok élelmökre és az iskolák felállítására fordítandónak rendeli; e felett az 1548-ik évi 6-ik törvényczikkely 4-ik ágazata, a főpapoknak kötelességökbe teszi, hogy tehetségükhöz képest iskolákat állítsanak, mely törvényczikkely végrehajtása az 1550-ik évi 19-ik törvény által sürgettetvén, kitetszik ezekből, miként *az iskolák alapítása és feltartása a papi jószágok terhe volt,* melyet egy részben teljesítettek is.

E felett számos törvényeink azt is tanusítják, hogy a *papi jószágok jövedelmei a törvényhozás által közhasznúnak látott más czélokra, nevezetesen a végvárak erősítésére fordíttattak,* melyek közül az 1504:26-ik és 1555:15-ik s az 1723-ik évi 71-ik törvényczikkelyekre, mely utóbbi törvényczikk a papi kezekre *bízott* s jó állapotban nem tartott javaknak elvételét rendeli.

Az összes törvényhozás tehát, a papi kezeken levő javak, mint a status jószágai jövedelmeinek hova s mely czélokra leendő fordítása iránt időről-időre tett rendelkezései által, azoknak mi módon leendő további elintézését magának anynyival inkább feltartá, minthogy azoknak tulajdonossági jussali bírását, bírhatását, mint azt csak ideig óráig használók, magok sem követelik, de nem is követelhetik, mert a kezeiken levő nagy kiterjedésű, de azon időben nem igen jövedelmező és e miatt kevésre becsűlt jószágokat, hivatalaikhoz kötött szolgálatukért és némely kötelességek teljesítéseért — valamint polgári némely hivatalokat viselők is — fizetés gyanánt nyervén, azok mindig annak pótlékául szolgáltak, és ez onnan is kitetszik, mivel a világi hivatalokhoz kötött jószágok jövedelmei helyett, később meghatározott mennyiségű kősók, majd utóbb a készpénz szaporodásával fizetések ren-

deltettek, — és ezekből szembetűnőképen még az is kivilág-lik, hogy a világi és papi hivatalokhoz fizetés pótlékul adott jószágok természete, a világi kezekre királyi adomány útján jutott jószágoktól — ha számos egyéb okokat mellőzünk is, lényegesen az által különbözik, hogy ezek tulajdonossági jussal bíratván, a származás és vérség útján a maradékra és oldalossági örökösökre is által szállanak, midőn amazoknak ideigleni használata csak egyes személyeknek adatik; — továbbá:

miután az összes törvényhozás — mint már feljebb is említtetett, — a papi jószágok jövedelmei egy része hova leendő fordításáról rendelkezett, önként és természetesen következik, hogy a rendelkezése alá tartozó és e szerint vissza is vehető jószágok jövedelmei helyett a vallás szolgái élelmükre illendő fizetést annyival inkább rendelhet, mivel:

ha a külföldi régibb és újabb példákat, jelesen a franczia szentegyháznak, a franczia forradalmat megelőzött és követett jószági történeteit, — a hosszú éjje után boldogsága hajnalának viradását üdvözölve köszöntő, és oly sok kiszenvedett kínok s a haza függetlensége oltárán füstölgött véres áldozatok után boldogságát kereső spanyol nemes nemzetnek példáját, — a vesztfáliai, lünevillei, s más egyéb békekötéseket, az európai fejedelmeknek az 1815-ik évi bécsi összejövetelük alatt hozott végzeteiket, melyek erejével sok, és pedig fejedelmi (souverain) rangú főpapok jószágaik is világi kezekre kerültek, s az új birtokosok, jelesen a felséges ausztriai császári ház által is, Rómának minden ellenmondásai s különösen a lünevillei békekötésre nyilván kimondott átka mellett állandóul megtartattak — nem említjük is, hazánkban is számos példáit lattuk és látjuk annak, hogy az esztergomi érsekség és egri régi püspökség hajdani javaik szétosztásával újabb egyházi megyék, püspökségek és káptalanok alkottattak, több szerzetes rendek és kolostoraik jótékony eltörlésével azoknak jószágaik, alapítványos tőkéik, jövedelmeik, egyházi és világi más közhasznú czélokra, jelesen ama minden szerzetes rendeknél talán még magasztalóik által is feljebb becsült intézet — úgy mint a pesti királyi tudományos egyetem megalapítására fordíttattak; s mindezen intézkedések — az azok ellen igazságszerűségük érzésénél fogva az országgyűlésen fel nem szólalt nemzet által is helyeseltettek, a művelt

Európa magasztaló közvéleménye által pedig a század szellemi előhaladása fényes példái gyanánt a történetek évkönyveibe írattak.

Mindezen — ezuttal csak részletesen megemlített adatokból is kitetszvén az, hogy a *papi kezekre jutott javak s azoknak jövedelmei az összes törvényhozás rendelkezése alá, mint status jószágok tartozván, azokrul és azoknak jövedelmeiről, a midőn szükségesnek láttatott, az összes törvényhozás rendelkezett,* de továbbá a köztapasztalás igazolja, hogy a papi jószágok jövedelmei, melyekről — azoknak meggyőződésükre, kik úgy látszik mintha a papság nem a világi, hanem egyedül az egyházi törvényhozástól függ, meg a tridenti közönséges zsinat is azt rendelte egyik canonjában, hogy a mi azokból a püspöki asztaltól (az az a püspök tisztességes tartásától) felmarad, az iskolák, szegények és árvák ápolására fordíttassék — nem azon czélokra használtatnak, melyekre eredetileg adva valának, sőt a közelebbi kedvetlen történetek egyenesen oda mutatnak, miként hazánk főpapjai nem felejthetvén a Hierarchia ama kedvencz elvét és czélját, miszerint önmaga szabályokat osztogat, másoktól korlátozó semmi szabályokat el nem fogad, elővett eszközeit a czél által megszenteltnek tartva s így abban semmit sem válogatva magát minden világi felőségek feletti állásban tartani törekszik, — dús gazdagságába bizakodva, hivei felett gyakorlani szokott szellemi befolyását most említett czélja elérhetésére használván, az ország lakosai között az utóbbi 50 évek alatt már-már meggyökerezett egyetértés felbontásával az egyenetlenkedés, bizalmatlanság s ebből eredett visszavonás buján nevekedő magvait elszórván, a családi leggyengédebb viszonyok felháborításával, az ország csendes békéjét felzavarták: a viszont összebékülést továbbá nem csak nem keresve, hanem azt maguktól mindinkább eltaszítva s tetteiknek és rendeleteiknek az országbeli megyék nagy többsége s még a nemzet képviselői táblája, de a királyi felség által lett rosszalásokon is meg nem hunyászkodva, mind a mellett, hogy a hazának legtöbb javaival élt és él, — a nemzet elkeseredését higgasztani s a rendeleteivel multra és jövendőre okozott bajokat megszüntetni legkisebbé sem igyekeznek, hogy az erkölcsiség terjesztésére, a nép czélszerü nevelésére és az ezekhez szükséges alkalmatos tanítók kiképzésére és fizetésére különben is egy

részben fordítani kelletö papi jószágok jövedelmei miként leendő elrendezése iránt az összes törvényhozás intézkedhessék, egyszersmind azon ok és inger is, miszerint a roppant papi jószágok felesleges jövedelmei czélt tévesztőleg a Hierarchia túlnyomósága fentartására és további terjesztésére jelenleg fordíttatnak és használtatnak, hathatósan megszüntessék, — *a jövő országgyűlésén követeink által indítványba vétetendjük azt, hogy a papi jószágok jövedelmeiből kiszakítván előre azon meghatározandó összvességet, mi az isteni tisztelet s ennek díszes feltartására úgy kívántatik, hogy az legkisebb fogyatkozást sem szenvedjen, — a papi személyek állásukhoz és hivataluk fontosságához mérséklett illendő és meghatározott fizetést nyerjenek, — az ezektől felmaradó jövedelem pedig részint a szükséges iskolák felállítására s a meglevők czélszerű elrendezésére, részint a tanítók kiképzésére s azok illendő fizetésére, nem különben országosan meghatározandó más közhasznú czélokra fordittassanak.*

Melyeknek előterjesztésével Nsgtokat Klmtket atyafiságos szives szeretettel és teljes bizalommal arra kérjük, hogy mint közös jó anyánkat a hazát, s ennek boldogságát forróan szerető jó fiak és jó polgárok elöadott okainkat méltányolván, s országgyűlési követeink által teendő most érintett indítványunkat részükről is elfogadni s annak pártolására országgyülési követeiket annak idejében utasítani sziveskedjenek.

A kik stb. stb.

1841. évi kisasszonyhava 9-én tartott közgyülésben felolvastatott és helyben hagyatott.»

E körlevélben foglalt indítvány a törvényhatóságok nagy részének pártolása mellett került az országgyülés elébe, benyújtván azt Borsod vármegye követei: *Palóczy László* és *Szemere Bertalan.* Az indítvány kiadatott azon országos választmánynak, a mely a sérelmek és kivánatok tárgyában véleményadással volt megbízva.

Ez indítvány tárgyalásait veszi itt a t. olvasó, még pedig első sorban a rendeknek a kerületi ülésekben tartott beszédeiket úgy, a mint azokat én, — a ki azon országgyűlésen, mint országgyülési írnok szem-, és fültanú voltam, — egyidejüleg följegyeztem, s részben a mint azokat az akkori hír-

lapok, — a censura korlátai között, tudvalevőleg a szónokok nevének egyenes megemlítése nélkül, — közölték; a rendek és főrendeknek országos üléseikben tartott beszédeit pedig úgy, a mint azok a rendi és főrendi hivatalos naplókban közzététettek. Némely kevésbbé fontos beszédet azonban elégnek tartottam csak kivonatban közölni.

Minthogy a papi javak állami rendezése hazánkban még mindig megoldatlan, — ellenben a sajtóban és nyilvános szónoklatokban a közelebbi időkben vitatott kérdések közé tartozik: időszerűnek és gyakorlati értékünek véltem az e fölött *ötven évvel ezelőtt* folyt országgyűlési tárgyalásokat addig is közzétenni, mig az 1843—44-iki országgyűlés kerületi üléseiről szerkesztett és sajtó alá adott terjedelmes müveim, melyben az egyházi politika egyéb tárgyai is bőségesen fejtegettetnek, megjelenhetnék.

Hód-Mező-Vásárhelyen, 1893 február havában.

Kovács Ferencz,

Csongrád vármegye az időbeni országgyűlési irnoka, majd alispánja, s hódmezővásárhelyi kerületének az 1861-ik és 1881—84-iki országgyűléseken volt országos képviselője.

249-ik kerületi ülés.

1844. július 31-iken.

Elnökök: Kiss András (Krassó), *Tallján* János (Somogy.)
Jegyzők: Szemere, Palóczy; naplóvivő: Majláth.
Tárgy: Sérelmek és kívánatok V. osztályának több pontja.

Olvastatott a 128. pont alatt Borsodmegye azon indítványa, mely szerint *az egyházi vagy papi minden jószágok jövedelmei* — kiszakasztván azokból azon meghatározandó összeget, mi az isteni tisztelet s a vallás külsőkép is díszes fentartására, valamint a papi személyek állása és hivatala fontosságához mérsékelt illendő és szinte meghatározandó mennyiségü évi fizetéseikre megkívántatik — az ezektől fenmaradandó jövedelmek részint a szükséges népnevelésre, iskolák felállítására, a meglévők czélszerü elrendezésére, részint a tanítók képzésére s azok jobb fizetésére, *részint országoson meghatározandó más közhasznú czélokra fordíttassanak.*

A nagyméltóságú országos választmány, mely a sérelmek és kívánatok összeszedésére s azok feletti véleményadásra vala kiküldve, «a jelen kívánatot törvényes jogokkal ellenkezőnek állítván, nem találta pártolásra méltónak».

E fontos tárgyban első emelt szót Borsodmegye követe, az ősz kerületi jegyző, *Palóczy László:* Mit fognak végezni e tárgy felett — úgymond — a T. KK. és RR.! az bölcseségüktől függ, nékem szoros feladásúl tevék küldőim, hogy ez indítványukat megtegyem, s védelmezzem; kérem e szerint Borsodvármegyének kihallgattatását, s e mellett mind kötelességemnél, mind pedig meggyőződésemnél fogva szólalok

fel. Ha valaki azt gondolná, hogy megyém nemeseinek nagyobb része protestans lévén, ez indítványt a protestansok tevék, s a kath. clerus iránti gyülölségből lépett fel kívánatával: az igen csalatkoznék; *egy katholikus jeles ur* és egy *királyi hivatalban lévő katholikus* tevé az indítványt, a t. rendek pártolák s így keletkezett a borsodi ismeretes körlevél. Ebben foglaltatnak mindazon adatok, s bőven ki vannak fejtve az okok, melyekre az indítvány alapíttaték s törvényeinkből kimutatva: hogy a statusnak *van joga az egyházi javak felett rendelkezni.* És alig hogy széllyel ment a körlevél, mindenütt nagy mozgást okozott egész magyar Izraelben, s a megyei gyüléseken. *A papság azonban mindent elkövetett annak megbuktatására.* Esztergom vármegye pedig a borsodival ellenkező szellemü körlevelet bocsátott szét, és azt jól is tette, mert az igazság csak eszmesurlódások által derülhet ki. Másik üdvös hatása pedig az volt, hogy a clerus, melynek tagjaitól, noha kényelemben töltik napjaikat, kevés mathematikai és bölcsészeti munkákat olvashatunk, most bezzeg tollat ragadott és ragadtatott; egymást érte a sok czáfoló röpirat a leggúnyosabb kifejezésekkel, melyekben minden feltalálható, csupán a borsodi körlevélben kifejtett elvek nincsenek megczáfolva. A borsodi körlevél száz keresztnevet kapott. Sőt elmondatik azokban törvény -- alkotmány, tulajdonjogot sértőnek, fölforgatónak, sőt haszontalan lármát okozónak is. Mi ezen elnevezéseket illeti, én csak azt mondom, hogy nem mind igazságos az, a mi törvényes; mert hiszen miről van «corpus juris»-unkban számosabb törvény, mint a papi tizedekről; de azért, valamint azt mondani, hogy a papi dézsmák törvénytelenek, senki sem merészli: úgy nem fogja állítani senki azt, hogy azok igazságosak. Azt mondom másodszor, hogy nem mind igazságos az, mi annak lenni látszik; mert hiszen évezredek alatt azt hivé a világ, hogy a nap forog a föld körül, a föld pedig áll, sőt az ellenkezőt állító Galileinek állításaért tömlöczben kellett szenvednie; és mégis megmutatta az emberi ész, s ma már a gyermekek is tudják, hogy a föld forog a nap körül, s nem a nap a föld körül. A borsodi körlevél hasztalan lármának is neveztetik; pedig ezen állítás tudott annyira hasznos lenni, mert az egész országban tanácskozás alá vétetett, s az eszméket tisztába hozta. Es hogy nem minden lárma, és nem mindig haszontalan, mi annak látszik,

megmutatták a római capitolium udvarán lévő ludak, melyek a köztársaságot, Manlius idejében épen lármájuk, gágogásuk által mentették meg. «Sine ira et studio» írta Borsod az ő körlevelét, lépéseit az igazság, a törvények és a közjó vezérelték. *Mi, T. RR. örökké szónokolunk a népnevelés elhagyatott állapotáról, hasznos vállalatokról, s mindenütt a pénzhiány áll útunkban, s nem látjuk azt a forrásokat, mik legközelebb szemeink előtt vannak, azon kútforrásokat, melyek századok óta nagyrészben a nevelés alapjául vannak rendelve.* Borsod figyelmeztette a megyéket, hogy a kiknek többet adott, többet is vár azoktól a haza s a ki többet áldozhat, áldozzon is többet. Igaz! mi a levélben ki is van fejezve, Borsod körlevelében volt egy mellékes ok is. Tudja mindenki, hogy midőn a clerus 1838-bán a vegyes házasságoktól meg kezdé tagadni az egyházi áldást, mily zavar keletkezett ebből az országban. A clerus nem csak nem igyekezett azt csillapítani, de az 1840-diki dieta után a papi fejedelmek itt maradván Pozsonyban, július 2-dikán eldobták az országban Eris almáját és így a közbajt még inkább növelék, midőn a primás főpásztori levelében, s a többi főpapok is ennek alapján az áldás megtagadás szükségét nyiltan kimondák, kimondták pedig az országgyűlésen hozott országos conclusum — határozat — ellenére, s kibocsáták az országos körlevelet, mely az egész országban nagy zivatart támasztott, a helyett, hogy a felzaklatott lelkinyugalmat lecsendesítette volna. Borsodmegye tehát ezen indítványa által figyelmeztetni akarta az egyházi rendet, hogy magára vigyázzon, mert ámbár Achilles maga legyőzhetlen vala, ámde sarka még sem volt sebezhetlen, és bár a Dániel által álomban látott kép maga érczből vala is, lábai mindazáltal agyagból valának. Igy a clerusnak is van oly gyenge oldala, melyen megsebezhető, s melyen az már több országokban meg is sebezteték. Mert hiszen Európának majd minden országa rendelkezett már a papi javakról, így még a legkatholikusabb Spanyolország is elfoglalta azokat, s csak a contradictiók honában, Angliában és Magyarországban maradtak eddig illetetlenül, de úgy hiszem, el fog jönni az idő, midőn mind a két helyen a bírt javaktól fel fognak mentetni. Figyelmeztetni akará arra, hogy ne bízzék oly szerfelett hatalmában és befolyásában, s ezért azon pártfogásban, melylyel erősbülve daczolhatni vél a tör-

vények hatalmával is, mert van a világi rendnek hatalmában egy oly eszköz, mely által a clerus minden hatalmas ereje és befolyása meggyengíthető; annál fogva ne daczoljon az ország közakaratával, mert van mód, melylyel hatalmasnak vélt erejét megsemmisíthetni; azért ne bízza el magát javaiban, gazdagságában oly annyira, hogy mivel gazdag, az ország törvényein felül emelkedhetnék; mivel eljöhet az idő, melyben elmondhatják felette, mit a római író Florus, *Pompejus* és *Julius Caesarról* mond, s mit korunkban mondhatánk Napoleonról: «Causa tantæ infelicitatis fuit nimia felicitas».*

A borsodi körlevél T. RR. adatokon, okleveleken alapszik, a történet és diplomatica tanítják: mily pazar kézzel szórta Szent István és Szent László a papoknak a sok jószágot, és pedig elannyira, hogy Szent Adalbert püspök, ki vezére volt a peregrinus térítőknek, maga intette meg Szent Istvánt, hogy ne adjon már a papoknak több jószágot, mert hiszen majd magának már semmi sem marad. — Kálmán király már eszélyesebb volt, mert ő már nemcsak hogy nem adott, sőt ő már vissza is vett az elődök által adott jószágokból. No de meg is lakolt érette; mert mig Szent István és Szent László «szentekül» canonizáltattak, akkor a jezsuiták, e különben derék fejedelmet, a Corpus juris nagyszombati kiadásához írt elöszóban úgy írják le, mint egy csipás, púpos, borzas, testi és erkölcsi szörnyeteget.

S ha kérdjük most már, ugyan *miért adatott azon tömérdek jószág a papoknak? azért,* — mondják ők — mivel a pogány magyarokat a keresztyén vallásra térítették; azért továbbá, hogy az akkor behozott keresztyén vallásban a népet fentartsák és szelídebb erkölcsökre oktassák. És ez szép tett és hálát érdemlő cselekedet is volt. — De kérdés — midőn a keresztyén vallás már annyira elterjedt köztünk, hogy azt sem *Mahomed,* sem *Zoroaster,* sem *Brahma,* sem *Confucius* vallásától félteni nem lehet, s midőn az akkori térítőknek már poruk sincs meg, a mostani papok meg sem fiaik azoknak, sem hagyományosaik; de csak Isten szolgái: valjon ezen czímnél fogva a jószágok kezeikben megmaradhatnak-e? Egy erkölcsi testületet örökös jutalommal elhalmozni nem oxymorum-e? Hiszen midőn valamely zászlóalj legényei vitézül

* «Ily nagy szerencsétlenség oka a túlságos szerencse volt».

viselték magukat: az érdemkeresztet a zászlóra függesztik fel; ámde ez addig díszlik rajta, míg a jutalmazottak mind el nem haltak. 40—50 év múlva leveszik azt, mert kik akkor a zászló alatt álltak s babért arattak, ezek tudván azt, hogy nem lévén övék az érdem, a jutalom őket nem illeti.

Most tessék ezt alkalmazni!

Második oka azon jószágok adományozásának, hogy Szent István király idejében pénz nem volt; hiszen az adás-vevésnél is csere divatozott, a birság is csak marhával, ökörrel fizettetett; a vallás szolgáit pedig tisztességesen el kellet látni jövedelemmel; s mivel Szent Istvánnak pénze nem volt, fizetésül jószágokat osztogatott, melyeknek akkor különben is semmi értékük nem volt; és ez az eljárás már csak azért is jó és bölcs intézkedés volt, azon időkben, mert az idegen papok jobban mívelték a földeket, s ez által szebbé, kiesebbé tevék az ország vidékeit.

Azonban az idők változtak, a pénz behozatala, sokasodása, megszünteté azon szokást is, mely szerint a tisztviselők sóval fizettettek, honnan jő a «Sallarium» nevezet, mely «Sallarium» később aztán készpénzzel cseréltetett fel; s ha már a világi rendre ez megtörténhetett: nincs ok, miért ne történjék változás az egyháziak fizetésében is; *nincs* ok, miért ne lehetne az egyházi rendet is állásához illő évi fizetéssel ellátni.

Harmadik ok volt az akkor (a XII., XIII., XIV. században) divatozó tudatlanság és sötétség is. Azon balhiedelem uralkodott ugyan is akkor, hogy az emberek csak úgy békülhetnek ki vétkeikért az Istennel, s csak úgy nyerhetnek örök üdvösséget — mit mellesleg mondva, csakis a papok terjesztettek — ha a papok, kolostorok, minél több ajándékokkal, jószágokkal halmoztatnak el. Igy halmozódott össze a tömérdek jószág és vagyon a papok és kolostorok kezeiben, és sok nemes család ma is siratja ősei botor tettét, kik az akkori századok babonás hitének áldozták fel összes vagyonukat, lelkök üdvösségét kegyes adakozásuktól várván. Tudnék több családot említeni, de talán vannak a teremben közöttünk is olyanok, kik őseik pazarlását most is szomorúan érezik, s papi kezek közt vannak oly birtokok, melyek örökségkép reájok néznének.

Vannak azonban a clerusnak olyan jószágai is, mikre

nézve a birtoklás jogát sem lehetne bebizonyítani; de a tárgy sokkal szélesebb, hogy sem itt rövid felszólalásomban kimeríteni kivánnám, és lehetne azt. Azért csupán egy esetet legyen szabad említenem, de, «ex uno disce omnes». Turócziban van megírva, hogy III. András nejét, Fennenát megkoronáztatván az esztergomi érsek által, és a megkoronázott királyné e kis fáradságért a férjétől tü-pénzül kapott Rozsnyó városával ajándékozá őt meg. Nem vizsgálom, érdemelte-e az érsek úr ezen pár órai kis munkáért ezen nagy jutalmat? de azt méltán kérdezhetem mi jogon szállott az a következő érsekre; annyival inkább pedig azt, hogy elszakasztatván az az érsekségtől, mi czímen szállott a rozsnyói püspökökre, kik koronázást nem teljesítettek soha? holott az csak személyes fáradtságért csak egyes személynek, az esztergomi érseknek adatott jutalom volt?

Itt az ideje, hogy e tárgyat a törvényhozás figyelembe vegye. — A kérdésnek *jogi oldalát* bővebben kifejté Borsod vármegye az ő körlevelében, több *törvényeket* idézvén fel, mik *szerint az országos rendek, a papi jövedelmek hovafordításáról századokon keresztül rendelkezének, melyek elég világosan tanúsítják a nemzetnek e tekintetben kétségbe nem vonható jogát.* A törvényhozás parancsolta, hogy az egyházi javakból templomok építtessenek, parochiák dotáltassanak, mit a clerus némi részben meg is tett. Mert igaz, hogy néhány templom most is építtetik, de bennök a polgárok közötti szeretetlenség elvei terjesztetnek. *Törvényeink nyilván tanúsítják, hogy a status az egyházi javakkal több alkalommal rendelkezett a nevelés tekintetében. Ezen joga a törvényhozásnak most is fennáll, és nem ismerek törvényt, mely ezen jogot eltemette volna. Nemzeti jog ez,* melylyel más nemzetek is éltek és élnek, így Franczia-, Spanyolországban, Portugaliában. *Én* csupán az 1648-diki vestphaliai és 1801-diki lunevillei békekötéseket említem, mik által nagy terjedelmü fejedelmi, egyházi javak secularizáltattak; s noha *VII. Pius* pápa átok alá veté azok eszközlőit úgy, mint birtokosait: mind a mellett erre az átokra még Bécsben sem sokat figyeltek, mert hiszen maga Ausztria is maiglan bírja a salzburgi érsekséget; a külföldi hatalmasságok követei pedig magok is csak diplomatiai hideg mosolylyal fogadták a pápai nuntius, *Consolort,* protestatiójával, az egyházi átok fenyegetésével,

midőn azt visszakövetelte. De maga a kegyes és vallásos Mária Terézia is papi javakból látta el oly bőven a pesti magyar egyetemet; II. József meg az eltörlött szerzetesek jószágait a vallási tőkéhez — fundus religionishoz — csatolta. De tudnék példát mondani arra is, hogy I. Ferencz királyunk meg, kinek pedig vallási buzgóságához semmi kétség nem fér, — sok magánosoknak kétségtelen papi javakat conferált, adományozott.

S kérdem: rosszalta-e Mária Terézia vagy József császár ezen tettét valaha az országgyülés? Soha! A nemzet nem szólalt fel ellene soha, mert maga is érezte, hogy azon javak, eredeti czéljaiktól eltértek, s azokat rendeltetésökre visszavezérelni szükséges. A nemzet csupán a clerus taxáltatása ellen szólalt fel az 1825., 1836. és 1840-diki országgyűléseken, de csupán azért, *mert a fejedelem egyedül* taxálta a papi urakat, *nem pedig a nemzettel együtt;* ezért van vive az ez iránti panasz az előleges sérelmek közzé, most is, hogy az előző dieták nyomán annak orvoslását a jelen is szorgalmazza, s hogy ott legyen, valóban meg is érdemli. Tette és teszi ezt az országgyülés azért, mert nem látta és nem látja törvényesnek, hogy ő felsége maga taxálja a clerust, mivel *a clerus javáról való rendelkezés az országgyűlés intézkedése alá tartozó, arról a törvényhozás kíván és akar rendelkezni.*

Nem ellenkezik tehát Borsod körlevele a törvényekkel; de nem a trienti zsinat határozataival sem. E nevezetes zsinat 21. és 22-dik ülésének határozatai között ugyanis — megolvashatják a tisztelendő urak — szinte congrua szabatik az egyháziaknak; és ezen congrua a püspökök részére 1000, egy ezer — a plébánus részére pedig 100, egy száz aranyban lett meghatározva, de úgy, hogy ha ezen összegnél úgy a püspökök mint a plébánosok jelenleg nagyobb jövedelem birtokában vannak, az azon congruán felül lévő összeg *a szegényebbek között felosztatni, templomok és iskolák fentartására fordíttatni rendeltetett. Hát ennyi-e most is a congrua Magyarországon?* Ezért nem akarta a magyarországi clerus elfogadni soha a trienti zsinat végzeményeit, de bezzeg a tisztelendő urak a zsinat minden kifejezéseire, mik annak határozataiból a protestánsok ellen felhozathatók, sőt még az ellenök ott kimondott átokra is, oly örömest hivatkoznak. Azért tehát

T. Rendek, ha a zsinat a congruákról így: eo ipso a törvényhozás is a papi javakról törvényesen intézkedhetik.

Jól tudom azonban, hogy a tisztelendő urak azt szokták mondani, hogy javait a clerus a világiakkal egyenlő tulajdoni joggal birja; azért azzal védelmezi magát, hogy javait elszedni a tulajdoni jog sérelme nélkül nem lehet, hogy a papi javak elkobzása a polgári jószágok vesztét húzandja maga után. Hogy azonban ezek egyenlő természetű jószágok volnának: *«palam et publice negasse sufficiat; elég legyen ezt egyszerűen és nyiltan «ország, világ előtt» megtagadni»*, mert ez nem így van. A nemes embernek joga van jószágait eladni, elcserélni, elzálogosítani; de szabad-e a clerusnak azokból csak egy mákszemnyit is elidegeníteni? Nem! mert jószágait ő tulajdoni joggal nem bírja! A körlevélben idézett törvényeket most mellőzvén, ismét a *trienti* és *bázeli* zsinatokra hivatkozom, melyek nyiltan kimondják, hogy az egyházi személyek nem tulajdonosok, csak benificiariusok, s fosztassanak meg tőlök, ha «Sacrilegusok»; igaz ugyan, hogy a bázeli zsinat mindamellett átkot mond arra, ki őket benificiumaikban háborgatja.

Mi azon ellenvetéseket illeti: hogy Magyarország főpapjai számos fényes adakozásokat tettek a közjóért, tetemes mennyiségü alapítványokat tettek iskolákra, kórházakra stb., ezt nem tagadom, elimerem, sőt magasztalom érte őket. Ám de *Pázmán, Széchényi, Szelepcsényi* csak egyes dicső kivételeket képeznek azok közül, kik az egyházi javakat jó végre fordították, mig ezek ellenében száz annyi példát lehet felidézni a mitsem tevésre. Magam láttam gyermekkoromban, mint szórta marokkal a húszasokat kocsija ablakán ki az utazó primás *Batthyány*, míg a közintézetek, népiskolák, stb. legkevésbé sem érezték bőkezűségét, pedig tette azt mutatta, hogy terjedelmes jószágai szükségein felül jövedelmeznek. Ma is áldoznak papjaink, s ez szép! de *a közállománynak mai szükségei olyanok, melyeknek fedezését a papok arbitriumától, ajándékozásától, kegyelmétől felfüggeszteni nem lehet*, a haza közintézetei kétséges és bizonytalan alamizsnákból nem táplálkozhatnak, *hanem bizonyos segélyforrásokra, bizonyos pénzalapra van szükség*, s ezért szükséges oly intézkedéseket tenni, melyek által bizonyos jövedelmei folyton egyformák legyenek.

Fontos tárgy ez T. Rendek! meg kell azért ezt minden oldalról hányni és vetni. Épen azért még egy körülményre vagyok bátor figyelmeztetni a T. Rendeket. Mindenütt történtek zavarok, s ezek mindenütt megzilálták a papi javakat, ily zivatarok nálunk is bekövetkezhetnek. Emlékeznek a T. Rendek, mikép 1811-ben 1061 millió bankóczédula volt, s ez következteté be a szomoru emlékezetü devalvácziót, akkor könnyü volt statustönköt tenni, s a papirpénzt értékének $^1/_{10}$-re leszállítani; de ma a birodalom statusadóssága, — mely 960 millió körül van, — ez nem deválválható, mert szerződvényen alapul s forintért forintot kell fizetni, honnan fogja azt a kormány meríteni, mi lesz alapja a kifizetésnek, csak Isten tudja! Annyi bizonyos, hogy valamint szent Dávid szükség esetén levette az oltárról a kenyeret és használta azt: ez esetben is félnünk kell, hogy majd sem a papoké, sem a nemzeté nem fog lenni a kérdéses egyházi vagyon, akkor aztán se nekünk, se a papnak nem lesz.

Hogy mit végeznek a T. Rendek, az előttem s küldőim előtt örök tiszteletben álló bölcseségüktől függ; de a választmány véleménye semmi esetre meg nem állhat. A választmány nem azért volt kiküldve, hogy pártolását vagy nem pártolását nyilvánítsa a borsodi indítványnak, ez a t. Rendeknek joga, A választmánytól puszta véleményt vártunk. Ő túllépett hatáskörén, midőn a borsodi indítványt törvényellenesnek bélyegezte.

Végre a főtisztelendő urakhoz van még néhány szavam. Egész tisztelettel kérem őket, tekintsenek hátra, nézzenek előre s jól gondolják meg a dolgot, még nem késő; a világ legfőbb fontosságú eseményei, történetei gyakran csekélységekből erednek, s függ a népek sorsa is. *Marlboroughot* s vele a wigheket egy pohár víz, egy pár keztyü buktatá meg, és megszabadítá *XIV. Lajost* a veszedelmes háború folytatásától. *IV. György* — kinek regenskorában egy 4-dik kártyapajtásra lévén szüksége, egy lordot wistasztalhoz ültete le, s itt megkedvelvén, miniszterré tette, s általa az amerikaiakkal a béke megköttetvén, Amerika szabad lett, és a franczia revolutio is meg nem gátoltathatott: és mindez azért történt, mert azon lord a wistasztalhoz történetesen leültetteték.

Simuljon tehát a clerus jobban a világhoz, tegyen önként is áldozatot, míg lehet, s míg áldozat nevet érdemelhetend

áldozata; mert félő, hogy egykor késő lesz. Annyi minden esetre igaz, hogy már is hasznot tett a borsodi körlevél, ha csak annyiban is, hogy azóta a hirlapokban sűrübben olvastuk a papi ajándékokat és jótéteményeket. Végre arra szólítom fel a főtisztelendő clerust, ne örüljön, ha a borsodi indítvány még a jelen s tán a jövő dietán is czélt nem ér; megmarad a borsodi körlevél a törvényhatóságok levéltáraiban, s az országgyűlési iratok között; kinőnek annak egykor mind gyökerei, mind ágai, mert hiszen nincs abban semmi új sem mondva sem kivánva; gondolkozott arról ezelőtt is, s gondolkozni fog ezentúl is — a haza. «*Az igazság előbb-utóbb kitör sírjából s eget kér.*»

Nagy Károly Gömörmegye követe szinte rosszalja az országos választmány véleményét, mintha a papi jószágok feletti rendelkezés a törvényes jogokkal ellenkeznék; mert a törvényhozás mindig fentartotta magának a status tulajdonáról való rendelkezési jogot. Miután mindazonáltal a borsodi előterjesztés sem sérelemnek, sem kivánatnak nem mondathatik, — azt e helyről az indítványok közé kivánja utasítani.

Gróf Ráday Gedeon (Pest) a borsodi indítvány mellett nyilatkozik, mert küldői úgy vannak meggyőződve, hogy a *papi javak a status javai, s ezért hivatva, jogosítva van a status arra, hogy az egyházi javak felett rendelkezzék is.* — Azonban küldői két pontban különböznek, ők nevezetesen azt kivánják, hogy a jelenleg hivatalban lévő egyházi férfiak a kezelésük alatt lévő egyházi javak élvezésében életfogytiglan már meghagyassanak; jövendőre pedig *minden egyházi szolgának illő congrua állapíttassék meg.* Ezt nem is tartja új eszmének korunkban. Ugyanis Bethlen Gábor alatt az 1620-ik évben Beszterczebányán tartott országgyűlésen elődeink a tömérdek püspökséget háromra leolvasztván, egri-, nyitrai- és váczira, mindeniknek részére három-három ezer ezüst forintnyi évdíjat határoztak. Igaz ugyan, hogy ez teljesedésbe nem ment, mert az akkori körülmények nem engedték, de vannak példák, hogy egy püspökség több püspökségre felosztatott, s ekkép a püspökök gazdag jövedelmei szűkebbre szoríttattak.

Bánhidy Albert, Csanádmegye követe.

Nem szólalt volna fel, — ugymond — ha az országos

választmány arról nem vádolja vala az indítványt, hogy az a tulajdont sérti. Ez által azonban megyéjére is — mely az indítványt magáévá tette, bélyeg üttetvén, noha a törvényt s birtokszentségét tiszteletben tartja: küldői iránti tiszteletből kinyilatkoztatja, hogy küldőinek esze ágában sincs valakit sajátjától megfosztani akarni, mert midőn azt óhajtják, hogy az egyházi javak jövedelmei a status rendelkezése alá essenek, s az egyház szolgáinak készpénz fizetés adassék, a tulajdont épen nem támadják meg.

Hiszen a jelen országgyűlés is már kerületi választmányt küldött ki, mely a birtokviszonyokat rendezvén, törvényjavaslatot nyujtson be a táblának a majoratus, seniorátus és általában az ősiség eltörlése iránt is. Ez is a tulajdonjogba vág, de azért kérdem, jutott-e eszébe valakinek, hogy a diétát azzal vádolja, hogy a tulajdon szentségét megtámadta.

Vannak nemzetek, hol az egyházi javak, mint Spanyolországban, Portugalliában, sőt Oroszországban is, mely typusa a stabilitásnak, a status szükségeire fordíttatnak. Ausztriában pedig szerzeteseknek senki jószágot örökösen nem adományozhat.

És küldői úgy vannak meggyőződve, hogy az egyházi javakról a statusnak joga van intézkedni; mert midőn a status valakinek bizonyos terhek mellett jószágot adott, az csak addig bírhatja, míg a birtokkal járó kötelességeket teljesíti. Már pedig a magyarországi clerus azonfelül, hogy jövedelmeinek egy részét a népnevelésre, iskolák és templomok építésére tartozott fordítani, még *az ország védelmére bizonyos számból álló banderiumot is tartozott kiállítani;* azonban a honvédelmi rendszer megváltozott, s a banderialis kötelesség megszünt; a mellett még jövedelmeik azon részét, melyet a népnevelésre kellett volna fordítaniok, rendeltetésökre nem adták: ebből önként következik, hogy a papi fő ős jószágokat az egyházaktól elvegye, s azt eredeti rendeltetésére fordítsa. És küldői úgy is vannak meggyőződve, hogy ártalmas a nemzeti közgazdaságra nézve is, az igen nagy birtokoknak kevés kezekben összetorlódása, s hogy az ártalom rendkívül növekszik, ha ily nagy javak épen holt kezekben vannak, melyek után nincs örökösödés, — nem tulajdonosi szeretettel míveltetnek, hanem csupán ideiglenes haszon-

vevők által, már pedig a papok az egyházi javaknak csak is, és csupán ideiglenes haszonvevői, haszonélvezői.

A papok nem nézhetnek jószágaik után, a nélkül, hogy hivatalaikat el ne hanyagolnák; ha pedig azt híven akarják betölteni, rossz karban marad jószáguk. S hátha még azt tekintjük: mikép a rossz gazdálkodás mellett nyert jövedelmeik sem fordíttatnak rendeltetési czélukra: ez esetben a statusnak közbe szólni, számot kérni, rendelkezni nem csupán joga, de kötelessége is. Sőt a közjólét legfőbb törvény lévén, az alapítók akaratát is meg lehet változtatni, ha az alapítvány meg szünt hasznos lenni, ha megszünne az ok, vagy föltétel, mely azt szükségessé tevé, vagy a kitűzött czél más úton jobban elérethetik; sőt akkor is, ha oly sok, hogy terhére van a clerusnak, vagy *azok jövedelmeit a status közszükségek mulaszthatlan fedezésére igényli.*

Szónok a borsodi indítványt az előtte szóló módosítványával pártolja; annálfogva kívánja, hogy az egyházi rend tagjainak a jószág helyett állásukhoz illő fizetés rendeltessék, a fenmaradandó jövedelem pedig üdvös hazai czélokra fordíttassék.

Vukovics Szabbás (Temesmegye). Hogy a papi javak nem úgy kezeltetnek, miszerint a státus befolyását óhajtani ne kellene: mutatja azon elpalástolhatlan rokonszenv, és eltitkolhatlan népszerűség, melylyel a borsodi körlevél, mind a mellett, hogy a papság nagy erőkifejtése még most megbuktatta, hazaszerte fogadtatott. És noha épen ezért szólónak nincs reménye, hogy e tárgy most kivívja magát: még is kötelességének ismeri utasításánál fogva a borsodi indítványt pártolni, s hiszi, hogy az egyesült szózat nem lesz kiáltó hang a pusztában. De épen azért nem találja rendén szóló, hogy az országos választmány e tárgy felett eltörte a pálczát. Mert a papi jószágok kellő czélokra fordítása iránti intézkedés törvényes jogokba egyáltalán nem ütközik. Az egyházi javak ugyanis jelenleg már nem felelnek meg eredeti rendeltetésüknek, mert hiszen a papságnak azért adattak azon vagyonok, hogy a pogányságnak romjain a keresztyén hit számára emeljenek templomokat; azaz, hogy a népben az igazság, a keresztyén vallás s a jó cselekedetek iránt nemes indúlatot gerjeszszen. Ennek szüksége most már mindenütt megszünt, mert a keresztyén hit elterjedett az országban.

Fenmaradt még a nép nevelésének szüksége, melynek tehát alapjául szolgálnának az egyházi javak. De, miután nem ezen czélra fordíttatnak, épen azért intézkedtek már Európa nemzetei csaknem mindnyájan a papi javak iránt. Magyarország törvényhozásának sem lehet tehát bizonyosan kevesebb joga intézkedni saját körében azok iránt. És e jogát a statusnak gyakorlatba kell venni, mert különben hozzanak a tekintetes KK. és RR. bármily igazságos törvényt a vallás tárgyában, míg az egyéb vallásuak szolgáinak szegénysége mellett a katholikus papság hazánk területének oly nagy részét bírja: addig ugyan vallási viszonosság nem lesz. S e rendelkezési joggal élni már csak azért is érdekében áll a statusnak, hogy a sok vagyon által rendkívűl erős testületet gyöngébbé tegye, s hogy a vallási teljes viszonosságot valóban megalapíthassa; mert hiszen *most a katholikus clerus daczol minden közhatalommal, minden köztörvénynyel. Miért? Azért, mert nagy birtokaiban elbízza magát.* A világban tek. Rendek! minden pénz által vitetik ki, és kérdem — mond szóló — a közelebbi években a sok zavart bátorkodtak volna-e éleszteni és táplálni a papok, ha óriási birtokaikban elbizakodva oly hatalmasok nem lettek volna! — És kijelentem, hogy míg egyik vallás papja úr, a másiké valódi szolgája az egyháznak: addig örök panasz lesz; ellenben a két szolga bátran versenyezhet egymással. S igy meglesz a viszonosság.

Fogarassy Mihály, a *nagyváradi* káptalan küldötte, szólalt fel ezután, s előadásának tartalma ezekben pontosul: Borsod érdemes követe azt mondá, hogy mi törvényes, nem mind igazságos, erre példáúl hozá fel a papi dézsmát. Én azt tartom, hol alkotmány van, hol a jogok positiv törvényekkel iratvák körül, azt állítani, hogy nem mind igazságos, mi törvényes, ez oly állítás, mely a polgári társaságot alapjaiban renditi meg. Ha mindent az észjogból következtetünk, a positiv jogok utoljára elenyésznek. Borsod követe megvallá, hogy a körlevél sine ira et studio iratott; azonban megjegyzi, hogy alkalmul szolgált reá a vegyes házasságokbani áldás megtagadása, miből világos, hogy a körlevél-irókat bosszuvágy vezérlette. Borsod követe figyelmeztet bennünket, hogy míg idő van, engedjünk; mi azonban anyagi érdekeknek lelkiismeretünket soha sem fogjuk alárendelni. Hogy Szent-István, Szent-László annyit adakozott az egyháznak, vallási buzgalmukat

egy magyar hazafi sem fogja roszszalni; ők alapíták az alkotmányt; clerus volt, ki azt fenntartotta; hogy a clerus adományokat kapjon, erre magát érdemessé tette és hogy most megfoszszák javaitól, ily büntetésre őt kárhoztatni nem lehet. Arra nézve, hogy Kálmánt oly rút alakban tüntetik elő a jezsuiták, megjegyzem, hogy Kálmán életrajzát nem a jezsuiták adták legelébb, ők csak azt tették hozzá, mit Turóczi s más történetirók kihagytak. Mondják, nincs szüksége többé javakra az egyháznak, mert a keresztyén vallás elterjedett. Ez nem áll. — Nem rég volt ország, mely miután a clerus jószágait elszedte, a papokat száműzte, a keresztyén vallás félretételével az észt kiáltá ki Istennek. Az egyház javai nagy részint nem adományból, de alapítványokból állanak, miből kitünik, hogy azok nem a statuséi, s azoknak buzgalmát, kik oly kezekbe adták javaikat, hol a szeretet proviziója munkálkodik (itt a zugás a szónok végszavait elnyomta, mire az elnök a hallgatóságot csendre inté). Mit Borsod követe az örökös jutalmakról mondott — folytatja szónok — azt a világi jószágok birtokosaira is alkalmazhatni. Az első szerzők itt is elhaltak stb., az egyházi jószágok is azon záradékkal adattak: et legitimis ejus succesoribus. Hogy a törvényhozás rendelkezett az egyház javairól, ezt nem tagadom; rendelkezett igen, de azoknak fentartása, nem pedig elkobzására. Azt sem tagadom, hogy a papi és világi jószágok közt van külömbség, csakhogy én azt másban látom. A papi jószágokat csak azok kapják, kik azokra érdemesek, polgári birtokot azok is örökölnek, kiknek semmi érdemük nincs; a papi jószágok jövedelmei az ország javára válnak, honn költetvén el, a polgári birtok jövedelmét nagyrészint külföldön költik el. Az egyházi jószág után sok fényes család keletkezett, midőn a világi jószág zsirjában nem egy család enyészett el. Közjogi értelemben azonban, a mint I. Rész 2-ik czim tanúsítja, egyház és polgári birtok közt külömbség nincs, ezt az elvet az ujabb törvényhozások is elismerék. Mária Therézia, II. József, I. Ferencz elvettek némely jószágot, azonban, valamint a családok kihaltával a fiskus örököl, megtörténik ez az erkölcsi testületekre nézve is. Igy a jezsuiták és némely kolostorok megszüntettetvén, természetes, hogy az ő jószágaik a status kezére estek át: de hogy fennálló testületek kezeiből a jószág erőszakosan csikartassék ki, ez nem igazságos, erre

II. József tette zsinormértékül nem szolgálhat, kit törvényes királynak nem mondhatni, ki rendeleteit maga vissza is vette, s a mely szerzeteket jószágaiktól megfosztott, azoknak I. Ferencz azokat visszaadta. Azt mondá Borsod követe, int az idő, mert Ausztria adósságai elnyelik majd az egyházi javakat; megvallom, ezen okoskodást sem törvényből, sem politikából megfejteni nem tudom, ennek megemlítésére csak az időpontnak megragadása szolgálhatott alkalmul. A történet tanusítja, hogy a papi javak elvételén áldás nincs, amint elveszik, magán kezek közt elvész azoknak haszna. És mely alkotmány ily erőszakos elvhez nyúlt, annak homlokára ráírhatni:

«Congeries lapidum multis congesta rapinis
Corruet et raptas alter habebit opes.» *

Borsod népnevelésre akarná fordítani a papi javakat. Ha az országos szükségek fedezésére aránylagosan áldozni kell, ettől a papság nem vonakodik, de javaik elvételével a népnevelésen segítve nem lesz. E közczél elérésére mindnyájunknak össze kell vetnünk vállainkat. Tudnék én erre forrásokat idézni; (Halljuk!) mennyi költetik el t. RR. a korteskedésre; már e mirigy megszüntetésével is, mely az erkölcstelenségnek legtermékenyebb mezeje, mennyit nyerne a népnevelés; hát az absentismus mennyit visz ki az országból. Borsod követe mondá, hogy a clerus anyagi hatalmára támaszkodván, emelkedik felül a törvényeken, holott éppen ezen jószágai csatolják őt ezen házához, ébresztik a törvény tiszteletére s kötelességeinek teljesítésére. Vegyék el tőlünk a jószágokat és mi szabadabbak lenni meg nem szününk, anyagi erőszak szellemünket el nem nyomja, az erkölcsi összetartásban megvíhatlan erő foglaltatik stb.

Ezután a *váczi káptalan* követe, *Medgyesy* lépvén a küzdtérre, győzelmének előérzetében megvallá, hogy neki a védelem könnyü, mert ő birtokon belől, ő a sánczokon van stb. Fejtegetvén az egyházi javak birtoklási czímét, ennek 3 módját érinté. A papok részint *királyi adomány utján* nyerték jószágaikat, mely szerint a király minden jogát az egyházra ruházta azon záradékkal, hogy ki azt háborgatni merné, átok

* Sok rablásból gyűlt márvány rakománya leomlik
És a rablott kincs mások örökje leend.

alá essék; részint *alapítványképpen* birják; — a magas adományozás ezen módja a Nagy Lajos hozta ősiségig terjedvén; részint pedig az *adás-vevés utján jutottak* hozzá a birtokszerzést illető törvény alkotásáig. E három mód közül bármelyike által jutott a birtok az egyház kezére: tulajdon joggal szállt reá, melyet tőle elvenni jogszerüleg nem lehet stb.

Tomcsányi József, Békésmegye követe. Igen különösnek találja, hogy az egyházi rend az anyagi javakhoz annyira ragaszkodik. Azt mondá a nagyváradi káptalan követe, hogy a papság nagyobb buzgalommal ragaszkodik azon országhoz, mely őt javakban részesíti, így könnyebben felelhet meg hivatásának. Erre kijelenti szónok, hogy a midőn a borsodi inditványt pártolja, ő sem kivánja azért, hogy a papok üres tarisznyával legyenek kénytelenek elmenni, hanem legyen abban valami, de nem fölösleges. Azt, hogy a magyarok a francziákként az észt isten gyanánt ne imádják, az által hiszi kivihetőnek, hogy a nép a vallásra hathatósan taníttassék, már pedig ez úgy volna legbiztosabban eszközölhető, ha a clerusnak jószága nem lenne, mert akkor több időt szentelhetne a tanításra. Szóló követ azt hiszi, mikép nem annyira az a kérdés, mi joggal birja az egyház a javakat, hanem inkább mi czélból. Azt hiszi továbbá, hogy ha a jövedelmek, mint kellene, valóban a kitüzött czélra fordittatnának s ezt ki is tudnák mutatni az egyháziak, hogy teljesíték kötelességüket, akkor nem úgy mint most, hogy egyes családoknak szereztetik jólét, hanem csupán a népnevelés által a népek fognának felvirulni, miből a statusnak bizonyára sokkal több haszna lesz, mint azon családokból, melyek a papi jószágok után gazdagodtak meg. Hogy pedig ezt az országgyülés eszközölhesse: megkérendőnek vélte ő felségét az iránt: hogy az egyház kezelésére bizott álladalmi birtok állapotjáról s arról, vajjon az egyháziak kezében levő statusjavak eredeti rendeltetésükre fordíttatnak-e? — a törvényhozást értesíteni méltóztassék.

Bezerédy Miklós, a *veszprémi káptalan követe*, megjegyzé, hogy az ő beszéde is, mint Borsod követének előadása, *csak elmefuttatás* leend, a tárgy érdemére majd országos ülésben nyilatkozandván. Szóló Borsodmegyét legelébb is következetlenséggel vádolá, midőn a törvény tiszteletlensége mellett szólamlik fel. A körlevél ellen kikelvén, azt népszerütlen-

nek bélyegezte, mert a népet meg akarja fosztani azon papi fölöslegtől, melyben eddig részesült. Figyelmeztette a t. R.-ket, hogy ha most «jure fortioris» elveszik a papi jószágokat, az alkotmány sánczain kivül járó hatalmas néptömeg reá teszi nemsokára kezét a nemesi jószágra is. Borsodi követnek azon figyelmeztetésére, miszerint senki ne gondolja, hogy a jelen indítvány a protestánsok izgatásának szüleménye, szóló azt kérdi: hát ha még is ők voltak a bujtogatók? Hogy a papság azelőtt az irodalom mezején láthatlan madár vala, ezt szóló kétségbe vonja, figyelmezteti Borsod követét azon számos könyvekre, melyek az ismeretek minden ágában papok által irattak. Hogy a jezsuiták Kálmánt mozaikba foglalák, képét eltorzítván, erre szóló azt feleli, hogy a protestánsok hasonlóúl irták le a Ferdinándokat, a «nagy» spanyol Fülöpöt; azonkivül a világiak is akkori időben hány királyt zártak be, kik a tulajdonjog szentségét nem tisztelték. — A papi javakat azért akarják elvenni, mert a szükség, melyért adattak, megszünt? Szóló nyiltan megvallja, hogy a *térítésre most is van szükség, magok a katholikusok között is, kik közé sok idegen elv fúrta be magát, azonkivül a protestánsok ellen is oltalmazni kelletvén a hitet, a térítésnek vége nincs.* Arra nézve, hogy minden egyházi jószágnak jogczime van-e? szóló kéri a t. R.-ket, ne igyekezzenek a gyülöletes vallási tribunál inquisitionis helyett egy új vizsgáló széket alapítani, mely az új keresményi biztosságnál is rosszabb legyen. Hogy pedig Rozsnyó oly olcsó áron jutott az esztergomi érsek kezére, erre szóló hasonló példákat idéz a nemesi birtokszerzés történeteiből. Nagy Lajos — úgy mond — egy nemesnek azért, hogy Szent István koporsóját kinyitotta, egy uradalmat adott. Zalamegyében utazván egykor Szent László, kiesett kocsijából a kerék, egy ember oda ugrott s újját dugván bele, a kocsit fenntartotta, s ezért jószágot kapott; Róbert Károly egy lovagnak, kinek játék közben három fogát ütötte ki, három falut adományozott.

Azon ellenvetésre, hogy a papok nem teljesítik azon feltételeket, melyekhez jószágaik kötvék, kérdi szóló, e tekintetben miként áll a nemesség: katonáskodik-e? fizet-e adót? A papság híven teljesíti kötelességeit, hirdeti a szent igét, s még is a lovagi rend, mely épen nem felel meg kötelességének, őt akarja megfosztani javadalmaitól! Szóló nem tagadja, hogy az egyházi javak a statuséi, de papi statuséi,

mert ha polgári statusél lennének, régen nyúltak volna már azokhoz, kivált midőn a királyok pénz szükében lévén, birodalmakat valának elzálogosítani kénytelenek. Mit Mária Therézia tett, Ő Szentsége tudtával tette, II. József császár tettét roszszallotta az ország, Abauj, Veszprém, Vas vármegyék, — elkoboztatván, a szerzetesek javai, — a tulajdon szentsége védelmére keltek; nevezetesen Abauj figyelmezteté a nemzetet: vigyázzon magára, mert ha a clerus javait lefoglalni szabad, biztosítva a polgári birtok sincs. Végre szóló Borsod — vagy mint kimondá *«Borsód»* — vármegye követéhez fordúlva kéri őt, adja tudtára küldőinek, hogy a jus patronatus, nemesi javakhoz is kötve lévén, ha a népnevelést akarják előmozdítani, nyissák meg elébb saját erszényeiket. S ne kivánják elvenni a másét.

Pázmándy Dénes Komárom-m. követe: Igaz ugyan, hogy törvénykönyveink elején Szt. István II. első fejezetében írva van: «hogy ki az Isten dicsőségére adományozott javakat háborgatni meri, excommunicáltassék», mind e mellett is azonban engedjék meg a főtisztelendő urak, hogy jelenben ellenök fogunk szót emelni. S annyival is inkább merem ezt tenni az idézett törvény ellenében, mert én a papi javaknak rögtön e pillanatban elvételét nem pártolom; azonban az igazságot kimondani nem félek, mert ezen excommunicatió, mint hajdan félelmes s vészteljes következéseket húzott maga után: úgy jelenben életlen fegyverré vált, következései nem rémületet, de ártatlan mosolyt idézhetnek elő, s valahányszor használtatik, a cath. clerusnak hajdan erős, de most meggyengített helyzetét árulja el. De menjünk a dologra.

T. KK. és RR.! Tagadhatatlan az, hogy a társaságok keletkezésekor, nem moralis testületek álltak össze, de egyes személyek, s így eredetében a status moralis testületeket nem ismert, csak egyes személyeket, az állománynak mind megannyi tényezőit. A moralis testületek tehát később keletkeztek, s kétségtelenül a közállománynak beleegyezésével. Ha volt joga a társaságnak, a statusnak a moralis testületeket keletkezni engedni: kétségtelenül van joga a moralis testületeket, ha azok a közállomány czéljaival meg nem egyeznének — meg is szüntetni; s ha ez áll, úgy még inkább van a statusnak joga e moralis testületek jövedelmeiről rendelkezni; különösen azon jövedelmeiről, melyekben e moralis

testületeket századok előtt önmaga a status részesítette. Nem gondolnám, hogy a főtisztelendő urak közül bárki is tagadni merné, hogy a cath. clerus egy morális testület; nem hinném továbbá azt sem, hogy tagadni merné valaki, miszerint a clerus azon jószágokat, melyeket hazánkban bír, nem úgy mint egyes személy, de mint morális testület bírja. Ki az elsőt tagadná, elvezetném Rómába, s a történeteket rövid átnézéssel, még a legújabb időkben is megmutatnám neki, hogy a cath. clerus tagjai a szentséges pápától fogva szakadatlan lánczszemként összefűzve, a legerősebb moralis testületet képezik, mely valaha a földön létezett. Ki a másodikat tagadná, t. i. hogy a clerus honunkban a jószágokat mint moralis testület bírja, elvezetném a káptalanok jószágaira s kénytelen volna elismerni, hogy ezeknek birtokosa moralis testület. Sőt a püspökök is tulajdoni joggal birják e terjedelmes jószágaikat? Épen nem. *E javak a püspökségé, de nem a püspöké;* míg él s a püspökséget kormányozza, addig a jószágok jövedelmeit némi reszben húzhatja, de halála után illetetlenül száll s megy által az ismét azon püspökre, kit a status, a közállomány, s ezeknek nevében a kormány a püspökség vezérletére kinevez. Ha pedig valaki mondaná, hogy a püspököket nem csak a kormány nevezi ki, de az anyaszentegyháznak feje a szentséges római pápa erősíti meg: ez állítása által még inkább csak azt bizonyítaná be, hogy a cath. clerus, mint moralis testületnek, nem csak keletkezésébe beleegyezni, de azt, ha a közállomány czéljaival meg nem egyeznék, joga volna meg is szüntetni, s annyival inkább van joga annak jövedelmeiről, annak jószágairól, s pedig azon jószágairól, melyeket a status csak kezelésére bízott, a fenforgó körülmények szerint rendelkezni.

Ezen statustani megdönthetlen általános elv után nézzük, hányféle módon jutott a clerus terjedelmes jószágai birtokához; hány féle birtok czíme? Azt hiszem, hogy a clerus jószágait 3 módon birhatja. Első mód *királyi adományozás,* második mód *magán adományozás,* harmadik mód *szerzemény,* mi által a clerus meggazdálkodott jövedelmeiből jószágainak egy részét önmaga szerezte. Engedjék meg a főtiszt. urak, ha állítom, hogy a *status a papi jószágokkal mindhárom esetben rendelkezhetik.*

Elsőben királyi *adományozás.* A clerus jószágainak leg-

terjedelmesebb részét, lehet mondani $^{8}/_{10}$-ed részét, vagy talán többet is kir. adományozás útján bir. S kérdem: vallјon a fejedelmek, a királyok a jószágokat úgy ajándékozták-e, mint egyes személyek tulajdon őket illető magán birtokaikat? Nem t. RR.! Koránsem. Ki nem tudja, hogy különösen régibb időkben a statusnak csak nem minden működése a fejedelmekben volt összpontosítva? S így e jószágok a status nevében a király által adományoztatván, még pedig — ezt jól jegyezzük meg — nem tulajdoni joggal, nem is egyedül azért, hogy a clerus annak jövedelmeit kényelmeire költse el, hanem mint alább meg fogom mutatni, annak jövedelmeinek nagyobb része más czélokra volt szánva, s ez okból a clerus ezen adományozott javaknak nem tulajdonosa, csak kezelője lévén minduntalan, kétségtelenül hatalmában áll a statusnak e jószágokról s azoknak kezeléséről másként, mint eddig, rendelkezni. De engedjük meg, hogy vannak e jószágok között olyanok is, melyeket a királyok tulajdon jószágaikból adományoztak, azon jószágaikból, melyeket az állomány magoknak a királyoknak udvaraik fentartására mintegy kijelölt s átengedett. S így talán az mondatik, hogy a fejedelemnek szabadságában állott kevesebb jövedelemmmel megelégedni, szabadságában állott azt a clerusnak, vagy bárkinek is ajándékozhatni, mint oly tulajdont, melylyel ő szabadon rendelkezhetett. Egy kis visszatekintés a népek kifejlődésében s a történetekben, meg fog győzni mindenkit, hogy régibb időkben a nemzetek fejedelmeiket az udvar fentartására s más közigazgatási költségekre is nem készpénzzel fizették, de azoknak az elfoglalt országokból terjedelmes jószágokat adtak át. A fejedelmek azonban e javakat elajándékozván, a statusoknak azon költségeket, melyeket e jószágok jövedelmeztek, más úton kelle fedezniök. A nép pedig e miatt kénytelen direct s indirect adót fizetni. Ha tehát a fejedelmi fény tartására a népek czivilistákat hoztak be, s a kormányzási közköltségekre, direct vagy indirect adó útján évenként tetemesen adóznak, kétségtelenül van joguk rendelkezhetni azon jószágokról, melyeknek jövedelmeit a fejedelmek a catholikus clerusnak a közállomány kárával átengedék. A clerus jószágai pedig különösen honunkban legnagyobb részben ily féle adományok útján bíratnak, s ekkép nem lehet tagadni, hogy a status azon jószágokról, melyek eredetben is már övéi valá-

nak, s melyeknek haszonvétele fejedelmei által a clerusnak nem helyesen engedtetett át, teljes joggal rendelkezhetik.

Másodszor: *magán adományozás.* Ezen czím alatt a clerus már tetemesen kevesebb jószágokat bír. S itt kétségtelenül vissza kell menni az első magán adományozóknak akarata kitudására. Miután azonban e magán úton adományozott jószágok mind ugyanazon czélra, ugyanazon egy módon adattak, kétségtelenül ugyanazon természetűek is, és tagadhatatlan, hogy ezek nem egyes személyeknek, de morális testületeknek adattak, s ez a dolognak veleje; mert ha az egyes adományozónak szándékában lett volna jutalmazni hű szolgálatáért egy püspököt vagy más valami ily nemű papot, úgy az adományozott jószágot adományozta volna azon személynek, megnevezve azt név szerént, kit jutalomra méltónak talált. De t. KK. és RR. e jószágok nem adattak püspöknek, hanem püspökségnek, nem adattak papnak, hanem adattak egyháznak, nem tehát személynek, de morális testületnek. S így kétségtelenül e morális testületnek is csak azon czélokra adattak, mely czélokra birta ezen morális testület a status s ennek nevében a fejedelem által adományozott jószágokat. Magán adományozás útján bírt jószágai is tehát a clerusnak szinte egy természetüek a királyi adományozott jószágokkal, s valamint szabadon rendelkezhetik a status amazokról, úgy emezekről is. S a magán adományozónak akarata akkor fog leginkább teljesülni, ha a status ezen jószágokat kezelése alá vévén, azon czélokról, mikre adományoztattak, hivebben, tökéletesebben fog gondoskodni, mint a clerus, azoknak eddigi kezelője.

Harmadszor a clerus által, mint morális testület által tett *szerzemény;* ily czím alatt alkalmasint legkevesebb jószágokat fog a clerus bírni. De a clerusnak, ha eleget akart tenni akár a magán adományozók akaratának, akár a status által adományozott jószágok jövedelmeit azon czélokra fordította volna, melyeket a status még törvényeinkben is kijelölt, nem lett volna szabad a jószágok jövedelmeit elvonni a közczéloktól, s ezekből szerzeményeket tenni. Ha pedig ez még is megtörtént, nem fogják kétségbe vonni, hogy azon jószágok, melyek az előbbeni bizonyos meghatározott czélra adományozott jószágoknak helytelenül félre tett jövedelmeiből szereztettek, egy természetüek magokkal az eredeti adomá-

nyozott javakkal. S ha a közállomány azokról szabadon rendelkezhetik, bizonyosan van joga rendelkezni ezekről is, mint amazoknak járulékairól.

Így t. KK. azt hiszem, hogy bármely jogczímmel bíratnak is az egyházi javak, azok kétségtelenül a közállomány rendelkezése alatt állanak, annyival is inkább, mert ha vizsgálatába ereszkedünk annak, hogy e javak a clerusnak miért, mi okból, vagy is inkább, mily czélokra adattak, még inkább ki fog világlani, hogy a clerus e javaknak birtokosa soha nem volt, csak mindég kezelője. Ugyanis e javak a clerusnak leginkább három czélból adattak. Első volt az isteni tisztelet fentartása. S ez általános nevezet alá sorozom a templomok felépitését s azoknak jó karban tartását. Második czél volt: a kolostorok melletti iskolák fentartása egyrészről; másrészről pedig az elnyomorodott szegényeknek naponként eledelleli fölsegélése. Ki nem tudja, hogy hajdan az ily iskolák fentartása töméntelen költségekbe került, mert a világi hatóságok a tanításmódról gondoskodni nem akartak. Azt hitték a népek s fejedelmeik, hogy a tudományokról, s a nevelésröli gondoskodásnak s e részbeni kötelességöknek már eleget tettek, midőn a clerusnak e czélra terjedelmes jószágokat engedtek át. Harmadik, utolsó czél volt, hogy a jövedelmeknek azon része, mely az isteni tisztelet fentartásából, az iskolákróli gondoskodásból, s a szegények fölsegéléséből fenmarad, fordíttassék magoknak a clerus személyeinek fentartására s más magános szükségek fedezésére. Kétségtelenül áll előttünk ezek folytában, hogy magát a clerust az egyházi jószágok jövedelmeinek csak egy része illeti. S midőn 1789-ben Francziaországban *Mirabeau* az egyházi javak elvételét indítványozta, s a franczia nemzetnek akkori választottai több napi küzdések után az indítványt el is fogadták, a jelenlevő franczia abbék s püspökök nem merték tagadni, hogy őket ezen jószágok jövedelmeinek csak harmadrésze illeti. Abbé *Maury* nyiltan el is ismerte. Ha tehát áll, mit maga a clerus tagadni nem mer, hogy e jószágok nem annyira személyeik fentartására, mint az Isten dicsőségére, templomok építésére, azoknak, úgy szinte az iskoláknak fentartására, szegények fölsegélésére adományoztattak, azon időkben, mikor a közállomány, még akkor pénz nem lévén, ezen czélokra nem más, mint fekvő birtokokat jelölhetett ki, s azoknak kezelőivé a

papokat tette: kérdem most, midőn a körülmények változtak, midőn a közállomány a főtemplomok fölépitéséről részint maga, részint közvetve a patronus földesurak által gondoskodik, midőn átlátta a nép, átlátta a közállomány, hogy a nevelést a clerus kezei között hagyni nem lehet, mert az értelem kifejlését ön veszedelmöknek tekintvén, a kornak igényeit különösen a nevelés körül, legkevésbbé elégítik ki, nincsen-e joga a közállománynak ezen javakról s azoknak jövedelmeiről gondoskodni?

Vagy *talán azt hiszi valaki, hogy nem lehet a papságnak oly tekintélyes helyzetet szerezni,* milyet magas állása megkíván, *ha a fekvő birtokok kezelésétől megfosztatik, s fentartásáról a közállomány készpénz fizetéssel gondoskodnék? Utasítom ezen kételkedőket Európa többi statusaira,* hol a clerus, kivéve Angolhont, mindenhol készpénzzel fizettetik, még is a nép előtt fentartja azon tekintélyét, melyet a vallás szentsége igényel. Azonban a közállományok nem készpénzzel fizetik-e polgári tisztviselőiket? Nem készpénzzel fizettetik-e a katonai rend, nem készpénzzel fizettetnek-e a kormánynak főnökei, a miniszterek? Ki merné tehát állítani, hogy a tekintély fentartására elmulhatlanúl szükséges, hogy a clerus fekvő javakkal fizettessék?

Vessünk most egy pillanatot honunkra, különösen törvénykönyveinkre.

Hazánkban is a jószágok mindjárt első királyaink alatt a clerusnak bizonyos kötelességek teljesítése mellett adattak kezelése alá. Megtetszik ez Szt. László I.: 8-ik fejezetéből, hol parancsolja a szent király, «hogy a püspökök a régiségtől elromlott templomokat építsék föl». Volt tehát kötelesség, s pedig azon időkben erős kötelesség szabva a papi javak birtokához. Azonban a clerus észrevette azt, hogy e kötelességet teljesíteni nagyon költséges, s hogy ha a templomokat ők tartoznak építeni s fentartani, akkor a statusnak joga van ezen kötelességre őket nem csak szorítani, de a jószágokat tőlük még ezen czím alatt el is vehetné. Mit tettek t. KK. és RR.!? megszületett az 1715: 60. t.-cz., melyben az akkor uralkodó fejedelem azt mondja, hogy ő magára vállalja «ad in crementum orthodoxæ catholicæ religionis» minden elromlott templomok felépítését, s mint az egyház legfőbb patronusa, fentartását is örökösen. Azonban én azt hiszem, hogy ezen

t.-cz. legkevésbbé foszthatja meg a magyar közállományt azon jogától, hogy az egyházi javakról szabadon rendelkezhetik, mert azon javakról, melyeket századokkal előtte Szt. Istvántól fogva László és Kálmán királyaink bizonyos feltételek alatt s bizonyos kötelességek teljesítése mellett adományoztak a clerusnak, Károly király nem rendelkezhetett.

Bizonyítja továbbá azt, hogy a közállománynak s a törvényhozásnak van jussa rendelkezni a papi javakról, Kálmán király I.: 1-ső fejezete, hol ez mondatik: Placuit Regi et communi concilio, ut dotes cujuslibet possessionis monasteriis seu ecclesiis a beato Stephano Rege dispositæ inconvulsæ remaneant» ; — világos ebből, hogy azon jószágok, melyek a clerusnak nem Szent István király által, de a többi más királyok által adományoztattak, visszavétettek; világos továbbá az, hogy a papi javakról az országgyűlése rendelkezett ezen szavakkal: «placuit communi concilio,» — mert ki-ki tudja, hogy az országgyűlés törvénykönyveinkben conciliumnak több helyen neveztetik.

A veszprémi káptalan követe ugyan Kálmán király első könyvének 15-ik fejezetére hivatkozott, állítván, hogy Kálmán király csak azon halas tavakat vette vissza a clerustól, melyeket nem Szt. István király adományozott. E helyen meg kell jegyeznem, hogy törvénykönyveinket papok készítették nyomtatás alá, s papok adták ki, s itt e fejezetben alkalmasint a *piscinás* szó helyett donationes *pristinás*-nak kellene állani. Azonban ezen vitatkozásba avatkozni jelenleg nem akarok, csak arra emlékeztetem a főtisztelendő urat, hogy a halas tavakról nem a 15-ik, hanem a 16-ik fejezet rendelkezik, s ezen fejezet szerént a papoktól nem csak azon halas tavak vétettek vissza, melyeket nem Szt. István király, de a többi királyok adományoztak, hanem mind azon halastavak elvétetni rendeltettek, melyek a magánhasználaton felül feleslegesek voltak. Következésképpen megtetszik ezen 16-ik fejezetből, hogy Kálmán király s az akkori országgyűlés még azon egyházi javakról is rendelkezett, t. i. halastavakról, melyeket Szt. István király maga adományozott.

Mindezekből kétségen kívül áll, hogy mi, bár az egyházi javakat jelenben s e pillanatban elvenni nem akarjuk, de el sem fogadhatjuk az országos választmány véleményét, miszerint mondatik, «hogy a borsodi indítvány törvényes jogokba

ütközném». E törvényhozásnak hatalmában sem áll lemondani azon nemzeti vagyonról, melyről a többi országgyűlések facto rendelkeztek is. Nem áll hatalmunkban lemondani oly nemzeti vagyonról, melyet eleink amortisationalis s más ily nemű törvényekkel körülírva az utónemzedéknek híven megőríztek. Én tehát az országos választmány véleményét el nem fogadom. Sőt azt hiszem, hogy a t. R.-nek s különösen e táblának kimondani, hogy a borsodi indítvány törvényes jogokba ütközik, önmegtagadás nélkül teljes lehetetlen. Miután azonban itt e helyen már tárgyaltatott, Gömörmegye követének indítványát sem fogadom el, hogy az országos választmánynak véleménye helyébe oly forma végzés igtattassék, mintha ezen kívánatot itt tárgyalni nem lehetne. S kérem a R.-ket, hogy miután a borsodi indítvány kiterjedésében jelenleg nem pártoltatik, e tárgyra nézve oly határozatot hozzunk, mely e háznak nem csak méltóságával ne ellenkezzék, de a nemzet s jövendőség iránt tartozó kötelességeinket se sértse meg. Ezek folytában bátor vagyok a R.-ek előtt az országos választmány véleménye helyett oly végzést indítványozni, melylyel egyrészről a borsodi kívánat ugyan tettleg nem pártoltatik, de más részről a nemzetnek eddig még sértetlenül megőrzött tulajdon joga sem fog koczkáztatni. A határozat következő lenne: *«Elismerik ugyan a RR, hogy a papi jószágok a közállománynak rendelkezése alá tartoznak, nem vélik azonban jelenleg idejét lenni annak, hogy azokról a közállomány valósággal rendelkezzék.»*

Befejezném ezen indítványommal előadásomat, melyet a t. KK. és RR. bölcs ítéletére bízok, ha a veszprémi káptalan érdemes követe nyomban előttem keserényés előadásával válaszra nem hívott volna fel.

Az érd. követ előadása elején a borsodi indítványt népszerűtlennek nyilváníta azon okból — úgymond — «mert megfosztja a népet attól, hogy a papi fölöslegben részesüljön, s így ezen indítvány a nép érdeke ellen van». Ezek voltak főtiszt. úr szavai, mikre bátor vagyok röviden felelni, hogy gyenge elmémmel felfogni képes nem vagyok azon logikát, miszerint népszerűtlennek állíttatik Borsod azon indítványa, hogy az egyházi javak jövedelmeinek egy része a népnevelésre fordíttassék, azon népnek nevelésére, melyről főt. urak, bár ez ország ingatlan részének körülbelől kilenczed részét

bírják, legkevésbbé sem gondoskodtak. Azt hiszem, hogy ha van indítvány, mely a nép javára czéloztatik, ha van indítvány, mely a nép hasznára adományoz: kétségtelenül ez az, mert a népnek erkölcsi kifejlődést ad; jól rendezett iskoláknál a népnek nagyobb jót adni nem lehet. Azon fölösleg, melyben eddig a nép főt. urak kénye s kedve szerint részesíttetett, említést sem érdemel, csak azon igen csekély fölöslegből állott, mely mintegy alamizsnáúl odavettetett. Ellenben a borsodi indítványnyal a népnek értelmi, s ennek következtében anyagi jólléte mozdíttatván elő, azt minden indítványok között talán legnépszerűbbnek lehet állítani.

Továbbá a veszprémi káp. követe a leggyöngédebb oldalát akarta érinteni a nemesi aristocratiának s ebből húzni hasznot tulajdon részére. Azt mondá, «hogy a papok javai elvétele következteti a nemesség javai elvételét is». Ez okoskodás — úgy szokták nevezni — argumentum ad hominem. S miután a főt. úr tudja azt, hogy e táblánál, kevés kivétellel a nemesi rend képviselői ülnek, többnyire mind olyanok, kik magok is nemesi birtokot bírnak, kétségtelenül nem volt rossz taktika az egész indítványt olyannak állítani, mely a nemesség javai elvételét következtetné maga után. Azonban t. RR. az egyházi birtok nem tulajdona a püspöknek; azzal nem rendelkezhetik, el nem adhatja, el nem zálogosíthatja, arra adósságot nem tehet; a nemesi birtok tulajdona annak, ki azt teljes joggal bírja, a nemes azt eladhatja, elzálogosíthatja, adósságokkal terhelheti. Az egyházi birtok bizonyos kitűzött czélokra, templomok építésére, iskolák fentartására stb. adományoztatott, korántsem egyes személynek, de egy morális testületnek, *melyről a közállomány szabadon rendelkezhetik.* A nemesi birtok adományoztatott teljes tulajdoni joggal, s így azt egy természetűnek állítani az egyházi javakkal semmi tekintetben nem lehet. Azt mondá főt. úr, hogy egyik privilegiális osztálynak gyengítése, a másik privilegiális osztály megsemmisítését fogja maga után húzni. Most világos előttem, mi okból szegül a clerus ellene minden újításnak, ezen állításából vagyok képes magamnak megmagyarázni, hogy a clerus miért nem akar adózni, ez állításából látom át okát, *miért költ a clerus évenként százakat és ezreket tiszt- és követválasztásoknál, gyűlésekben minden haladási kérdések*

ledorongolására. Azt hiszem t. RR., hogy mi nem a privilegiumok fentartásáért ülünk jelenleg együtt, midőn azoknak további épségben tartása az egész magyar alkotmány megsemmisítését húzná maga után. Ezeknek ideje lejárt, s a kiváltságos osztály érdeke helyébe a népnek érdeke merült fel előttünk. Ez azon végczél, melyre minden törekvéseinket irányzani kell. Egyébiránt jegyezze meg magának a főt. követ úr, hogy miután azon okoskodásából, hogy a clerusnak gyengítése a nemesség végveszedelmét maga után húzná,. viszont az következik, hogy a nemességnek gyengítése a clerusnak végveszélyét fogja bekövetkeztetni, bizonyosan mi akkor, midőn a káptalani követek szavazat arányáról fogunk tanácskozni, főt. úrnak ezen tanát szemünk előtt tartva, azon fogunk iparkodni, hogy a káptalani követek, mint különben is repræsentativ rendszerbe bele nem illők, az alsó táblánál szavazattal ne bírjanak.

Végre főt. úr azon állítása, «hogy Kálmán király idejében el lehetett venni a clerustól a javakat sokkal bátrabban, mint jelenben, azon okból, mert azon időben a protestantismustól magukat s hitsorsosaikat őrzeni nem kellett» — olyan valami, mit főt. úrtól legkevésbbé vártam. Főt. úr ez által rendeltetéséről megfeledkezve, az egyenetlenség magvát, s az ellenségeskedés üszkét akarta közénk dobni, s mint látom, ingerelt szemekkel nézi azt, hogy mi itt, külön vallású követek egymás mellett békében, csendben s barátságban ülünk; talán felzúdította kebelét azon egyetértés, mely a rokon elvű katholikus és protestans polgárok között napról-napra nőttön nő? Az elvrokonságon alapúlt barátságot s egyetértést ily gyengédtelen szavak nem szétomlasztani, de erősíteni fogják. Különben ott van Spanyolország; nem kellett ott a kath. clerusnak század óta küzdeni a protestantismussal, — a clerus kormányozta, a clerus igazgatta, a clerus vezette, a clerus nevelte e népet, — s több mint egy évtizede már, hogy a legborzasztóbb forradalom dúlja e hazát, míveletlen földek, véres göröngyök, elnyomorodott, sápadt nép élő tanúi s következései a clerus bölcs kormányzásának s fáradságos nevelésének. Igen t. RR.! elvezette a clerus, karon fogva vezette a spanyol népet, hol protestantismussal küzdenie nem kellett, a veszély örvényéhez; de most elpuhult karjai visszatartani a butának nevelt népet s megmenteni a hazát nem bírják.

Én tehát indítványomat a t. Rendeknek pártfogásába ajánlva, főt. urat arra kérem, hogy kifejezéseivel egész osztályokat ne sértsen, és felszólítom, hogy nyujtson nekem felvilágosítást, ha vajon Spanyolországban a clerusnak a protestantismussal kellett-e küzdenie?

Ezzel az első napi tanácskozás befejeztetett.

250-dik kerületi ülés.

1844 augusztus 1-én.

Elnökök, jegyzők: mint tegnap.
Tárgy: a borsodi indítvány.

Az első felszólaló Esztergommegye követe, *Kruplanicz Simon,* az országos választmány véleményét pártolja.

Utána felszólalt *Balogh Kornél,* Győrmegye követe s ekkép nyilatkozott: A mi a kérdés magánjogi tekintetét illeti, nem lehetek egy véleményben azokkal, kik az egyházi s világi bírhatási jogok közt valamely különbséget tenni kivánnak, mert mind addig, míg a subjectiv capacitás az amortisationális törvény által el nem töröltetett, az egyház szintúgy mint a világiak, törvényes jogczímmel fekvő jószágokat szerezhetett, ezt kétségbe vonhatni komolyan senki sem fogja; nem is változtat a dolgon, mit Borsod érdemes követe felhozott, hogy t. i. az egyház nem rendelkezhetik a jószágokról, hogy azokat el nem idegenítheti, el nem zálogosíthatja, s ennélfogva azoknak nem is tulajdonosa: mert általában véve hazánkban minden birtokos tulajdonkép csak haszon élő, különösen pedig a hitre bízott jószágokat tekintve, mindenki tudja, hogy azokról az illető szintúgy, valamint a clerus az egyházi jószágokról miben sem rendelkezhetik, mégis senki sem fogja állítani, hogy azért őt birtokában bárki háborgathassa. Azon további állítása a t. követ úrnak, miszerint megengedi, hogy azok, kik hajdan rendkívüli érdemeket tettek, méltán meg is jutalmaztathattak, de tagadja, hogy az abból következzék, miszerint azon jutalmazásoknak gyümölcsét a mostani clerus is élvezhesse: talán ez következtetéseiben

tovább vezethetne, mint azt maga az érdemes követ úr kívánatosnak tartja; mert nem is említvén, miként a clerus mindig működik hivatása körében, azon hivatása körében, melynek megállapítására jövedelmekkel láttatott el, s így szolgálván folyvást a statusnak, méltán igényelheti, hogy a status őt oltalmazza minden tekintetbeni okszerű állásában is — ezt nem is említvén, kérdem: hány világi birtokos van, ki őseiről maradt javakkal azok érdemeit is öröklötte, melyekkel ősei a rászállott jószágokat hajdan szerezték? S ha való Borsod állítása, nem következik-e abból egyenesen az is, hogy ezen világiaktól is el kell szedni a jószágokat, mert csak őseik bírhatták azokat teljes jogczímmel, kik érettök felelő érdemeket tettek le a haza oltárára? Hová vezethetne tehát Borsod okoskodása, tovább feszegetni nem kivánom. A mi a kérdést illeti, ha az közjogi szempontból tekintetik, erre nézve következőkben pontosítom nézeteimet: a nemzetek életében fejlődnek olykor stadiumok, melyekben minden magánviszonyokon túl emelkedve, rendelkezik a status mindenek felett; hasonló ezen állapot az egyes embernek azon állapotjával, midőn nagy betegségben sinlődvén, gyakran oly gyógyszerekhez is nyúl, melyek tudva mérget foglalnak magukban, és megesik, hogy e rendkívüli helyzetben a beteg fel is gyógyúl; azonban, valamint az egyes embernek egészséges állapotban hasonló szerekkel élni nem tanácsos, de orvosi rendőrség szerint nem is szabad: úgy a statusnak is normális stadiumában rendkívüli rendelkezésekhez nyúlni nem tanácsos, nem szabad, mert hasonló rendelkezések mindig veszélylyel járnak, mit nem csak elő nem idézni, de mindenkép elhárítani a statushatalom feladata. Borsod indítványa igen kecsegtető, mert a clerusnak illő jövedelmet javasolván biztosítani, csak a felesleget kivánja fordíttatni jelesen a népnevelésre, azaz oly czélra, mely mindenki által egyformán pártoltatik. De kezeskedhetik-e Borsodmegye arról, hogy az ekként ébresztendő vágyak, ezzel ki is fognak elégíttetni? A historia ellenkezőt tanúsít, mert mely országban hasonló intézkedések történtek, ott vagy már létezett a despotia, vagy nem messze volt az anarchia, s utóbb mit nyertek a nemzetek? A jószágok elkoboztatván s közárúba bocsáttatván, egy pár száz újabb dynasta keletkezett, a clerust azonban még sem nélkülözhetvén, a statusnak más ellátási módokról kelle gondoskodni, a budget milliókkal nö-

vekedett, mint ezt Francziaország példája is eléggé bizonyítja, s ki viseli ezen terhet? Főleg a szegénység, mely az eladott jószágokból legkevésbbé részesült, s mely számra legnagyobb és bár óhajtandó, hogy kisebb részletekben járúlna egyenként a közterhekhez, mégis ugyan számánál fogva mindenben mindig legnagyobb súlyát viseli! Mindezekhez képest meggyőződve, hogy a clerus hasonló joggal bírja a maga jószágait, mint bármely világi, meggyőződve arról, hogy a statusnak normális állásában rendkívüli rendelkezésekhez nyúlni — milyen volna kétségen kívül a borsodi indítvány szerinti intézkedés is — nem tanácsos, nem szabad: az indítványt nem pártolhatván, egyenesen az országos választmány vélekedésének elfogadására szavazok.

Kiss András: (Krassó) mint kerületi elnök figyelmezteté a R.-ket, hogy a vitatkozás jelen meddő teréről, hol siker, remény bimbaja nem nyílik, leszállani sziveskedjenek. Az indítványt érdemileg pártoló többség sem kivánja a kérdést jelenleg feloldani, annál kevésbbé azok, kik az egyházi javak feletti rendelkezési jogát a statusnak kétségbevonják. A t. RR. az indítványok szemelésénél a jelen indítványt az előlegesek közé nem számíták, ellenkezésben állnak tehát magokkal, midőn most annak érdemleges tárgyalásába bocsátkoznak stb. Kivánatkép nem lehet ezt felterjeszteni, mert Borsod törvényt kivánván belőle alkotni, a kivánatok egyedül k. k. leiratok útján teljesíthetők.

Perczel Móricz, Tolna követe elismeri, hogy a Borsodmegye által előterjesztett kérdés teendőink roppant halmaza miatt, jelen országgyűlés tanácskozási tárgya nem lehet, azon felül ezen kérdés nem is érett meg annyira, hogy képes lenne ezúttal üdvös gyümölcsöt teremni.

De mit tehetünk róla, hogy ez indítvány Borsodmegye által megtétetett; nekünk most ehhez minden esetre szólanunk kell; felhívott erre leginkább a veszprémi káptalani követnek vakmerőséggel határos nyilatkozata, ki Borsod körlevelét *elmefuttatásnak,* s olyannak nevezé, mi a törvényes tulajdont megtámadja. Ezen kívül még támadó harczot kezdett a lovagrend ellen. Múltkor arról vádolá a RR-et, hogy miért merik a káptalanoktól törvényben gyökerezett szavazatjogokat megtagadni; és ő panaszkodik, hogy az országgyűlési befolyástól kirekesztetett, ki a megyei utasítások

készítésénél a reformkérdések megdöntésére hatalmas befolyást gyakorolt, most pedig azt hozza fel, hogy ha a papi javak elvétetnek, hasonló sors fogja érni a nemesi javakat is; mert az egyház épen oly törvények erejénél és kiváltságoknál fogva bírja jószágait, mint a nemesség. Az egyházi rend a kiváltságokhoz szorosan ragaszkodik, s azért minden erejével azokat fentartani törekszik, s kérdem, teszi-e ezt a nemesség? Nem kivánja-e azon kiváltságokat, melyek a nemzet kifejlésének akadályára léteznek, megszüntetni? Átlátja a nemesség a hazának azon abnormis állását, melybe némely kiváltságok helyezik; azért követ el minden módot az úrbér rendezésére, s átlátja annak szükségét, hogy a nemesi birtoknak igazságtalan adómentessége minél előbb megszüntessék; míg ez ellen a veszprémi káptalan követe tudvalevő agitátióval működött.

Ezeken felül még igazságtalan megtámadást használt a protestánsok ellen, protestáns irigységből eredő izgatásnak tulajdonítván e szőnyegen levő tárgy indítványoztatását. Kijelenti szónok, hogy ily gúnyos váddal gyanúsítani ne merészelje a protestánsokat, mert ezek ily fegyvereket soha nem használtak a katholikusok irányában. Az indítványozott kérdés nem alkotmány elleni törekvés, az egyházi javak, mint az előbb szólottak által világosan kimutattatott, a status tulajdonai, rólok a törvényhozás mindenkor szabadon rendelkezhetik. Küldőim — mond szónok — szinte ezen elvből indúltak, s pártolták Borsod indítványát, s az protestáns bosszúállásnak annál kevésbbé nevezhető, mivel küldőim legnagyobb része katholikusokból áll, ők túlnyomósággal bírnak megyémben, s ezek az egyháziak által birt javakkal semmi egyebet tenni nem akarnak, mint azokat eredeti rendeltetésökre, honnan eltávoztak, visszavezérelni. Hogy 1791-ben, József elhúnyta után, az egyházi birtokok elvétele miatt a megyék repræsentáltak, igen helyesnek találom, mert azok egyedül önkény által, s nem törvény útján vétettek el; ily esetben úgy hiszem, Borsodmegye most is repræsentálna; azért ezen tényt ide nem alkalmazhatni, mert most törvényhozás útján kivánunk az egyháziak kezei közt levő statusjavakról rendelkezni.

Furcsának tűnik előmbe, hogy a katholikus clerus összeakarja zavarni a tulajdont a használatra adott birtokkal, s úgyszólván gyermekségnek tartom azon különbségeket bebi-

zonyítani, melyek a nemesi és egyházi javak közt léteznek; állításukra csak annyit jegyzek meg, hogy ki van tűzve a czél, mi végett nyerték az egyháziak jószágaikat, s e szerint nincs róla dispositionalis joguk; mihelyt pedig ez nincs meg, a birtokos nem egyéb, mint a reá bízott jószágok kezelője, miről a törvényhozás, midőn azt szükségesnek látja, mindenkor szabadon rendelkezhetik.

Különös merénynek nevezé a veszprémi káptalan követe, ha az országgyűlés a papi jószágok felett intézkedésbe bocsátkoznék, azzal a tulajdonjog szentsége lenne megsértve, mihez nyúlni senkinek nem szabad. — Szónok ez állítást tagadja, mert a törvényhozásnak nemcsak a status javai, hanem még a magán tulajdon iránt is, midőn azt a köztársaság megkivánja, joga van intézkedni, így van a kisajátítási törvény, ez a tulajdon felől rendelkezik, még sem találkozott senki a házában, ki ezen törvényt a tulajdon megtámadására intézettnek tekintette; midőn a szegény adozó nép személye, vagyonáról önkényesen disponálunk, akkor nem jut eszébe a káptalani követnek a sine nobis de nobis, pedig egyes ember élete mindig nagyobb figyelmet érdemel, mint a vagyon. Igaz ugyan, hogy ha valaki a papi jószágokról ezelőtt vagy 15 évvel ekként szól, azt talán azonnal el is zárták volna; igaz ugyan, hogy most alig van 7—8 megye, mely az egyházi javakat elvétetni kivánná; de ez is sok a múltakhoz képest és ha bár ezen indítvány jelen országgyűlésen majoritásra nem talál, meg van győződvé, hogy ha a clerus mostani eljárását változtatni nem fogja, akkor ezen megyék nemsokára többségre szaporodnak. Én ugyan — úgy mond — a borsodi indítványt pártolom, de miután az most ki nem vihető, Komárom követének indítványa szerint azt más időkre halasztani óhajtom, kimondván most egyedül azon elvet, hogy az egyházi javakról rendelkezni a törvényhozásnak joga van. De míg ez az idő bekövetkezik: inkább maradjanak azok a papok kezén, mintsem hogy Ausztria adósságaira fordíttassanak.

Ragályi Miksa (Gömör) az elnöknek amaz emlékeztetését, miszerint a tanácskozás jelen parlagmezejéről le kellene szállani, akkoron látta helyén, midőn e tárgy legelébb is az indítványok sorába átvitetni javasoltatott, a kérdés jelen stadiumában félbe szakasztani a discussiót nem engedi. A nagyváradi káptalan követének ama javaslatára, hogy a papi javak

elvétele veszélyt hoz a polgári birtokra is, a történetek könyvét nyitja fel szóló, hol ellenkező van írva; nevezetesen, hogy a status addig forog veszélyben, míg az egyházi javak nem koboztatnak el, mert a papi javak világiasítása által mindenütt megszünt a status és hierarchia közötti ferde viszony s ezután emelkedett jólétre a polgári társaság, mert a népek kiszabadúltak a papok igája alól. Hogy a papi javak szabályozása igazságtalan volna, erre szóló azt hozza fel, miszerint a nemzetnek joga van nemcsak törvényeit, de alkotmányát is fenekestől megváltoztatni, a polgári társaságban minden megszünik, mi nem a többség akaratának kifolyása. Ősiség, birtokolhatatlanság, hivatalviselési képtelenség, ezek mind törvényeken alapúlnak és midőn ezekről folyt a tanácskozás, vajjon a clerus ellenkezett-e? — Szóló ezután a papi és világi vagyon közti külömbséget s azok jogczimét, természetét fejtegetvén, kérdi, hogy ha a status a magán javakról is rendelkezik szabályozólag: hogy lehet azt mondani, hogy a törvényhozásnak épen a statusjavak körül — mert hiszen az egyházi jószágok a statuséi — nincsen rendelkezési joga. Nem akarván fejtegetni a clerus hatalmát, fényét, befolyását, buzgalmát, erkölcsiségét, — azt kérdi, vajjon ha az egyháznak fekvő birtoka nem volna, megszünnék-e a vallás iránti kegyelet, megszünnék-e a népben az erkölcsiség, a papság iránti tisztelet, ha ezeknek gazdaságaival saját szegénységét, kényelmeivel önsanyarúságát nem kellene többé összehasonlítnia? Sőt ellenkezőleg: mert megkiméltetvén a papság a gazdálkodás világi gondjaitól, több ideje leend a buzgolkodásra, s nagyobb leend iránta a tisztelet. — Továbbá, mit a veszprémi kanonok a protestánsokról mondott, arra megfelelt Tolnamegye követe, én csak azt kérdezem, mi okból tartja szónok nagynak spanyol Fülöpöt? azért-e, hogy ezrenként égettette, tömlöczöztette az embereket, mert az Istent másként imádták? ha azért tartja nagynak, úgy a protestáns és katholikus história közt nagy a külömbség. A főtisztelendő szónok úr nem tud szólani keserűség s anélkül, hogy a protestánsokat piszkolná. Ha én — úgy mond — protestáns szempontból akarnék szólani, megmondanám, hogy az egyházi jószághoz a kath. papságnak kizáró joga nincs, azon jószágok egy vallásnak adattak, akkor több nem lévén; ezen vallás több felekezetre szakadván, az osztó igazság szerint az értéknek is meg kellett volna osztatnia. De a protestánsok kü-

lön válván a közös egyháztól, atyáik örökségén nem osztoztak, kiknek mindazáltal saját szegény erszényükből fenntartott iskoláikban kétségtelenül magasabban áll a felvilágosultság és műveltség.

A nagyváradi káptalan érdemes követe több források felfedezését igérte, s mindenki várta, mik lesznek azon források, melyekből a nép nevelését elősegíteni, s közszükségeinket fedezni lehetne; s mondá: az *absentismus* és *korteskedés*. Szóló követ azt hiszi: az egyházi személyektől senki sem akar többet elvenni, mint a mennyi most általuk korteskedésre fordíttatik. És való, hogy elegendő lenne a népnevelésre s más jótékony czélokra azon összeg, melyeket a clerus jelenleg a korteskedésre költ; mert hiszen a bihari 1840-iki restauratiónál, majd Zágrábban, s utóbb a *zalai* szomorú eseményekben nem ott látjuk-e főtényezőül a papokat, jelesül az utóbbi esetben a veszprémi püspököt — *Zichy* Domokost — úgy hogy mondhatni, mikép a világiak is épen visszahatásul gyakorolták a főtisztelendő urak ellen, s épen tőlük tanúlták a korteskedést; azért meg kellene gondolniok, hogy míg a világiak csak magukat s legföllebb gyermekeiket rontják meg a korteskedéssel, addig ők közczélokra rendelt jövedelmeiket pazarolják erkölcstelenítésére a népnek, melyet nevelniök kellene. — Pártolom — úgy mond — Borsodot; de ez más időkre halasztassék Komárom követe szerint.

Fogarassy Mihály, a nagyváradi káptalan követe, többek közt megvallá, hogy az erkölcsi testületekről tegnap megemlített eszmét, miszerint azokat eloszlatni lehet, most hallá először. Ha ezt Komárommegye követe az egyházi rendről értette, oly theoriát állított fel, mely uj. A statusban sok apró erkölcsi testület létezik, melyek tőle függenek, de az egyház a polgári állománynak nincs alá rendelve, ezt még egy törvénytudó sem merte állítani. És bármit tartsanak a t. RR. az egyház és status közötti viszonyról, igaz marad az, hogy valamint a vallás régibb a statusnál, úgy az egyház nem függ a status hatalmától stb. Egyébiránt kijelenti azt is, hogy ő a korteskedést nem csupán a világi javakra érti. Végül vészjóslólag figyelmezteti a Rendeket, gondolnák meg, hogy a vagyontalan clerus a népben keres támaszt, s azzal olvad össze, mint Irland és Francziaország papsága.

Beöthy Ödön (Bihar). Ha a törvényhozásnak csak az

volna a feladata, hogy az előtte álló pillanatot megragadva, működésének síkert adjon, akkor áll az, hogy a tér e pillanatban nem nyílt meg; de én a törvényhozás működését nem itt keresem, mert az nem pillanatnyi, hanem több időre terjed. És ha van kérdés, melyet minden oldalról meg kell hányni, ezt látom olyannak; elhiszem, a tanácskozás alatti tárgy már nem is uj; sok eszme és kebel foglalkozott már magán körökben annak komoly megoldásával, melynek kifejlése fogja a jövendő kor számára a kellő gyümölcsöt megteremni. Ha visszapillantunk az 1839-iki országgyűlés folyamára, ennek csíráját ott fogjuk találni, mert akkor Torontálmegye képviselője volt az, ki indítványt tőn, hogy a megüresült érseki s püspöki székek jövedelmei a haza jólléte előmozdítására fordíttassanak; mi nem is maradt tisztán szó nélkül, mert tanúsítják az akkori országgyűlés iratai, hogy ezen tárgy iránt a két tábla között üzenet váltatott. Akkor megpendült ezen eszme, azon szempontból, hogy a be nem töltött papi székek jövedelmeinek pénzbeli mennyisége az ország rendelkezése alá essék; most egy stádiummal tovább mentünk; s erre okot adott Borsodmegye indítványa.

Szónok sokkal jobbnak ismeri ezen megyét, s meri állítani, hogy Borsodmegye indítványa nem bosszúálló indulatból, nem nemtelen rugóból, hanem a haza iránt viseltető buzgóságból eredett, s tétetett ezen körlevél közrebocsájtása; mi által nem törvényelleni tiszteletlenségre akarta felhívni a hazát, hanem oly tárgy megfontolására, melyet törvény útjáni működésektől elvonni nem szabad, és ha legkisebb kétség támadt volna is az iránt, hogy vajjon lehet és szabad-e ezen kérdést gyakorlatilag tárgyalni? őt a káptalanok követei tökéletesen meggyőzték arról, hogy szabad is, lehet is, kell is. Ők ugyanis mindig arra hivatkoznak, hogy birtokukra nézve egyenlők az alkotmánynyal, s birtoklási joguk az alkotmányból veszi származását, s ezen birtoklási jog törvény által biztosítva van; ugyan mondjanak egy tárgyat, legkisebbtől legnagyobbig, melynek keletkezése, s mely iránti rendelkezés, melynek időszerinti módosítása, változtatása, eltörlése, más törvénynyel való fölcserélése, nem a törvényhozás feladási köréhez tartozik? És micsoda kiváltságot kivánnak akkor, mikor magokat az alkotmány kifolyásának tekintik? Midőn azt merik mondani: «noli me tangere»? Nem arról van itt szó, hogy a clerus múlt

időtől fogva maig tesz-e jót, ez a birtoklási jogra nézve nem áll, mert nincs-e időszak, midőn a haza többet kiván? Azon jótékonyság nem abban áll, hogy nehány irgalomra szorult ügyefogyott ember az egyház által láttassék el. Történik több intézkedés az egyház által, igaz; de nem úgy, mint a közvárakozás, a nemzet kivánata hozza magával; s kérdem: össze lehet-e keverni a birtokot a vallással? Különböztessük meg a dolgot, mert a vallás nem jár karöltve a vagyonossággal; sajnálkozásra méltónak tartanám azon vallást, mely csak világi birtokokkal ellátva volna képes czélját teljesíteni; az Isten dicsősége kiván-é jószágbirhatást? vagy még most is bálványidőszakban élünk? hogy arany borjúkat áldozzunk, s kincseket gyűjtsünk azoknak össze, kik az isteni tiszteletet teljesítik; annyira kell-é a külfénynek áldozni, s vagyon kell az isteni tiszteletre? — Ahol nincs anyagi vagyon: vajjon kevesebb buzgalom fejlik-e ki az isteni tisztelet iránt? mert ezüst gyertyatartóik nincsenek; ha ezt hiszik, akkor elmondhatjuk az üdvezítővel: «uram, bocsásd meg nékeik, mert nem tudják mit cselekesznek». Addig isteni a vallás, míg maga egyszerűségében áll; mihelyt azt külső fénynyel akarjuk emelni, nem vallás többé. — Mit a veszprémi káptalan követe Francziaországról felhozott, nem mondom úgyan vakmerő, hanem gyöngédtelen állításnak, hogy ott nem kell úgy, mint itt, protestánsok ellen védeni a vallást; tehát a protestáns felekezet Magyarországban olyan-é, mint a farkas, melytől óvni kell a nyájat; talán arra kell fordítani jövedelmeik egy részét, mint Németországban, hol farkasok támadtak, s egynek elfogatására 75 pforint tüzetett ki; hát vérdíjat fogunk kitűzni azokra, kik velünk egy hazában élnek és alkotmányunk polgárai; azok ellen kell-e oltalmazni a katholikus vallást? Ruházzon bár mindenféle vádat a protestánsokra a clerus, de azt ne, hogy a protestánsok hatalma ellen kelljen a római egyházat védeni; mindent inkább el fogok hinni, de ezt nem; mert uraim, azon felekezet, mely régi védelmi állapotjában van, ki tudja, mely határtalan önkénynek van alávetve: az volna ellensége a római egyháznak, s az támadná meg azért, hogy az ő szívredői olyanok, melyek a római egyház gondolkozásával nem férnek össze? Tegyék szíveikre kezeiket a főtisztelendő urak, s mondják el, mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa, — mi nem voltunk irántok azon kíméletttel, melyre Krisztus tanított «szeresd felebaráto-

dat, mint tenmagadat, s másnak ne kivánd, mit magadnak nem akarsz».

Adjunk más felekezetbelieknek tért vallásaik szabad gyakorlására; legyenek ők is olyan jogú polgárok, mint a katholikusok: akkor oly csöndesek, oly nyugodtak fognak lenni, mint bárki.

Francziaországban nincs protestáns elem, mely ellen a papság kényteleníttetnék magát védeni, mégis támadt ellensége a vallási külső szertartásnak. Francziaországban meggyöngíttetett a clerus hatalma, s az minden jogától meg volt fosztva; mégis képes volt a vallást oly tiszteletben fentartani, hogy az ott áll, hol neki állania kell; — s miért? mert az egyház s a vallás szolgája az alkotványos álladalom alatt áll, mennyiben a vallás a status czéljaival megegyezik, neki különben az alkotványnyal semmi kapcsolata nincs; mihelyt tisztán s kirekesztőleg azon téren fog működni: minden viszálkodás meg fog szünni.

A vallás szolgája legyen az, mire rendeltetett, mint a szentírás mondja: a te országod nem e földön van, és ezen ország elérésére nagy jószágokra s jövedelmekre nincs szükség. — De tekintsünk azon vallásu lelkészekre, kik minden nap az egyházi dolgokkal foglalkoznak, vajon azok veszik-e hasznát azon roppant jövedelmeknek? Nem látunk-e egyes lelkészeket, kik oly csekélységgel vannak ellátva, hogy mindennapi kenyeröket alig képesek megszerezni? Ha tehát az a czél, hogy ki vallás dolgaiban fáradoz, annak jutalmát is vegye: akkor egy rész ne tartsa magánál azon roppant javakat, hanem mindenki vegyen hasznot belőlök, különben nem felelnek meg rendeltetésöknek; azt nem akarja senki, hogy az egyház szolgája, kinek hivatása legnemesebb, inséggel küzködjék. A törvényhozás csak azt akarja, hogy azon aránytalanság, mely itt is legnagyobb mértékben létezik, egyenlíttessék ki, s a jótékonyság minden egyház szolgáira egyaránt árasztassék. Az mondatott többek közt, hogy az magában rendkívüli jótékonyság, miszerint egy moralis testület, mint a vallás szolgái, nem bizonyos pénzbeli jövedelmekkel van ellátva, mint Francziaországban, hol a clerus fentartása több millióra megy; ha ezen hasonlítás áll, akkor azt is lehetne mondani, hogy a királyi hivatalnokok és katonáknak szinte birtok adományoztassék; vajon ekkor a statusnak semmi baja

nem lenne-e? Hisz nálunk a fundus studiorum oly nagy, a pesti egyetem oly gazdagon van dotálva, mégis hol van nyomorúltabb tanítás, mint épen ott?! Nem az tehát a czél, hogy egy bizonyos osztály, mint pl. a status szolgái, mikép elégíttetik ki; hanem az, mikép felel meg a dotatió rendeltetésének. — Azon theoriai elmefuttatások, melyek a clerus részéről előhozattak, nem állnak; s az nem az új iskolák szüleménye, mert mit bibelődjünk azzal, midőn még Ádám apánk szántott, Éva pedig fonogatott, azon kormányzási rendszerrel? mert a vallás még akkor nem is volt; ha arra akarunk visszamenni, azon hatalmat nem fogjuk megdönteni, mert az alkalmazást másutt találjuk fel; s nem az, a mi mondatott, hogy mikor a fejedelem az egyházi javakat el akarta venni, a megyék felszólaltak; felszólalni kötelességök volt; mert az alkotvány és annak része oly frigy, melyhez a fejedelem nem nyúlhat; a nemzetnek és alkotványnak, ha időről-időre szükséget lát, és a hazára nézve javítni való van: azt tenni kötelessége; s azt mondom az egyháznak, hogy próbálja a kormány önkényes cselekvésével a taxatiót, mi ellen a haza felszólalt, életbe léptetni: kötelessége azt védeni a hazának, mert a kormány önkényének azt átadni nem szabad; hanem ha a törvényhozás akar gondoskodni róla, az oly kérdés, mely fölött kétségeskedni nem lehet. — Én részemről Borsod indítványát, mint elvileg áll, pártolom; azonban tekintve azt, hogy az országgyűlésnek ily későre haladott stadiumában ezen kérdést, melynek nyomatékosságát s fontosságát nem csak kétségbe vonni nem akarom, hanem kétségbe nem is vehetőnek állítom, érdemileg tárgyaltatni nem kivánom; minthogy ezen kérdés czélszerű elintézése még akkor is, midőn az megérik, midőn a nemzetnek vérébe menend által, s vélemény-különbség nem lesz ezen táblánál, komoly megfontolást érdemel; mert oly status elrendezéséről van szó, mely minél szegényebb, minél inkább leszáll polczának magasságáról, s minél inkább össze fog forrni a néppel, melynek rendeltetése s ez az, mit én óhajtok, hogy ne csarnokok, ne gazdagon aranyozott szolgák válaszszák el azokat, kik a lélek bajaival foglalkoznak, hanem legyenek a népnek tanácsadói, s vigasztalói, annál inkább fog megfelelni rendeltetésének, követvén azt, mit a nagy mester követett; mert ha ő palotákat adott volna a vallás szolgáinak, a római katholikus vallás még most is

bölcsőjében volna. — Hogy tehát ezen tárgyat kellőleg ezúttal tárgyalhassuk, arra nincs idő, miután teendőink sora igen nagy, s a megkezdetteken túlterjeszkedni az országgyűlésnek nem lehet, különben ez országgyűlésnek se vége, se eredménye nem lesz; — ezt ne téveszszük soha szemeink elől, mert az idő drága, s habár ilyféle tanácskozások szívemelők is, de nem jótékonyak, sőt eredmény nélküliek. Én tehát azon inditványt, mit Komárommegye követe tőn, egy szó-módosítással elfogadom, ő t. i. status-rendelkezésről tett említést, e helyett én a törvényhozás-rendelkezését kivánom kimondani. Mit fog a jövendő tenni, mi czélra kivánja fordítani, az az ő feladása; *elvileg kell tehát kimondani, hogy a papi javak feletti rendelkezés a törvényhozás jogai közé tartozik;* hogy ha ezen most is oly pénzetlen haza, mely azon időben, midőn még elrendezés nélkül volt, nem adhatott egyebet fekvő birtoknál, *ezen fekvő birtokot a törvény útján pénzzel akarja felcserélni, midőn azt jónak látja, ebben a fennálló törvények ne gátolhassák.*

Én tehát a tárgyat jobb időkre halasztva, pártolom Komárom indítványát.

Palóczy László hivatva érzi magát még egyszer felszólalni, s legelébb is nem csodálkozik rajta, hogy a clerus oly hévvel harczol ügye mellett, mert ma van az abukiri ütközet 46-ik évnapja. — Azután azon állítás czáfolatába bocsátkozik, hogy a világi s papi jószágok egytermészetüek volnának, s a nagyváradi káptalan előadására vonatkozólag megjegyzi, hogy mily okosak voltak a papok az adományozásnál; hogy a clerus, mint moralis testület sohasem deficial, mig a nemesség birtoka magszakadás esetében s felségsértési bün miatt visszaszáll a királyi fiscusra; ellenben ha az egyházi rend közül valamelyik felségsértési bűnbe esik, azon birtok, honnan a bűnösnek jövedelme van, megmarad az egyházi rendnél, s csak személyére nézve büntettetik, s jószáguk csak két héttel az örökkévalóság után száll a koronára. *Szathmáry* Mihály, hires ügyvéd kiszámította, hogy a nemesség által bírt jószág Szent István idejétől kezdve a mostani korig csak kihalás után ötször esett vissza a kir. fiscusra, s ugyan annyiszor conferáltatott.

Azt állítja továbbá az egyházi rend, hogy birtoka az alkotványnyal egy idős, s hogy a papi jószág nem a statusé.

Hát kérdem, ki volt előbb: ember-e, vagy pap? polgári, vagy egyházi társaság? Szónok azt hiszi, miképen a polgári társaság egyes személyekből keletkezett, s legelsőbben az egyesek jogai határoztattak meg, azután a szövetkezett társaság engedte meg a moralis testületeknek alakulását; s mint annak joga volt azt megengedni, úgy midőn annak szükségét látja, meg is szüntetheti; ennélfogva a moralis testületek a statustól későbben nyerhették birtokaikat, bizonyos szolgálataik jutalmáúl; ha tehát ezek rendeltetésöknek meg nem felelnek, hatalmában áll a polgári társaságnak azon javakat visszavenni, s oly czélra fordítani, melyből a statusra legtöbb haszon fog háramlani.

A veszprémi káptalan követét, ki Borsod helyett mindég Borsódot mond, figyelmezteti az öreg úr, hogy Borsod nem csicseri-borsótól, de *Borstól* vette nevezetét, ki Borsod várát is építtette; ne torzítsa tehát el megyéje nevét.

Egyébiránt nem foghatom meg, miért nevezi a veszprémi káptalan követe II. Fülöpöt nagynak, kinek emlékét illő volna a történetből kitörleni!? Talán azért, mivel saját fiát, *Don Carlost* a dominikánusok által kivégeztette, mivel igéretet tőn, hogy a trónra léptével az inquisitiónak nyakára hág? Vagy hogy ezreket vitetett a máglyára, azért, mivel azok az istent másként imádták, mint nekie tetszett vala. Vagy azért, hogy a st. quentini ütközet megnyeréseért emlékűl négy millió ezüst forintért az *Escurialt* 40 szerzetes kényelmire s a megholt királyok temető helyének építtette?

Ő volt az, ki minden tekintetben nagyobb atyjának, *V. Károlynak* testamentomát a szent inquisitiónak rendelete következtében, mivel ez a papoknak semmit sem hagyott, megégetteté; a toledoi érsek csak sok aranynyal mentheté meg életét azért, hogy a testamentumot aláírta; ugyanazért gyóntató atyja is a tömlöczben halt meg.

Valóban, ha nagy volt e Fülöp, akkor *Titus Vespasianust, Marcus Aureliust* ki kell hányni az emberiség pantheonjából, s helyökbe Fülöpöt tevén, dicsérő beszéd mondással főtisztelendő urat bízni meg.

Mondatott továbbá, hogy ha nem is kell a katholikus clerusnak most pogányokat téríteni, de óvni kell a hiveket a protestánsok folytonos működéseitől; tehát ezen állítás szerint a katholikus és protestáns testvérek úgy állíttatnak egy-

más ellenébe, mint a hiénák és bárányok? Nem szórja-e az által a katholikus clerus a békés hon polgárai közé a szeretetlenség üszkét? Nem tudom, melyik felekezet űzi jobban a lélekvásárlást; van példa arra, hogy a clerus hivataligérés mellett téritgetett, s ebben ő nem gátoltatik; tudok hasonló ok miatt keletkezett pört, melyben az volt az itélet: «partem I. ex defectu probarum absolvi.»*

Egyébiránt ha a veszprémi káptalan követe oly buzgó őre a nyájnak, hogy téritésének annál nagyobb gyümölcsét láthassa, legjobb lenne, ha e czélból Chinába, hol 300 millió pogány van téritendő, vagy Cochin-chinába menne; itt már a térités nagyobb érdem lenne, mert némi kis fáradsággal jár.

A borsodi körlevél védelmére is szól még néhány szót.

Borsod csupán azt kivánja foganatositani, mit a törvényhozás elvben már kimonda. Nem említi a múlt országgyűlés határozatát, a megürült papi jövedelmek kezelésére nézve, mert ebben a főrendi tábla meg nem egyezett; említi a papok taxáltatása ügyében ő felségének 1835-diki decz. 3-dikán kelt válaszára az évi decz. 30-áról mindkét tábla megegyezésével tett felirást. Már magában a leiratban ő felsége azon jövedelmeket patronusi jogánál fogva addig kivánja szinte közczélokra fordítani, mig: «lege provisum non fuerit». Erre a RR. részéről válaszoltatott, hogy mi sem vettük kétségbe, hogy azon jövedelmeket közczélokra fordítani lehet; de rólunk, általunk stb. Fentartá tehát a törvényhozás mindenkor az alkotmányos jogot, mit most az országos választmány kétségbe vont.

De törvényeinkből sem magyarázhatni ki, hogy a papi javak az egyházi rendnek tulajdona, többnyire ott ezen szó használtatik *«tenet»* (tartja, használja), mit igen megkülönböztetek ezen szótól *«possidet»* (birtokolja, bírja); ez is nyilvánosan azt bizonyítja, hogy az egyházi rend a nála levő birtoknak csak haszonvevője, s arról a törvényhozás mindenkor tetszése szerint rendelkezhetik.

Majláth György (Baranya): Lehet, hogy a tulajdoni jog feletti eszméim igen is szigorúak, vagy a pedanteriához közelítők; de azok ellenére, miket Borsodnak érdemes követe az 1836-iki országgyűlés irataiból felolvasott, sem győződhettem

* Panaszlott fél próbák hiányából fölmentetik.

meg, hogy a törvényhozás bármely részének joga legyen az egyházi javakat eredeti rendeltetésök, s az alapitók szándoka ellen bárhova is fordítani. Az ugyanis, mit az érdemes követ felolvasni méltóztatott, az orsz. Rendek felírata előleges sérelmeinknek az egyházi javak helytelen használata és törvény elleni taxatiója felől szóló 9-ik pontja iránt érkezett k. válaszra, melyben minthogy ő Felsége kijelenti, miként az egyházi javakat ezentúl is felső patronatusi jogánál fogva a törvények értelméhez, s az alapítók szándokához képest kezelni fogja, szükségesnek láták az akkori országos RR. kellő ovatossággal megjegyezni, miszerént e kezelésbe a törvényhozás hason felének kétségen túl befolyása van; és inkább e jog fentartása tekintetéből történt akkor-e felszólalás. Nem tartom továbbá a kérdés lényegéhez tartozónak azt, vajjon a cath. egyház szolgái felesleg vannak-e ellátva földi javakkal, és vajjon azokkal mindíg úgy élnek-e, mint rendeltetésök igényli? Mert bármiként válaszoljunk e kérdésekre, ily tekintetek a tulajdon jog korlátozását nem igazolhatják. Ha valaki tulajdonától megfosztathatnék, mert azzal vagy visszaél, vagy nem úgy él, mint mi kivánnók, akkor megszünt a tulajdonjog biztossága, megszünt azon szabad rendelkezhetés, mely a sajáti jog természetes corollariuma. Akkor minden nézet vagy eszme-változás új veszélylyel fenyegetné a tulajdon békéjét. A kérdés egyszerüen abban pontosúl: az egyházi javak a kath. clerus tulajdona-e vagy nem? És én szerény felfogásomhoz képest annak tartom, akár fejdelmök kezéből, akár magánosok adományozásából nyerték légyen azokat s itt mindenek előtt Komárom megye érdemes követével találkozom, ki elmés theoriájában azt állítá, miként az egyházi javak a status rendelkezése alatt állanak, miután szerinte a közállománynak joga van minden morális testület javairól rendelkezni, mihelyt azok eredeti rendeltetésök ellenére használtatnak; e theoriának, melyet Irhon példája oly igen czáfol, taglalásába nem bocsátkozom, miután ezt meddő vitatkozásnak tartom és a közállományt nem tekintem mechanicus gépezetnek, melynek egyes alkatrészeit kedvünk szerént elhelyezhetjük, hanem oly organicus testnek, melyen ha idomítni akarunk, ezt csak a fokonkénti kifejlés — és jelen állapotnak kellő tekintetbevétele mellett tehetjük. A magyar közjogi elvek nyomán tehát és nem puszta abstractiók után taglaljuk a sző-

nyegen fekvő kérdést. Midőn a fejedelem alkotmányos jogánál fogva magánosoknak adományoz, fentartja világosan a magva szakadás vagy hűtlenség esetében tulajdoni jogát; az egyháznak szentelt adománylevelekben másként áll a dolog: ott a tulajdoni jog világosan fentartva nincs, sőt néhol az ellenkező határozottan kifejezve, s többnyire azon feltételek kitüzve, melyek alatt adományoztattak e javak, p. o. a kath. vallás és istenitisztelet fentartása; míg tehát e feltételek állnak, sértetlenül kell állani a fejedelem által közállomány nevében tett adománynak is. A magán adományozásra nézve még világosabb a kérdés: abban sarkallik t. i. — volt-e az egyik félnek joga ajándékozni, a másik fél képes volt-e az ajándékot elfogadni? S ha igen, akkor törvényhozás utján más czélra vonni jogszerüen legalább nem lehet. Felhozatott a külföld példája; nézetem szerént nem igen szerencsésen, mert József császárnak félig sikerült kisérletén kivül, csak orosz, franczia, meg spanyol forradalmak hozattak fel példaként, melyeket egy alkotmányos törvényhozás eljárásának mintájául ajánlani talán még sem lehet. De ide járul az, miként a közállományok e lépéseit áldás eddigelé nem követte. Spanyolhonra nézve az egyházi javak egy csepp valának finánczbajai Oceánjába vetve, melyben jelenleg is vesztegel; hozzá járúl továbbá, hogy az egyházi javak elvétele előzménye volt mindíg a magán tulajdon egyéb nemei megtámadásának; és ez természetes is, mert a tömeg, ha észre veszi, hogy a tulajdon egy nemét illetni szabad, könnyen lerombolja azon gyenge falat, melyet a német szobatudósok a magán tulajdon egyes nemeinek megkülönböztetéseül felállítanak. Komárom érdemes követe *Mirabeaut* említve tegnapi beszédében, és annak a borsodihoz hasonló inditványát, azt mondá, miként a franczia clerus között nem találkozék egy is, ki e lépésnek jogszerűtlensége ellen mert volna szót emelni; talán elfutotta emlékét *Maury* abbénak ez alkalommal tartott remek szónoklata; talán hasonlag nem emlékezik *Sieyes* abbé hatálydús előadására, melyet azon szavakkal fejeze be: «Ha szabadok akartok lenni, legyetek mindenek előtt igazságosak.» Én a borsodi, s azzal elvileg ugyanazonos komáromi indítványhoz nem járulok; ha még is utasításomtól elüttetném, beleegyezem abba, miszerént a kérdéses ügy e helyen mellőztetvén, az indítványok sorába utasíttassék.

Ezután szólott még a váczi káptalan követe is.

Mely után szavazás sürgettetvén, a választmányi véleményt, miszerint a borsodi előadás törvényes jogokkal ellenkezik, pártolák: Sáros, Ung, Szathmár, Szepes, Heves, Torna, Máramaros, Krassó, Pozsony, Nyitra, Sopron, Trencsén, Győr, Veszprém, Baranya, Fejér, Esztergom, Mosony, Árva, Turócz, Pozsega, Szerém = 22.

Elismerték a közállomány jogát: Abauj, Zemplén, Szabolcs, Gömör, Borsod, Bereg, Ugocsa, Bihar, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Temes, Torontál, Nógrád, Zala, Liptó, Komárom, Bács, Somogy, Hont, Zólyom, Pest, Tolna, Verőcze = 25.

A választmányi vélemény tehát nem pártoltatott. — Ezután a kérdések feletti ingerült viták után, minden külön indítványra külön szavazás határoztatott.

A borsodi indítvány szerint a papi javakra nézve tüstént intézkedni kivántak: Borsod, Csongrád, Békés, Csanád, Nógrád, Bars, Zólyom, Pest, Tolna = 9. — Részint időelőttinek tarták, részint érdemileg is ellenzék: Abauj, Zemplén, Sáros, Ung, Szatmár, Szabolcs, Szepes, Gömör, Bereg, Torna, Ugocsa, Bihar, Mármaros, Arad, Temes, Torontál, Krassó, Pozsony, Nyitra, Sopron, Trencsén, Zala, Liptó, Komárom, Somogy, Hont, Győr, Veszprém, Baranya, Fejér, Esztergom, Mosony, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém = 36. — A borsodi inditvány ekép megbukott. — Az első szavazattal negative elismert közállományi, vagy miként Bihar követe, *Beöthy* kivánta, törvényhozási jogot, s hogy az indítvány csupán azért halasztaték el, mivel még nem látják idejét tárgyalni, — kimondatni óhajták: Nógrád, Zala, Liptó, Komárom, Bács, Somogy, Hont, Zólyom, Pest, Tolna, Szabolcs, Gömör, Borsod, Bereg, Ugocsa, Bihar, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Temes, Torontál. = 22.

Ellenkezőleg: Pozsony, Nyitra, Sopron, Trencsén, Győr, Veszprém, Baranya, Fejér, Esztergom, Mosony, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém, Abauj, Zemplén, Sáros, Ung, Szatmár, Szepes, Torna, Máramaros, Krassó = 23.

Tehát ez indítvány sem nyert többséget.

Utolsó indítvány volt, hogy a borsodi előterjesztés, mint sem sérelem, sem kivánat e helyen mellőztessék el. — Mellőzni kivánták: Abauj, Sáros, Ung, Szatmár, Szepes, Krassó,

Pozsony, Sopron, Trencsén, Nógrád, Somogy, Győr, Veszprém, Baranya, Fejér, Esztergom, Mosony, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém = 21. — Ellenkezőleg: Zemplén, Szabolcs, Gömör, Borsod, Bereg, Torna, Ugocsa, Bihar, Máramaros, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Temes, Torontál, Nyitra, Liptó, Komárom, Bars, Hont, Zólyom, Pest, Tolna = 23. A borsodi előterjesztés tehát mellőztetni sem fog. — Azonban az idő már messze haladván, a RR. eloszlának. A sok tagadó határozat értelme megfejtésül másnapra halasztaték.

Mint érdekes intermezzót megemlítjük a szavazás közben történt következő nyilatkozatokat:

Horváth Simon (Ung): Csodálja Gömör követét, hogy a protestánsokat miveltebbeknek állitá a katholikusoknál. (Simi! Simi! Nagy zaj, gúnyos felkiáltások. — Megjegyzendő, hogy az öreg úr protestans, nagy pecsovics és azért az ifjuságnak gúny tárgya volt.)

Ragályi: Röviden kijelenti, hogy Ung megye követét e részben csak kivételnek tekinti. (Nagy éljenzés!)

Ugyancsak szavazás közben *Kerkápolyi* (Zala) kijelenti, hogy a zalai eseményeknél a veszprémi püspököt és káptalant azok előidézőjének *biztosan* senki sem állíthatja.

251-dik kerületi ülés.

1844 augusztus 2-án.

Elnökök, naplóvivő, jegyző: kik előbbi napokon.

Mindenek előtt tisztába kelle hozni a tegnapi negativ határozatokat a papi javak iránt.

E határozatok valódi értelme, — mondá tréfásan a naplóvivő *Majláth* — ily szerkezetű volna: «Ámbár a RR. azon véleményét a választmánynak, mintha jelen kivánat törvényes jogokkal ellenkeznék, nem pártolják; mindazáltal a borsodi indítványt, sőt azt sem pártolják, hogy azon kivánat a törvényes jogokkal nem ellenkezik, úgy azt sem, hogy a borsodi inditvány inditványozásra tartozik».

Határozottabb szerkezettel áll elő tanácskozás kezdetén Zólyommegye követe; tartalma következő: «Ámbár a KK. és RR. a választmány azon véleményében, mintha jelen tárgy a törvényhozás körén kívül esnék, nem osztozhatnak: még is e jelen inditványt sérelemnek nem tekintvén, itt ily módon tárgyalni nem is kivánják; — a dolog érdemére azonban az előleges sérelmekben, részint az 1835 decz. 30-án tett feliratukban kifejtett elveikhez ez úttal is ragaszkodnak».

Sokan pártolák e szerkezetet, mint olyat, melyben részint a tegnapi határozatok foglaltatnak, részint tény, mit tagadni nem lehet.

Mások azonban igen határozatlannak, míg ellenkezőleg a káptalanok követei igen is határozottnak találták ezt. Ezek most nem kivánák tagadni általában a törvényhozás rendelkezési jogát, ha e rendelkezés mellettök történik; mit *Radvánszky* (Zólyom) úgy magyarázott, ha t. i. a nemzet még

több jószágokkal is kivánja őket ellátni, e részben a nemzet jogait készek elismerni, sőt a javakat el is fogadják; de nem szeretik — mind a mellett, hogy taxáltatásuk ellen keletkezett — az 1835-iki felirásra hivatkozást; miből ismét az következtethető, hogy a főt. urak örömestebb adóznának a kormánynak, mint a nemzetnek.

Hasonló okból *Kiss* András elnök ismét más szerkezetet ajánlott a RR.-nek, miszerint a borsodi inditvány a nélkül, hogy érdemébe bocsátkoznának, mellőzöttnek mondassék ki.

De némely tagjai azon többségnek, mely tegnap a választmány véleményét elveté, készebbnek nyilatkozék a *Majláth* által említett határozatot elfogadni, semmint az elnöki szerkezetet. Az előbbi törvényhozás által kimondott jogelvet fentartani nem csupán utódaik iránti kötelességnek mondák ezen követek, hanem egyszersmind a következetesség parancsának, melynek megszegése — mint *Beöthy* mondá — nem csupán a jelenkor méltó megvetését, de a jövő kor szigorú ítéletét is vonná a törvényhozásra.

Szluha (jász-kun kapitány): (bőgés hallatszik, «öreg béres»!) Valóban ily bőgés nem illik ifjakhoz, kik előrehaladottaknak hiszik magokat a pályán; higyjék meg, hogy éljenzéseik vagy bőgéseik engem ennyit sem csiklandoznak (fittyent újjaival); egyébiránt azt kivánja kimondatni, hogy sérelem s kivánat e tárgy nem levén, mellőztessék. (Zúgás; elnök rendre inti a hallgatóságot.)

A vitákat e tárgyban *Nagy Károly* (Gömör) ily tartalmú szerkezete fejezé be: *A KK. és RR. az országos választmánynak jelen tárgyat törvényes jogokkal ellenkezőnek kimondó véleményében nem osztozhatnak; azonban Borsodmegye előterjesztésének tárgyalását ezúttal mellőzni kivánván, annak érdemére nézve részint az előleges sérelmekben, részint az 1835 decz. 30-án kelt felirásban kifejtett elveikhez ragaszkodnak.*

Ebben a káptalani követeken kívül mindnyájan megnyugodván, végzésül kimondatott.

Tanácskozások közben, mellőzve a tárgy jövendője iránti kitérő vitákat, mulatságos volt *Palóczy* szóváltása a veszprémi káptalan követével, *Bezerédyvel*, ki ma is többször Bor*sód*nak mondá Borsodmegyét. — Jelesen *Bezerédy Miklós*, veszprémi káptalan követe, így nyilatkozván: «hiszen a

borsódi (borsodi helyett, hosszan ejtvén ki) indítvány már tárgyaltatott, azért a végzésben azt kitétetni kívánja».

Palóczy erre indulatosan azt mondja, hogy ő, mint követ, megyéje díszét, nevét, becsületét és tiszteletét fentartani köteles; azért kijelenti, s megigéri, hogy ha a kanonok úr, miután megyéje nevét jól ki tudja mondani, — föl nem hágy az ilyen csipkedésekkel — a veszprémi káptalan nevét ezután annyiszor-mennyiszer ő is *vész*préminek fogja mondani! (Derültség.)

Inté továbbá, hogy augusztus elején ne igen hivatkozzék az egyházi szónok Francziaországra!

CXCIX. országos ülés.

Augusztus 17-én.

(Rendi napló. V. kötet, 5. stb. lapok.)

Tárgy: Sérelmek és kívánatok V. osztályának 128-ik pontjára nézve, mely a papi javak világiasitására vonatkozik.

Elnök. Én e tárgyban nem akarok bővebben beereszkedni; hanem véleményem szerint legjobbnak tartanám, ha a t. RR. által csak az mondatik, hogy a «128. pontra nézve a RR. részint az előleges sérelmekben, részint az 1835-diki decz. 30-án kelt felírásban kifejtett elvhez ragaszkodnak», ezen általánosságban bennértetnék a t. RR.-nek vélekedése is és a discussio minden oldalról elmellőztetnék.

Br. Rudnyánszky Sámuel (esztergomi főkáptalan követe): Pártolom az országos választmány véleményét és Borsod indítványát, mint törvény s jogokkal ellenkezőt, mellőztetni esedezem. Hogy a t. megyének kívánata a törvényekkel ellenkezik, törvénykönyvünk bármely része mutatja; egyik legelső törvényeink közűl Szent István II. könyvének 1-ső czikke, keményen feddi az egyházi javak megtámadóit, és azt rendeli, hogy *«a király az egyháznak tett adományait védje, és azokra úgy, mint tulajdon örökségére, sőt még inkább ügyeljen»*. Így rendelkezik a törvény, melynek 5-dik fejezete a nemesi, a 6-dik a királyi javakat biztosítja, mely törvénynek alkotója az aranypecsétes levélben a magyar szabadság szerzőjének mutatkozik. Továbbá, hogy az aranypecsétes levél, mely egyedül a főpapok által aláiratva, ezek őrzésére bízatott, 17-ik czikkében minden különbség nélkül mondja:

«senki és soha meg ne fosztassék birtokától, melyet jogszerű szolgálatiért nyert vala»; már pedig a magyar kath. papság, egyfelől háborúban és békében a magyar nemességgel együtt küzdött, vérzett, munkálkodott, másfelől mint egyház szolgái, a kelet népét úgy nevelték, hogy a keresztyénség rettentői a keresztyénség dicső, erős bástyájává változtak; sőt Nagy Lajos és Mátyás királyok alatt a többi nemzetre homályt vetni készültek; most ha lassabban haladunk, egyik oka, mert már nemcsak vallás, hanem polgári törvény értelmezésben sem tudunk egyet érteni, noha Hármas könyvünk, melynek 1-mæ 9-usa, melyet sokan gúnyolnak, de mégis büszkén élveznek, világosan hirdeti, hogy *«a praelatusok, egyház kormányzói, bárók, mágnások, nemesek, fő emberek, ugyan azon szabadsággal, kiváltsággal, felmentséggel bírnak, mind becsületökre, mind világi javaikra nézve»*. Íme a törvény ugyan egy oltalmat ígér! de Borsod elúnván várni a sokszor ajánlott Chinábai költözést, a törvény oltalmának örülni bennünket nem enged; sajnáljuk, hogy mi Chinába nem utazhatunk, mert mi az 1548: 6. tvcz. rendelete szerint Borsodba köteleztetünk menni, ott mint missionariusok működvén. Igaz ugyan, hogy néha törvényhozás, néha királyi bírák által az egyháztól az adományok visszaszedettek, midőn t. i. a korona elidegeníthetlen javai is adományoztattak: de ez a nemesi rendnél is megtörtént, mint Kálmán törvényei, II. András, IV. Béla és I. Károly évlapjai bizonyítják; igaz továbbá, hogy azon időben, midőn az országot pártok dúlták, és a török szívünk vérét szívta, sok egyházi javadalmak elhagyattak, elfoglaltattak: de ezen szomorú időkben sem a koronai javak, sem a nemesi birtokok nem voltak biztonságban, és 1530-tól alig találunk gyűlést, melyben valamint az egyházi, úgy a világi javak visszaadatása ne parancsoltatnék; mert őseink csak egyféle törvényvédelmet ismertek, és az egyházi javak elfoglalásáról az 1567: 31. törvényczikkben őseink nyiltan kijelentették: *quibus abusibus ordo ecclesiasticus sensim abolescit, — quo confuso, necesse est etiam alios ordines confundi»*,[1] valamint pedig törvényünk betűje, és őseink vallomása szerint az egyházi és világi javak

[1] «Mely visszaélések által az egyházi rend lassanként elenyészik; a mely pedig ha megzavartatik, szükség, hogy a többi rendek is megzavartassanak».

ugyan azon törvényes oltalom alatt állanak; épen úgy egy, és ugyan egy szent tulájdonjoguk is. Mindkettő nagyrészint királyi adományból veszi eredetét, mindkettőnél egyformán hangzanak az adományozók szavai, mindkettőnél előfordúlnak a *«jure proprio, perenni, plena cum libertate in perpetuum damus, donamus, conferimus»*[1] szavak. Valóban, csak a legnagyobb öncsalódás által lehetséges, hogy ugyanegy adományzónak, egyféleképp hangzó szavaiból, a világiaknak *«dominium directum»*, az egyháznak csak *«dominium utile»*[2] tulajdoníttassék. Az *«aevo Josephino»* történt elfoglalások, több régi magános alapítványok megszüntetésének változtatása mit sem tanusít; nem helyeseltettek az ily lépések, és azért alkottatott az 1790-iki hongyűlésben ama 23-ik tvcz. *«Majestas sacratissima, ut supremus ecclesiarum patronus, ecclesias Dei in suis juribus conservabit, ac fundationes cujuscunque nominis ad mentem fundatorum administrari faciet»*.[3] Micsoda jus ez, — ha nem tulajdoni? Hiszen sem József, sem a kezdődő franczia forradalom a *«congruát»* nem akarták elfoglalni, hanem csak az úgynevezett «felesleges» után nyúltak. Az 1811-iki franczia, 1817-iki bajor, 1818-iki siciliai, 1821-iki burkus, 1827-iki felső rajna-melléki tartományok concordatumai, az 1830-ban átnézett franczia charta a tulajdonjogot elismerik; de még a szultán is 1839-iki nov. 3-án költ «hatti seriff»-ben, midőn az elkobzást eltörli, a katholikus egyházakat ki nem veszi. Mindezeknél fogva pártolom az országos választmány véleményét.

Szathmáry Antal (kalocsai főkáptalan követe): Valaki csak a társaság kebelébe bevétetik, joga van annak a társaságtól megkívánni, hogy sem foglalatosságaiban, sem birtokában ne háborgattassék senkitől. Nincs is a polgári társaságban szentebb törvény annál, mely szerint a nemzet és tisztviselők lelkiismeretesen kötelesek kinek-kinek személyét és javait védelmezni; *«enyém és tiéd»*, — fő törvény ez a társas életben, és alapja minden boldogságnak. E szavakkal pártolta

[1] «Tulajdoni örökös joggal, teljes szabadsággal örökösen adjuk, ajándékozzuk, adományozzuk».
[2] Dominium directum = egyenes birtoklás; dominium utile = haszonvételi birtoklás.
[3] 1790: 23. t.-cz.: «Ő Felsége, mint az egyházak legfőbb kegyura, Istennek egyházait jogaikban fenntartja és a bármi néven nevezendő alapítványokat az alapítók céljaihoz képest fogja kezeltetni».

a franczia nemzeti convent tagjai közül többek között egy parliamenti ügyvéd, *Boïcervoise,* az egyházi jószágok sérthetlenségét; minthogy tehát személy és birtokbeli bátorság minden közállománynak talpköve, ezt Borsodmegye gyökerében megrendíteni törekszik jelen indítványával; mert az országgal egykorú sarkalatos nemesi szabadságot és kiváltságot akarja feldúlni, midőn az egyházi javakat szabályoztatni akarja; ez volna valóban a saját jog sértése, és minden tulajdonnak bizonytalanná tétele: «*Ne bántsd a másét!*» — szent törvény ez. Ha egyszer a birtok szentsége lábbal tiportatik, vége ott a társas rendnek s békének; mert «*hodie mihi, cras tibi*». Avagy bízhatik-e Borsodmegye követe, hogy ma megtámadtatván birtokom, holnap az övé meg nem támadtatik? Borsodmegye egy tollvonással akarja azt eltörleni, mi több századokon keresztül törvényesen fennállott; felforgattatván pedig, annak gyászos következéseit, századok sem lennének képesek orvosolni. Alkotmányunk életerébe vágó ezen idegen vagyont megtámadó szándék, melyet csakugyan sarkalatos törvényeink megdöntése nélkül végrehajtani nem lehet, nem lehet a nélkül, hogy mind nemesi, mind polgári, egyszóval mindennemű javak birtoki szentsége el ne törültessék.

Mondatott a ker. ülésben, hogy az egyházi javak statusjavak. Az egyházi jószágok csak akkor lehetnének statusjavak, ha valamikor azok lettek volna, és a statustól adományoztattak volna a clerusnak; de a status javai sohasem voltak, és így a status által nem is adathattak a clerusnak; status javai nem voltak, mert Árpád magyar fővezér, «*terras bello partas arbitratu suo ipse victoribus addicebat*»[1] sem a status a clerusnak azokat nem adta; mert «nemo dat, quod non habet»; hanem első szent királyaink, dicső utódjaik és egyes jótevők maguk tulajdonából s birtokukból, melylyel szabadon rendelkezhettek, adták ezen jószágokat a clerusnak, az isteni tisztelet fentartására, a catholicismus javára, előmozdítására, és neki is élelmére. — Hiszen törvénykönyvünk 1-ső részének 13-ik czíme nyilván mondja, minden adományozásoknak forrását: «omnes domini prælati, barones magnates, nobilesque, et procores totius regni Hungariæ, necnon regnorum eidem,

[1] A had által elfoglalt földeket saját tetszése szerint a győzőknek adományozta.

incorporatorum ac partium sibi subjectarum — cujuscunque status dignitatisque et præeminentiæ existant — universa eorum jura possessionaria ex donationibus serenissimorum dominorum regum Hungariæ habent, atque possident».[1] Ily értelemben szól a II-ik résznek 1-ső czime is; de ha «dato non concesso» statusjavak volnának is az egyházi jószágok, kérdem: micsoda javak azok, melyeket akár királyi adomány által, akár más törvényes úton nyertek, nyernek és bírnak az országban a világi nemesek? Ha amazok statusjavai, akkor bizonyosan ezek is statusjavai, akkor ezeket is szinte szabályozni vagy elvenni, azokról rendelkezni, és népnevelésre, az ország hasznára fordítani lehet; mert a clerus hasonló jussal birja javait a világi nemesekkel, mint ezt törvénykönyvünk 1-ső részének 2-ik címe világosan mondja, « omnes domini prælati, et ecclesiarum rectores ac barones et cæteri magnates atque nobiles et proceres regni Hungariæ, et ratione nobilitatis, et ratione bonorum temporalium una eademque libertatis exemptionis et immunitatis prærogativa gaudent, »[2] melyeknek fentartását Ő Felsége a századoktól szokásban levő királyi koronázási esküben is fogadja: «Majestas sacratissima, ut supremus ecclesiarum patronus, ecclesias Dei in suis juribus conservabit, et fundationes cujuscunque nominis ad mentem fundatorum, administrari faciet».[3] Továbbá gyarapittattak az egyházi javak tulajdon szerzeményéből is a clerusnak, — ipar, szorgalom és örökösödés által; azért legnagyobb igazságtalanság volna azokat megtámadni, midőn épen a személy s vagyonbátorságot, a jelen nemzedék korszerü elvei szerint örökíteni igazságosan törekszik. Emlékezzenek csak a t. KK. és RR. az 1825/7-iki országgyülésre: ez alatt az elöleges sérelmek és kivánatok tárgyában april 17-én 1826-ban felírás bocsáttatott Ő Felségéhez, nevezetesen a clerus taxálása

[1] «Minden egyház-főurak, bárók, mágnások és nemesek, úgy az egész Magyarország, nemkülömben az abba bekebelezett országok s annak alávetett részek fő nemesei — bármily állású, méltóságú s fő kitünőségűek legyenek — azoknak birtoklási összes jogaikat Magyarország legfenségesebb király urainak adományozásából bírják és birtokolják».

[2] «A prælátusok, egyházak kormányzói, bárók, mágnások, nemesek, főemberek ugyanazon szabadsággal, kiváltsággal, mentességgel bírnak mind nemességök, mind világi javaikra nézve».

[3] «Ő Felsége, mint az egyházak legfőbb kegyura, Istennek egyházait jogaikban fenntartja és bármi néven nevezendő alapítványokat az alapítók céljaihoz képest fogja kezeltetni».

végett; ebben nyilván kimondották az országos RR: «Cum taxatio cleri tam secularis, quam regularis contra cardinales SS. regni prærogativas continuata jam in permanens onus vergere videatur: tam justa est profecto hac in parte SS. et OO.-num solicitudo, ut ejusdem hoc loco manifestationem, medelaeque quo ocyus adferendae petitionem inter præferentes suas obligationes reputent».[1] Nyilván megvallották továbbá «clerus Hungariæ bona sua nobilitari jure, nullis datiis, aut præstationibus obnoxia».[2] A clerus taxalását visszaélésnek nevezték, és mint «legibus regni minus conforme, fundamentali articulo 8. 1741. e diametro contrariens»-t[3] megszüntetni kérték, oda nyilatkozván végre, hogy a KK. és RR. «ad nullum legibus adversum, seu transitorium, seu certum et continuum statui ecclesiastico, etiamsi ne fors cum assensu ejusdem, injunctum onus, salva legali sua inmunitate et constitutionalium suorum jurium securitate, accedere ullatenus possint».[4] Megismerte a legujabb időkben is a törvényhozás, hogy a clerus jószágait nemesi joggal bírja, és pedig oly hathatós kifejezésekkel ismerte el, hogy azokat akármikép is terhelni törvénytelennek tartotta; mennyivel inkább törvénytelen lenne azokat most szabályozni, vagy más czélra fordítani, rendeltetésök ellenére. Mindezek szerint az egyházi jószágok — mint a veszprémi káptalan követe a ker. ülésben helyesen mondá — a status javai ugyan, azaz egyházi statusé, elismerem, hogy rendelkezhetik azokkal a törvényhozó testület, de mint a ker. ülésben kijelentém, nem ellene, hanem mellette, azaz rendelkezhetik róluk védőleg pártolólag, de nem megtámadólag, — mint ezt igen sok törvényeink tanúsítják. Ugyanazért Borsod indítványát minden észrevétel nélkül

[1] «Midőn a clerusnak az ország rendei sarkalatos kiváltságai ellen folytatott, úgy világi mint rendszeres megadóztatása már-már állandó teherré válni látszik: valóban ép oly jogos a karoknak és rendeknek e részben való aggodalma, hogy annak ezen helyen való kinyilatkoztatását s annak minél sürgetősebben leendő megorvoslása iránti kérelmet mindent megelőző kötelességünknek ismerjük».

[2] «Magyarország clerusa, az ő nemesi joggali birtokai semmi adózásoknak, teljesítéseknek alávetve nincsenek».

[3] «Az ország törvényeivel kevésbbé egyező, az 1741 : 8. alaptörvényczikkel ellenkezőt».

[4] «A KK. és RR. az egyházi rendre bár netalán ennek saját beleegyezésével kivetett semmi, a törvényekkel ellenkező, akár ideiglenes, akár bizonyos és állandó adóhoz — épségben hagyván az ő törvényes mentességét s alkotmányos jogainak biztosítását — egyáltalán nem járúlhatnak».

mellőztetni, és az országos választmány véleményét elfogadtatni kivánom.

Radvánszky Antal (Zólyom megye követe). Nem új eszmét pendített meg Borsod megye, midőn 1841. aug. 9-ről kelt körlevele által indítványba hozta azon kivánatát, miszerint a papok jószágainak jövedelmeiből, levonván előre azon meghatározandó összeséget, mi az isteni tisztelet s ennek díszes fentartására kivántatik, a felesleg iskolák állítására, tanítók képzésére, szóval közhasznú czélokra fordíttassék, — nem új eszmét pendített meg — mondom Borsod megye a haza minden törvényhatóságaihoz bocsátott ezen körlevelében; mert ezen eszme Európának több tartományiban részint már tettleg lépett életbe, részint életbe lépni készül. Valamint az egyes embernek szükségei fejlődésével szaporodnak: úgy a mindennapi tapasztalás tanúsítja, hogy a statusnak közszükségei is azon arányban szaporodnak, melyben a status a műveltségben s pallérozódásban halad előre; s miután a status szükségei, a mostani korszakban minden országokban növekednek, ezen szükségeknek miképeni fedezése felől gondoskodni jelenleg csakugyan a törvényhozásoknak fő feladatává vált; s ennek következtében történt, hogy Európának több tartományiban a papi jószágok az egyháztól elvétettek s jövedelmeikből az egyházi tagok illő készpénzbeli fizetéssel elláttatván, a többi, a mi a jövedelemből felmaradt, a status közszükségeire fordíttatni rendeltetett. — Ha csak futó szemmel pillantunk hazánk fejlődésével s műveltségével napról-napra szaporodó közszükségeire, melyek közt szellemi tekintetben csak a népnevelés, iskolák s több más intézetek hiányát, anyagi tekintetben egyedül a kereskedésbeli közlekedési módok nélkülözését érintem, meggyőződünk arról, hogy ezen szükségek fedezéséről aggódni nálunk is a törvényhozásnak feladatává, s így elkerülhetlen szükséggé vált, ezen szükségek fedezésére megkívántató egy alaptőkéről jó eleve gondoskodni. Midőn tehát ezen alaptőkének, miképpi s honnani megszerezhetésére fordítanók figyelmünket, a statusgazdagság tudománybani bővebb buvárkodás nélkül is, okvetlen fejlődik azon eszme, hogy ezen alaptőkéül, több országok példája szerint, az egyházi jószágok legczélszerübben, legbiztosabban, legártatlanabbúl jeleltethetnének ki. Ismerem, igen is! jól ismerem e kérdésnek fontosságát, s azon ellenvetéseket, melyek-

kel ezen kérdés megtámadtathatik, hogy ezen eszmének életbe léptetése alig fog sikerülhetni a jelen országgyülésen; de a törvényhozásnál nem azért vitattatnak meg mindíg a tárgyak, hogy azokból azonnal készüljenek törvények; hanem gyakran csak azért tárgyaltatnak, hogy a törvényhozásnál megszületett eszmék otthon bővebben kifejlődvén, a későbbi törvényhozásnak törvény anyagául szolgálhassanak; mert a legjobb törvények csakugyan azok, melyek a közvélemény legtisztább forrásából meríttetnek. Hogy tehát jó törvények keletkezhessenek, szükséges, hogy a törvényhozó, minden egyes tárgyra nézve előbb a közvéleményt készítse elő, s ez a tárgyakat kellőleg megvitatván, törvénybe foglalás végett, annak idejében a törvényhozónak adja vissza; s minél nevezetesebb s minél lényégesebb a tárgy, annál szükségesebb, hogy az azon három stadiumokon vitessék keresztül, hol az eszme a törvényhozásnál megszületik, a közvélemény által neveltetik, s így a törvényhozó által törvénybe foglaltatik; s azért a szőnyegre hozott tárgy megvitatása nem meddő téreni működés; mert ha annak eredménye nem is egy, azonnal hozandó törvény; legalább a közvéleménynek előkészítése, s minél elébb készül el a közvélemény, annál hamarabb s annál szerencsésebben születik meg az új törvény; ennek pedig mentül előbbi életbe léptetésére int az idő, intenek a hazának annyi szükségei, melyek a közállomány mostani erejét felül haladják, s mely szükségeket, ha a magyar hazának jövendőjét biztosítani akarjuk, okvetlen kell fedezni; int végtére a parancsoló szorúltság, melyen jó eleve kell segíteni; mert ha ezen parancsoló szorúltság elérte bizonyos fokozatát, akkor annak sem a törvény, sem a hatalom ellene nem állhat. — S íme! ezt maguk is jól tudván a kormányok, nem valami különös financiális számítás, nem *valami bővebb diplomaticus tapintat s politikai tudomány kivántatik átlátni azt,* hogy a kormány nálunk is az egyházi jószágokat már hosszasabb idő óta szemmel tartja. Elismert eszme tehát az, hogy hazánk közszükségein legczélszerűbben, legbiztosabban lehetne ugyan segíteni, ha a papi jószágok az egyházi rendtől elvétetnének, s ezeknek jövedelmeiből az egyházi rend készpénz-fizetéssel láttatnék el; a mi pedig ezen jövedelmekből fenmaradna, az a status közszükségeire fordíttatnék. Hazánk szükségeit elősorolni nem szükséges; mert ezek úgyis eléggé ismeretesek, — valamint

az is, hogy ezeknek fedezésére egy alaptőkéről kell gondoskodni. Itt csak az a főkérdés: van-e a statusnak joga az egyházi jószágok felett rendelkezni? Ezen kérdésre, meggyőződésem szerint, egyszerű a felelet, az t. i. hogy igen is szabadon rendelkezhetik a status hazánkban, tehát a törvényhozás, a papi jószágok felett; mert ezek a status tulajdonához tartoznak; s ezen állításomat 1-ör statuspolitikai, 2-or egyházi szempontból kívánom taglalni s bébizonyítani. Az egyház vagy a közállománynyal van össze kötve, vagy attól elkülönözve áll; az első esetben, mely hazánkban is létez, a status az egyházra befolyással van; a második esetben a status az egyházról nem gondoskodik, s ez maga magára van hagyva. A papság a statusban azon corporatió, melyre az isteni szolgálatnak kezelése, a szent szokások gyakorlata, s a vallásbani oktatás bízatott. Hol az egyház a közállománynyal van öszszekötve, ott a papok a status szolgái, és ezeknek, mint minden más statusszolgák, életmódjáról gondoskodni a status kötelességévé válik; miből álljon azonban ezen biztosítás: készpénzbeli fizetésből-e, vagy jószágokból? az a status önkényétől, belátásától s a körülményektől függ; mert ez a közállománynak tagadhatatlan joga, hogy kénye szerint rendelkezhetik a statusbeli tisztviselők jutalmazása körül, s így történt, hogy Franczia- és Spanyolországban az egyházi javak status szükségeire fordíttattak, a német birodalomban a mogunciai, treviri s több érsekségek és püspökségek jószágai helyett, — mint a westphaliai és lünnevillei békekötések bizonyítják — készpénzbeli fizetések rendeltettek. — Nem régen Svájczban a klastromok vagyonából bejött 500,000 franknyi jövedelemnek fele az iskolák, fele pedig a szegények számára alapíttatott, alaptőkévé jelöltetett ki. A templáriusok rendje 1311. évben megszüntetvén, jószágaik secularizáltattak; ez történt a teutonicus ordónak jószágaival is Porosz-, Lengyel- és Németországokban; Svájczban 1526. évben tartott országgyülésen a *statusadósságok fizetésére az egyházi javak jeleltettek ki;* kétségkivűli dolog tehát az, hogy valamint más országokban, úgy honunkban is, a papi jószágok a status tulajdonához tartoznak, melyeknek haszonvétele készpénz fizetés gyanánt adatott a clerusnak, s mely jószágokat a fentebbi elvek szerint a status, ha annak szükségét látja, ismét vissza veheti, s a papság életmódjának biztosítása

iránt, a körülményekhez képest, máskép rendelkezhetik, s jószágok helyett a papoknak készpénzbeli fizetést jelelhet ki. Ezen rendelkezést pedig, tekintvén hazánk jelenlegi körülményeire, kívánja és sürgeti 1. a papi jószágok eredeti czélja, 2. ezen jószágok természete, 3. a törvény és 4. a status érdeke.

1. *Mi volt ezen jószágok eredeti czélja?* Szt. István a keresztyén vallást előmozdítani kivánván, a papok e. részbeni fáradozásait a pénz hiánya miatt készpénzzel kellőleg nem jutalmazhatta s azért készpénzbeli fizetés helyett fekvő jószágokat adott az egyházi rendnek, oly czélból, hogy a pogány népet keresztyén vallásra térítse meg. A pogány nép már századok óta a keresztyén vallásra megtéríttetett; s így a feladásnak megfelelve lévén, igen következetes, hogy a czél már éleretvén, az ehhez kötött ajánlatnak is meg kell szűnni. Egyébként a pogány népnek a keresztyén vallásra való megtérítése a népnevelésnek kezdete volt; következőleg Szent István király szándéka szerint, a papi jószágok eredeti czélja csakugyan a népnevelésnek előmozdítása vala; miután tehát a pogányoknak a keresztyén vallásra való téritgetése immár megszűnt, csak István királynak szándéka teljesíttetnék, ha a papi jószágok az egyházi rendtől elvétetvén, a népnevelésre s az ezzel összekötött intézetek felállítására fordíttatnának. Az állíttatik ugyan az egyházi rend részéről, legalább a kerületi ülésekben az hozatott föl, hogy a térítgetésnek szüksége még most sem szünt meg, s hogy az egyházi rendnek még most is van mit térítgetni. Megvallom, hogy a papi jószágok védelmére felhozott ezen okot a leggyengébbnek tartom, s nem foghatom meg, mit kelljen ezen téritgetés alatt érteni? A pogányok többé nincsenek a hazában: mit kiván tehát térítgetni az egyházi rend? Ha csak egy keresztyén vallást a más keresztyén vallásra nem? Ha ez a szándéka, akkor a proselytismusnak undok vétkét kivánja elősegíteni; s így a polgári nyugalmat, a családok boldogságát vakmerően dúlja fel, István királynak szándéka ellen törekedik; mert Szt. István nem a keresztyéneket, de a pogányokat parancsolta megtéríttetni. Egyébként, ha azt hiszi az egyházi rend, hogy a papi jószágokat fegyverül fogja ezentúl is használhatni a protestantismus ellen: akkor hibásan tette a számítást, mert a térítgetésnek jelenleg nem fegyverrel, de capacitatióval kell történnie; de különben is férfiasan vívott már meg a protestan-

tismus a sacerdotismussal, s ha azon vérzivataros ütközetek nem tudták azt megsemmisíteni, ezen új fegyvertől a protestantismus nem igen fog tartani. Továbbá a papi jószágok védelmére az hozatik, legalább a kerületi ülésben az hozatott fel az egyházi rend részéről, hogy a catholicismusnak a protestantismus ellen őrizkednie kell. Midőn ezt hallám: eszembe jutott a farkas és báránynak a felzavart víz iránti perlekedése; a catholicismus a protestantismustól mit sem tarthat; ezen két vallások békességben férnek el egymás mellett, s mióta a vallásos háborúk, azon vérzivataros ütközetek megszüntek, csakugyan békesség is volt a két vallás között; de *ki dúlta fel a hazában a legújabb időben a békességet? Nem-e maga az egyházi rend, reversálisok követelése, az áldásnak a beavatkozásnak s a keresztelésnek megtagadása által?* Ugyan ki volt itt a farkas, ki a bárány, ki zavarta fel a vizet? Az erős a gyengétől nem félhet, s így a catholicismus a protestantismustól mit sem tarthat; de egyébként is a protestantismus soha sem fogja megtámadni a catholicismust; mert a protestantismus szeretettel s tisztelettel viseltetik a catholicismus iránt, sőt háladatossággal is, — és méltán, mert a *catholicismus a protestantismusnak anyja, s a protestans vallásnak egyik alkotója egy katholikus barát volt;* de hogy a protestantismus a sacerdotismussal — mit én a catholicismustól igen elkülönböztetek — s a hierarchiának veszedelmes törekvéseivel megbarátkozni soha sem fog, — az tagadhatatlan. Azon térítgetés tehát, melyet Szt. István király kötelességévé tett az egyházi rendnek, nem a protestáns-vallásra, mely akkor nem is létezett, de a pogány népre értendő; a pogány nép pedig többé nem létezvén, megszűnt azon feltétel, mely mellett Szt. István a fekvő jószágokat adta át az egyházi rendnek, s a kitüzött czél igen régen elérve lévén, teljes joga van a törvényhozásnak a papi jószágokat közhasznú czélokra fordítani. Ezen szabad rendelkezési jogot igazolja

2. *a papi jószágok természete.* Valahányszor a papi jószágoknak más közhasznú czélokra leendő fordítása jön szóba, mindannyiszor az egyházi rend azt szokta ellenvetni, hogy a papi jószágok szinte úgy jutottak adományozás által az egyházi rendhez, valamint a nemesi birtokok a nemességhez jutottak, s ha az egyházi rendet jószágaitól meg lehet

fosztani, akkor a nemesi rendtől is épen úgy lehetne elvenni a nemesi birtokokat. Ámde ezen ellenvetés nem áll; mert a nemesi jószágok természete egészen különbözik az egyházi rend jószágainak természetétől. Azon adománylevél szerint, mely mellett a nemesi jószág adományoztatik, a birtokos a jószág tulajdonosává válik, azzal szabadon rendelkezhetik, azt elzálogosíthatja, örökösen eladhatja, szabadon intézkedhetik, s ivadékról ivadékra száll a jószág; azonban azon adomány-levél szerint, mely mellett a jószág az egyházi személynek adatik át, az illető egyházi személy a birtoknak nem tulajdonosa hanem csak haszonvevője; ő a birtokból semmit el nem idegeníthet, semmit el nem zálogosíthat, s birtokából bevett jövedelmeiről engedelem nélkül végintézetet sem tehet. A nemesi birtokot fekvő jószággal szaporítani szabad; ellenben a papi birtokhoz fekvő jószágokat szerezni tilos. Azon adományozás által, mely szerint nemesi birtok adományoztatik, a birtokra semmi teher nem rovathatik, s a birtokos jövedelmeinek hová való fordításában nem korlátoltathatik; ellenben az egyházi jószágokra az adománylevél terhet is róhat; tudjuk, hogy a püspökök jelenleg is jövedelmeik közhasznú czélokra szánt bizonyos procentuatiójának fizetésére köteleztetnek, s így jószáguk jövedelmeinek miképi használásában korlátoztatnak. A fejedelem egy nemest sem törleszthet el, javait tőle rövid úton el nem veheti, sem szét nem oszthatja, s másnak nem adhatja; ellenben az egyházi személyt javaitól megfoszthatja, a jószágokat kisebb részekre feloszthatja, s többeknek adhatja. Ennek bebizonyításául szolgál az, hogy *Althán* váczi, *Andrássy* rozsnyói püspökök jószágaiktól megfosztattak; az egri érsekségből a kassai és szathmári, az esztergomi érsekségből a beszterczei és rozsnyói püspökségek alakíttattak; a jezsuitáktól és más szerzetesektől adomány mellett bírt jószágok elvétettek, s így alakúlt a fundus religionis s a pesti egyetem, mely — az oxfordit kivéve — egész Európában leggazdagabban van dotálva. A világi személy részére tett adományozás nemesít; mert a ki királyi adománylevelet nyer, nemessé tétetik, s a nemesség ivadékról ivadékra száll, azonban az egyházi személy egyedül a királyi adománylevél által felfogásom szerint, nem nyeri el a nemességet; mert én legalább nem tudom, hogy törvényeink szerint a pap, ha fekvő birtokot kap, az által nemessé tétetnék; elnyeri ugyan a

nemesi kiváltságokat, de nem birtoka következtében, hanem azért, mert prælatus, több ugyan a nemesnél, de azért nem nemes; s bizonynyal a jogtanárok, ha a clerusnál a cœlibatus megszüntetnék, születésökre nem nemes papok fiait a nemesek közé nem számítanák. Mind ezek részint arra mutatnak, hogy a papi jószágok természete igen különbözik a nemesi jószágok természetétől, részint pedig azt bizonyítják, hogy az egyházi személyek csak haszonvevői a papi jószágoknak; következőleg igazolják azon állítást, hogy ezen jószágok csakugyan a status tulajdonához tartoznak, s ha az érintett javak a status tulajdona, kétséget nem szenved, hogy ezen jószágok felett maga a status a szükséghez képest, kénye s belátása szerint rendelkezhetik; ezt bővebben tanusítja

3. *a törvény.* A törvényhozás időről időre rendelkezett az egyházi jószágok használása iránt; így az 1548:12. törv. az elpusztult egyházak jövedelmét a hitszónokok élelmére és az iskolák felállítására fordíttatni rendeli; az 1548:6. és az 1550:19. törvények a papokat kötelezik, hogy iskolákat állítsanak; sőt hogy az egyházi jószágok jövedelmei nem csak az isteni tiszteletre, hanem más közhasznú czélokra is, jelesen a végvárak erősítésére fordíttattak, az 1504:26. és 1555:15. törvények tanúsítják; az 1723:71. törv. pedig a papi kezekre bízott s jó állapotban nem tartott javaknak elvételét rendeli. Midőn már a régi időkben a papok telhetetlensége annyira ment, hogy jelesen Somogyvármegyében a temetések alkalmával rettentő zsarolásokat követtek el, *I. Mátyás* 6-ik decretumának 63. czikkében azon parancsolatot adá ki: «Cæterum quia archidiaconi, vicearchidiaconi et plebani, propter eorundem insatiabilitatem, non contenti justis et veris ipsorum proventibus quandam detestandam, extra hoc regnum inauditam corruptelam, potissimum vero in comitatu Simeghiensi induxisse dignoscuntur etc. — præsenti decreto statutum est: quod a modo deinceps ejusmodi exactionis genus ubique et signanter in dicto Comitatu Simeghiensis cesset, et perpetuo aboleatur, et nemo archidiaconorum, vicearchidiaconorum et plebanorum ejusque vices gerentium, sub pœna amissionis beneficiorum extorquere præsumat.» [1]

[1] «Egyébiránt, miután bizonyossá lett az, hogy a püspökök, helyettes püspökök és plébánosok az ő telhetetlenségüknél fogva, s nem elégedve meg jogos és igazságos jövedelmeikkel, ezen országon kivül hallatlan valami gya-

II. Ulászló 2-ik decretumának 3-ik czikkében ez olvastatik: «Volentibus dominis baronibus consiliariisque majestatis regiæ ac cæteris regnicolis in præsenti diæta constitutis, (repugnantibus tamen dominis prælatis, et viris ecclesiasticis) ordinatum est: quod si aliqui forenses homines ab aliis quam a regia majestate, vel illis, qui in hoc regno super quocunque beneficio ecclesiastico jus patronatus, quo hactenus usi fuissent, habent, — aliqua beneficia ecclesiastica pro se procurarent, et hujusmodi procuratione jus sibi in eisdem contra antiquam libertatem regni vendicarent, in eisdem beneficiis residere auderent, attentarent, — quod tales omnes et singuli, si deprehendi poterunt, ad aquam projiciantur, tamquam publici libertatis regni turbatores».[1] Igaz ugyan, hogy ezen törvények gramaticalis constructiójából nem lehet azt világosan kivenni, hogy azon szavak: «ad aquam projiciantur» — kire értessenek: valjon az egyházi rendbeliekre-e vagy az úgy nevezett *«forenses»* emberekre? valjon tehát a papok, vagy azon forensis emberek legyenek-e a vízbe vetendők? azonban ez mindegy; mind a két esetben ezen törvényből csakugyan az világlik ki, hogy a papok jószágaival régi időben is a status rendelkezett, bizonyítja leginkább Kálmán király első decretumának 15. fejezete, mely szerint az egyházi jószágoknak egyik része a papoktól elvétetett. Felvilágosítás gyanánt meg kell itt jegyezni azt, hogy némelyek azon nyomatási hibának következtében, mely szerint ezen törvénybe a *«pristinas»* szó helyébe a *«piscinas»* szó csúszott be, — elég hibásan, azt akarják állítani, hogy Kálmán király

lázatos adóztatást, leginkább pedig Somogymegyében hoztak be stb. stb. — jelen határozat által elrendeltetik, hogy ezentúl ilyes adóztatásnak minden neme, mindenütt és jelesen az említett Somogyvármegyében megszünjék és örökre eltörültessék és senki a püspökök, helyettes püspökök, plébánosok és helyetteseik közül, a jótétemény elvesztésének büntetése alatt, kicsikarni ne merészeljen».

[1]) «Az ország bárói, a királyi felség tanácsosai és egyéb jelen országgyűlésen egybegyült lakosok által (a prælatus, (főpapok) urak és egyházi férfiak ellenzése daczára) elrendeltetett: hogy ha valamely hivatalbeli (forensis) emberek másoktól, mint a királyi felségtől vagy azoktól, kik ezen országban valamely egyházi beneficium (javadalom) felett kegyúri jogot, — melylyel eddig is éltek — bírnak, valamely egyházi jótéteményeket maguk részére megszereznének s ilyszerű megszerzésnél fogva maguknak azok felett az ország régi szabadsága ellenére jogot követelnének, azon javadalmakba beülni merészelnének, vakmerősködnének, — hogy minden ilyenek és egyenként — ha megfogathatnak, vizbe vettessenek, mint az ország közszabadságának megzavarói».

ezen törvényében nem a jószágok, hanem a halas tavak felett rendelkezett; azonban ezen nyomatási hibából eredt hibás vélemény a törvénynek rubruma, leginkább az által czáfoltatik meg, hogy a halas tavakról Kálmán király ugyanazon törvénynek következő 16-ik fejezetében rendelkezik. Végtére *I. Ferdinánd* a már fentebb felhívott 1548: 12. t.-cz. szerint egyházi jószágot *Tahy* Ferencznek conferált. Mindezen törvények ismét arra mutatnak, hogy az egyházi jószágok nem levén a papok tulajdonai, ezek iránt a törvényhozás mindig rendelkezett, s ez újabb időkben is, részint az országgyűlés, részint pedig Ő Felsége által elismertetett. Az 1832-iki országgyűlésen sérelemkép terjesztetett elő: miként a püspökök jövedelmeik bizonyos procentjának fizetésére köteleztetnek. Az országgyűlés nem azt, hogy a püspökökre ezen teher rovatott, hanem azt ismerte sérelemnek, hogy a püspökökre ezen teher rovatott *az országgyűlésen kívül egyedül Ő Felsége által;* s azon felírásban, mely e tárgyban az érintett országgyűlésről felterjesztetett, az országgyűlés nyilván jelentette ki azon elvet, hogy az egyházi jószágok a status tulajdonához tartoznak, s azon resolutióban, mely ezen felhívásra kelt, *ezen elv Ő Felsége által is elismertetett.* Ennélfogva nem csak a régi törvények, de a legközelebbi országgyűlések is, és maga Ő Felsége kir. resolutiója által, tagadhatlanná tevék azt, hogy a papi jószágok csakugyan a status tulajdonához tartoznak, — s ha oda tartoznak, akkor ismét kétségbe nem vonható, hogy a papi javak felett a törvényhozás rendelkezhetik: következőleg az egyházi rendnek jogait korántsem sértené a törvényhozás, ha a papi jószágokat a status vissza venné, s az egyházi rend tagjait ezen jószágok jövedelmeiből illő készpénzbeli fizetéssel ellátná, s az ebből fenmaradandó summákat, a haza közszükségeire fordítaná; s ezen rendelkezést, hazánk jelen körülményeiben, kivánja és sürgeti

4. *a status érdeke.* A papi jószágok vagy egyházi személy kezeinél, vagy a kamarának kezelése alatt vannak; az első, t. i. az egyházi személy, — amint a felhozottak bizonyítják — nem tulajdonosa, hanem csak haszonvevője a jószágoknak; a kir. kamara pedig csak ideiglenes birtokosa; természetesen mind a két esetben a jószágok holt kezeknél lévén, sem az első, sem a második nem müveli, s nem kezeli ezen jószágokat azon szorgalommal, melylyel azokat a valódi s

akaratjában nem korlátoztatott tulajdonos müvelné; s így elvesznek azon jövedelmek, melyek, ha ezen jószágok netalán örökös szerződések mellett magánosoknak adatnának át, a közönséges jövedelmeket felülhaladnák, melyekkel a hazának annyi sok szükségeit lehetne fedezni. Minél több szükségek keletkeznek a statusban, annál inkább érdekében kell lenni a közállománynak a status jövedelmeit is szaporítani; s miután ezen czél eléréséhez vezető legártatlanabb mód okvetetlen az, ha az egyházi jószágokat a status az egyházi rendtől visszavenné, s levonván azokból azt, mi az isteni tisztelet díszes fenntartására megkivántatik, az érintett jószágok fennmaradandó jövedelmeit a *haza közszükségeinek fedezésére* fordítaná, — s ezt tenni, ezen eszmét mentől elébb életbe léptetni, annál inkább látom a közállomány érdekében, minél bizonyosabb az, hogy ezen rendelkezés szerint a status jövedelmei okvetlen szaporíttatnának, s ezáltal az egyházi rendnek jogai a fenn érintetteknél fogva, legkevésbbé sem sértetnének meg. — S íme, ezek lévén azon nézeteim, melyeket, e tárgyat statuspolitikai szempontból fejtegetvén, rövid vázlatokban előadni kivántam, — átmegyek előadásomnak második részére, hol e tárgyat *egyházi szempontból* kiindulva, tárgyalni feladatom. — Fentebbi állításomat, mely szerint az *egyházi jószágokat status tulajdonának ismerem*, s az általam javaslott törvénynek életbe léptetését támogatják 1-ör *az egyházi adatok*, 2-or *az egyház érdeke és az igazság*, 3-or *az egyházi rend szent hivatása*. — Hogy az egyházi jószágok az egyháznak s vallásnak fenntartására nemcsak nem szükségesek, sőt inkább, hogy azoknak birtoka az egyházi rend szent hivatásával ellentétben áll, erre igen sok egyházi adatokat lehetne felhozni; azonban ezen számtalan adatoknak elősorolásával, időnyereség tekintetéből is, nem akarok a t. KK.-nak alkalmatlankodni, s kegyes béketűrésükkel visszaélni: szabad legyen mindazáltal legalább egy pár ilyetén adatokat felhozni. Ezeknek sorában, miután e tárgy leginkább s legközelebbről az egyházi rendet érdekelné, — mindenekelőtt az egyházi rend constitutiójára, t. i. a szentirásra fogok hivatkozni. Szent Máté XXVII. r. 24. v. így szól: «Senki sem szolgálhat két úrnak; mert vagy egyiket gyűlöli, a másikat szereti, vagy egyikhez ragaszkodik, s a másikat megutálja; nem szolgálhattok Istennek és a világi gazdagságnak.» E szerint a keresztyénségnek alkotója a lelki ta-

nítókat, a világi gazdagságtól, s ehhez való ragaszkodástól el akarta vonni. — Szent János XVIII. r. 36. v. azt mondja: «Az én országom nem e világból való», — következőleg a szentirásnak e szavai arra mutatnak, hogy a keresztyén vallás alkotója csakugyan nem akarta, hogy a papok jószágokat bírjanak. Midőn ezen tárgy a ker. ülésben tárgyaltatott: hivatkoztam a szentírásnak azon szavaira: «meum regnum non est de hoc mundo»; de arra egy káptalannak érdemes követe azt felelé: «sed in hoc mundo»; azonban mindegy: «de hoc mundo» vagy «in hoc mundo», mindenesetre a szentírásnak ezen mondása csak azt bizonyítja, hogy a jószágok a papokat nem illethetik; s hogy a szentírásnak érintett szavait csakugyan úgy kell érteni, ez bővebben kiviláglik abból, hogy midőn a baseli concilium határozatai ellen, s ezen határozatok megsemmisítésére *Eugenius* pápa kiadta az úgynevezett «Inscrutabilis» bulláját, s azt a baseli zsinatnak átküldötte, akkor *Julianus* cardinalis, ki később pápa lett, Eugenius pápának az «Inscrutabilis» bulla ellenében írott levelében világosan megmagyarázta, mi azon szavaknak «meum regnum non est de hoc mundo» — valódi értelme, ezt mondván egyik levelében: «Az egyháznak valódi feladata a jó lelkek megnyerése és azoknak Isten igéjével való legeltetése. Krisztus példájaként az áhítatosságra, szükölködésre, nem pedig kincseknek felhalmozására, városok uralására, váraknak hódítására hivott meg téged Krisztus. Minek törsz te ezen isteni legszentebb akarat ellen? Miért bosszantod te oly merészen az összes keresztyén egyházat? Miért ingerelsz oly esztelenül minden keresztyén népeket? Ha a Krisztus helyettese vagy: úgy nyomaiba lépj, s kövesd tanítását». Így értette Julianus cardinalis a szentírásnak azon szavait: «meum regnum non est de hoc mundo», neki pedig értenie kellett ezen szavak valódi értelmét, mert cardinalis volt, később pedig pápa is lett: következőleg az egyháznak ily kitünő tagja, de maga a pápa is, nem találta a papi hívatással megegyeztethetőnek azt, hogy a papok jószágokat bírjanak. S ezen eszme már a régi időben tartatott szent gyülekezetben szóban forgott: így az 1421. esztendei julius 7-én tartatott prágai synodusnak 6-ik pontjában az rendeltetik: «Asserimus et docemus: ecclesiae ministris et sacerdotibus, sicut ex officio sunt vicarii apostolorum et successores discipulorum Christi, ita exemplo illorum in voluntaria pau-

pertate evangelica vivendum esse, ingentibus facultatibus hujus mundi et dominiis secularibus abdicatis.»[1] Világosan kimondatik tehát ezen synodusban, hogy a papok jószágokat nem bírhatnak, s hivatásuk az, hogy szegénységben és szűkölködésben éljenek. Ugyanezt még bővebben bizonyítja ugyanazon prágai synodusnak 15-ik pontja, melyben az mondatik: «nemo sacerdotum Christi, vel politico jure præsit agris, prædiis, domibus, censibus, aut quibuscumque aliis proventibus, vel possessionibus, sed vivat ad normam paupertatis evangelicæ et vitæ apostolicæ, contentus victu et amictu mediocri,»[2] Íme, elegendőleg meg van itt magyarázva az, mit kelljen érteni ezen szavak alatt: «meum regnum non est de hoc mundo». A prágai synodusnak szabályai pedig leginkább érdeklik a magyar clerust, mert ha jól emlékezem, ezen synodus szabályait *Zsigmond* király aláírta s helyeselte. A tridenti concilium első fejezetében azt mondja: «Optandum est, ut ii, qui episcopale ministerium suscipiunt, quæ suæ sint partes, agnoscant, ac se non ad propria commoda, non ad divivitias aut luxum, sed ad labores et solicitudines pro Dei gloria vocatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, et fideles reliquos ad religionem innocentiamque facilius inflammandos, si præpositos suos viderint, non ea, quæ mundi sunt, sed animarum salutem ac cœlestem patriam cogitantes».[3] Maga tehát a tridenti zsinat, melynek különös érvényességet tulajdonít az egyházi rend, világosan kimondván első fejezetében, hogy az egyházi rend világi jószágokkal ne foglalatoskodjék, eltiltotta, hogy az egyházi rendbeliek jószágokat bírjanak, s ezt még világosabban fejezi ki ugyanazon

[1] «Állítjuk és tanítjuk, hogy az egyház szolgáinak, papjainak, valamint hivatalból az apostoloknak helyettesei s Krisztus tanítványainak utódai, ép úgy azoknak példájára evangyéliomi önkéntes szegénységben kell élniök, lemondván ezen világnak nagy vagyonairól s világi uradalmairól».

[2] «Krisztus papjai közül senki se birjon politikai joggal, szántóföldekkel, pusztákkal, házakkal, adókkal, akármely más jövedelmekkel, vagy birtokokkal, hanem éljen az evangyéliomi szegénység és apostoli élet módjára, megelégedvén középszerű életmóddal és öltözettel».

[3] «Kivánatos, hogy azok, a kik püspöki szolgálatra vállalkoznak, melyek légyenek az ő részeik, megismerjék és megértsék, hogy ők nem saját hasznukra, gazdagságra, fényűzésre, hanem Isten dicsőségére való munkálkodásra és buzgólkodásra vannak hivatva. Mert kétségtelen az, hogy híveik is a vallásra, erkölcsi életre annál könnyebben föllelkesíthetők, ha látják, hogy papjaik is, kik felettök vannak, nem a világi dolgokról, hanem a lelkek üdvösségéről és az égi hazáról gondolkoznak».

tridenti zsinat 25-ik ülésében, szinte az első fejezetben azt mondván: «Quapropter exemplum patrum nostrorum in concilio carthaginensi non solum jubet, ut episcopi modesta supellectili et mensa ac frugali victu contenti sint, — verum etiam in reliquo vitæ genere ac tota ejus domo nihil appareat quod a sancto hoc instituto sit alienum, quodve non simplicitatem, Dei zelum ac vanitatum contemtum præseferat».[1] A felhivott adatokból kitetszik, hogy az egyházi jószágok a régi időkben élénkebben támadtattak meg, mint jelenleg. Ennek bizonyításáúl szabad legyen megemlíteni azt, hogy az 1421. esztendőben tartatott prágai synodusban, bizonyos Payne Péter három napig folyvást támadta meg az egyházi rend hatalmát, uralkodási vágyát s a papi jószágokat; s hogy már a régi időkben oly tüzzel támadtattak meg az egyházi jószágok, ez igen természetes volt, mert az akkori időkben a papok alattomos útakon, jelesen végintézetek s mindenféle ajánlások kicsikarása által, oly annyira bővítették és szaporították az egyházi javakat, hogy *I. Valentinián* kénytelenítve érzé magát oly rendeletet kiadni, mely szerint az ilyetén végintézetek és ajánlatok a confiscatiónak büntetése alatt szorosan eltiltattak. Mennyire szúrtak szemet a papi jószágok már a régi világban, kitetszik azon protestátióból, melyet a német nemzet a constanci concilium elébe beadott, melynek lefordított szavai ezek: «*Igen nagy fájdalmunkra kénytelenittetünk tapasztalni, hogy mintegy 50 esztendőktől fogva sok papok, az ő római udvarukkal együtt, inkább telhetetlen fösvénységüket és uzsoráskodásukat keresik enyhíteni, mint a lelkeknek üdvössége körül forgolódni, és oly sok aranyat gyűjtöttek rakásra, hogy az anyaszentegyház kincseivel nemcsak atyjokfiait gazdagították, hanem a szegény hívek kebeléből kifacsart pénzzel, még egész fejedelemségeket is vásároltanak.*» Közönséges panasz volt tehát az már a régi időben is, hogy a papok jószágokat bírnak, s azon óhajtás, hogy ezen jószágok jövedelmei *a status közszükségeire fordíttassanak,* több ízben nyilváníttatott. Valamint ezen óhaj-

[1] «Minélfogva atyáink példája a carthagói zsinaton nemcsak parancsolja, hogy a püspökök szerény butorzattal és asztallal, valamint takarékos életmóddal megelégedjenek, hanem hogy egyéb életmódjukban és házukban semmi olyan ne legyen, mely ezen szent intézménynyel ellenkeznék, s mely egyszerűséget, isten iránti buzgóságot s hiábavalóságok megvetését ne mutatná».

tásnak napról-napra tovább lett elterjedését, — úgy azt is, hogy az ilyetén jószágok a papoktól elszedethettek, és valósággal az uralkodók által el is szedettek, bővebben bizonyítják *Delaurier*, franczia írónak *VI. Pius* római pápa elébe terjesztett írásai, melyek közt ez olvastatik: «Legkissebbé sem lehet helyteleníteni azt, midőn az uralkodók a papságnak szorosabb határt adnak, minden világi javakat, gazdagságokat, melyek oly ártalmasok a lélek üdvösségének, minden további kérdés nélkül elszedik, maguk gondviselése alá veszik, s nekik abból mérsékletesb tartást rendelnek; a papi tisztséggel úgy is ellenkeznek a gazdaságbeli gondok és a világi foglalatosságok, az ő hivataluk az által elmulasztatik, és valamely bizonyos szükséghez képest való jövedelem nekiek és a közönségnek üdvösségesebb». Maga a római pápa, VI. Pius, elismerte azt, hogy hazánkban az egyházi javak nem a papok, hanem a status tulajdona, s hogy ezen jószágok az egyházi rendtől elvétethetnek, s a status szükségeinek fedezésére fordíttathatnak, s ezt a következő történet igazolja: II. József császár — a mint tudva van — a klastromokat megfogyasztotta, azoknak jövedelmeit a status közszükségeire fordította, sőt a clerust is reformálta; ezt pedig Pius pápa szemei előtt tette: mégis VI. Pius római pápa, a bécsi consistoriumban 1787. esztendei április 19-én tartott beszédében József császárnak tetteit magasztalta s a pápának ezen consistoriumbani nyilatkozását a királyi helytartó tanács ily értelemben bocsátotta közhirré: «Sanctissimus pater hunc maximum cleri reformatorem a singulari in deum devotione, pietate et religione, quam sartam incorruptamque in eo cognovit non solum dilaudavit, sed deum O. M. se vehementer obsecraturum declaravit: ut, qui ad se tendentes non deserit, eundem in sancto proposito confirmet.»[1] E szerint tehát a római pápa nem csak azt ismerte el, hogy az egyházi jószágok a status tulajdonához tartoznak, hogy azok felett a status rendelkezhetik: de sőt helyeselte is József császárnak azon rendelkezését, mi-

[1] «A legszentebb atya a clerusnak ezen legnagyobb reformátorát az Isten iránti kiváló buzgóságnál, kegyességnél és vallásosságnál fogva, melyet abban sértetlennek és meg nem romlottnak ismert fel, — nem csak erősen megdícsérte, de sőt kinyilatkoztatta, hogy a mindenható Istenhez buzgón könyörögni fog, hogy azt, ki a hozzá hajlókat el nem hagyja, szent szándékában megerősítse».

szerint több rendbeli jószágok az egyházi rendbeliektől elvétettek, s a *status közszükségeire fordíttattak.* Ezen adatok bőven bizonyítják tehát, hogy a jószágok az egyház s a vallás fentartására épen nem szükségesek, sőt inkább az egyházi rend hivatásával ellenkeznek, tanusítják továbbá ezen adatok azt, hogy az egyházi jószágok mindig a status tulajdonának tekintettek, s a papoktól elvétetvén, közhasznú czélra fordíttattak; igazolják végtére ezen adatok azon törvénynek szükségét, miszerint a papi jószágok az egyházi rendtől elvétetvén, *a papok illő készpénzbeli fizetéssel ellátandók, ezen jószágok jövedelmei a status közszükségeire fordítandók lennének.* — E törvénynek mentül elébb való életbeléptetését kívánja és sürgeti: *másodszor az egyház érdeke s az igazság.* — Kiki érdeméhez s munkájához képest vegye a jutalmat, ez az igazságnak hatalmas és szent szava; azonban jelenleg igen aránytalanúl vannak felosztva a javak az egyházi rend egyes tagjai között, némelyeknek igen sok, másoknak igen kevés jutott; az egyház érdeke és java pedig azt kívánná, hogy a papok jutalmazása fáradozásuk minőségéhez s mennyiségéhez méretnék. Francziaországban szinte ily aránytalanság tapasztaltatván, a status minden egyházi jószágokat az egyházi rendtől elszedett s a papokat aránylagos készpénzbeli fizetéssel látta el; s most a párisi érsek, Frankhon főpapja, ki nyolcz érsekre, ötven valóságos püspökre, 27,000 papra és 26 millió katholikusra ügyel, esztendőnként csak 100,000 frankot, azaz 40,000 pengő forintot húz; ellenben a magyarországi főpapnak jószágai talán tízszer annyi jövedelmet hoznak be, holott itt a katholikus népesség csak negyedrészét teszi a frankhoni kath. népességnek. Így továbbá a zágrábi káptalanban 28, a beszterczebányaiban pedig csak hat kanonok létezik; s noha egy beszterczei kanonok napjában talán több kötelességet végez, mint egy zágrábi kanonok, mégis az egész beszterczei káptalannak majdnem annyi esztendei jövedelme vagyon, mint egy zágrábi kanonoknak. Vannak hazánkban kanonokok s apátok, kik 20—30,000 frtnyi jövedelemmel ellátvák, a nélkül, hogy eredeti papi kötelességükkel, t. i. a népnek vallásbani oktatásával foglalatoskodnának, holott a plébánusok s ezeknek segédei, kik ezen kötelességet közvetlen teljesítik, és a nép körül éjjel-nappal fáradoznak, többnyire csak 300—500 forintnyi csekély jövedelmet húzván, gyakran a legnagyobb

szükséggel kényteleníttetnek küzdeni; s minthogy 40 plebánus közül alig juthat négy kanonokságra, 40 plebánus közül 36-an inségben és terhes munkában végzik éltök napjait. Nem volna-e tehát igazságosabb, nem-e inkább az egyház érdekében, az egyházi rend tagjait bizonyos arányban készpénzzel fizetni? Jelenleg épen azok, kik legtöbbet fáradoznak, t. i. a plebánusok, legkevesebb jutalmat húznak; a kanonokok pedig, kik sem népnevelők, sem tanítók, kik tehát eredeti papi kötelességöket nem is teljesítik, csak azért a kis fáradságért, hogy reggel egy óráig s délután ismét egy óráig imádkoznak, oly tömérdek jövedelmet kapnak. Igaz ugyan, hogy a kanonokoknak politikai functiójuk is van, a mennyire t. i. a levéltárakat őrzik; de ám ezen functiókat sem végzik önmaguk, csak mások által végeztetik; egyébként ezen functiót akárki örömest s olcsóbban végezné. De mivel az igazságról van a szó, meg kell említeni azon körülményt is, hogy midőn Magyarországban a jószágok a papoknak adattak, akkor Magyarországnak egész lakossága katholikus volt, következőleg a papi rendnek kötelességei terhesebbek is valának, azonban a reformáczió által igen nagy része a catholicismusnak a protestans vallásra térvén át, a papok szolgálata felettébb megkönnyíttetett; nem volna-e tehát igazságos, hogy azon arányban, melyben a reformáczió által a catholicismus megfogyasztatott, az egyházi rendnek javadalmai is fogyasztatnának meg? Ez pedig annál igazságosabb volna, minél igazságtalanabb másrészről az, hogy midőn a katholikus papság oly bőséggel van dotálva, az evangelikus és nem egyesült görög papok a statustól semmi fizetést és semmi tartást nem kapnak. S íme! ezen két vallás sorsa ismét azt bizonyítja, hogy a vallás fentartására fekvő jószágok nem szükségesek. A püspökségek hazánkban gyakran esztendőkig levén megürülve, s a jószágok jövedelmeit a kormány húzván — ugyan mi káros következéssel volt ez a vallásra? Ugyan mit szenvedett az egyház, hogy a püspöki jószágok jövedelmeit gyakran esztendőkig nem püspökök, hanem a kormány húzta? A zágrábi püspöknek, Chuper Demeternek, 1444. esztendőben történt halála után a püspökség majdnem 40 esztendeig, — a primási hivatal több ízben 10 esztendőnél tovább is — meg volt ürülve, s a katholikus vallás a mellett, hogy a zágrábi püspökségnek javait, s a primási jószágok jövedelmeit nem a

zágrábi püspök, nem az ország primása, hanem maga a kormány hosszabb ideig húzta, — legkisebb fogyatkozást, legkevesebb kárt sem szenvedett. Az egyház tehát jószágok nélkül el lehet: miért ne lehetne az egyházi rend is azok nélkül? Ha netalán idővel egy új reformáczió következnék, melynek következtében a hazának minden katholikus lakosa, az egyházi rendet kivéve, a katholikus vallást elhagyná: vajon igényelhetné-e az egyházi rend, hogy még akkor is maradhasson az egyházi jószágok birtokában? Nem szükségesek tehát a jószágok a vallás fentartására, következőleg azok elvétethetnek az egyházi rendtől, a nélkül, hogy a vallás legkisebb fogyatkozást szenvedjen, s a jószágok jövedelmei helyett a papság illő készpénzbeli fizetéssel láttathatnék el; — *s ezen rendelkezést kívánja és sürgeti harmadszor az egyházi rendnek szent hivatása.* Ha az egyházi rendnek tekintélyét, az isteni tisztelet díszét fentartani és öregbíteni akarjuk: elkerülhetlen szükséges, hogy a papok, a főpapoktól kezdve a plebánusig, semmiféle földi gazdagsággal, hanem bizonyos és aránylagos elegendő fizetéssel ellátva, egyedül Isten igéjével foglalatoskodjanak, és a közönséggel, különösen pedig a pórnéppel semmi oly érintkezésbe ne jőjjenek, hol őket a nép, nem mint Isten fiait tisztelni, hanem mint közönséges gyarló embereket szánni, vagy épen megvetni tanúlja. Mennyi ingerültség, sőt botrány okoztatott az által, hogy a papok, mint közbirtokosok, mint földesurak, mint gazdák léptek fel a nemesség s a pórnép irányában, s az elsőtől elfoglalt földet, s a másiktól robotot követeltek, szóval földesúri jogokat védve és igényelve, a nemességgel, a pórnéppel gyakran ízetlenségbe és bajokba keveredtek?! Ha a papok nem lennének gazdák s földmívelők, hanem készpénzzel fizettetnének, bizonynyal nem történt volna Zólyom vármegyében azon botrányos eset, hol a tiszti vizsgálódás bizonyítása szerint egy plebánus azért tagadta meg egy gyermekágyból fellábadt nőtől a beavatást, mert pap dolgára nem járt, — utóbb pedig ezen beavatást csak a kétszeres díjnak lefizetése mellett vitte véghez. Ha felmentve minden gazdaságtól s földmíveléstől, a papok készpénzbeli fizetéssel lennének ellátva: nem történt volna ismét Zólyommegyében azon botrányos eset, hol az illető plebánus hívének tetemeit, ismét némi munkabéri tartozás miatt, szokott egyházi szertartással eltemetni vonakodott, s nem is jött

a halottnak kikiséréséhez, s a holtnak tulajdon atyja kényteleníttetett a testet eltemetni, mely alkalommal épen a tátongó sír felett, hol az emberi szívek kibékülnek, az ellenségeskedések megszünnek, a pap és hívei közt piszkoló szóváltások és botránkoztató czivódások történtek. Ha a papok nem a gazdaságból s földmívelésből, hanem készpénzből élnének: bizonynyal nem lettünk volna a művelt XIX. században tanúi azon szomorú eseményeknek, melyek a gazdag esztergomi káptalanhoz tartozó szebeklébi uradalomban nem régen történtek, hol a szebeklébi lakosok ellen a legkeményebb szivet is megindító kegyetlenségek, katonai karhatalom által majdnem két esztendeig folyvást követtettek el. Ezen szomorú események már maguk elegendő okot szolgáltatnak arra, hogy a papok földesurak soha se legyenek.

Ekképen a szőnyegre hozott tárgyat statuspolitikai és egyházi szempontból taglalván, az előhozottakból világosan kitünik, hogy az egyházi jószágok hazánkban is a status tulajdonához tartoznak s hogy azok felett a status szabadon rendelkezhetik. S ezen nézetből indúltak ki küldőim is, midőn anyautasításunkban kijelentették azon kívánságukat, miszerint az egyházi jószágok jövedelmei a haza közszükségeire fordíttassanak s a papok illő készpénzbeli fizetéssel láttassanak el, — jelesen kötelességemül tevék sürgetni azt, hogy mind az egyházi, mind az alapítványi jószágok örökösen adassanak el; a mennyiben pedig az egyszerre eszközölhető nem volna, emphytheuticus szerződések köttessenek; továbbá országosan határoztassék meg azon összeg, mi az isteni tiszteletre s ennek díszes fentartására úgy kivántatik, hogy az legkisebb fogyatkozást se szenvedjen; a papi személyek állásukhoz és hivataluk fontosságához mérséklett illendő s meghatározott fizetést nyerjenek; az ezekből fenmaradandó jövedelem pedig részint a népneveléshez elkerülhetlen szükséges, kisdedovó s nevelő intézetek s iskolák felállítására, a meglevők czélszerű elrendezésére, részint a tanítók kiképzésére, s azok illendő fizetésére, nemkülönben szinte országosan meghatározandó más közhasznú czélokra fordíttassanak. Küldőimet ezen utasítás adásában vezérlé azon vágy, miszerint szilárd akarattal, tökéletes elhatározottsággal s tettekkel kell azon iparkodni, hogy hazánknak napról-napra szaporodó közszükségei fedeztethessenek s azon vállalatok, melyeknek létesülésétől függ a

haza boldog jövendője, minél előbb testesülhessenek; vezérlé azon igazság, mely szerint a mostani század igényletei mellett nem lehet azt tűrni a statusban, hogy holt kezeknél s azon corporatiónál, mely fáradozásához képest csekélyebb tartással is beérhetné, a statusnak legnagyobb kincsei legyenek letéve; vezérlé végtére azon meggyőződés, hogy az egyházi jószágok aránytalan birtoka helyett kijelölendő aránylagos készpénzbeli fizetés az anyaszentegyház czéljainak is jobban fog megfelelni. Ezeken az elveken alapszik utasításom, melynek következtében kérem a t. R.-ket, hogy a papi jószágok tárgyában általam indítványozott javaslatot elfogadni méltóztassanak, ekkép kívánván küldőim parancsolatának megfelelni; egyszersmind kijelentem, hogy ha a t. RR. indítványomat nem méltóztatnának ezúttal elfogadni, s így utasításom nem pártoltatnék, azon esetre ahhoz járulván, mi utasításomhoz legközelebb áll, elfogadom a kerületi ülési szerkezetet, s beszédemet azon elvem kijelentésével végzem: igazságosnak tartom, hogy a status közszükségeinek fedezésére minden polgár aránylagosan járuljon; de ha áldozatról van a szó, igazságosnak tartom, hogy azok járúljanak mindenek előtt ezen áldozathoz, a kiktől az legkönnyebben kitelik; s miután az egyházi rend legbővebb mértékben bírna kincsekkel, viselje ő mindenek előtt az áldozatot; s ezt igazságosnak tartom; mert 800 esztendők lefolyta alatt az egyházi rend élvezte leginkább a magyar constitutiónak kedvezményeit, élvezte legbővebb mértékben annak gyönyöreit, igazságos, hogy most valahára érezze annak súlyát is. (Hangos és hosszas «Éljen»-ek!)

Elnök: A galleriák éljenzésére nem szoktunk adni semmit; valamint eddig tartóztatták magukat a galleriák, úgy most is tessék magukat visszatartóztatni; mert itt csak hallgatásra van szükség, nem pedig éljenzésekre. E nevezetes tárgyban lehetőségig rövid leszek; de még is, kivált azok után, melyeket Zólyom megye követe előadott, mind helyzetemnél, mind meggyőződésemnél fogva némelyekre felelni és véleményemet kimondani köteles vagyok. Mennyiben az érdemes követ úr beszédének legnagyobb részében közönséges szempontból indúlt ki, ezen irányban azt mondom, hogy valamint más nevezetes politikai kérdésekben, úgy ebben is a status-tudósoknak és ezek után az egész világnak véleménye különböző. Vannak, kik azon véleményben vannak, mint a

követ úr, ki is véleményének előadásában tágas olvasottságánál fogva a dolognak egy oldalróli jól felfogását mutatta ki. Az érdemes követ úr véleménye abból áll, hogy a papi jószágok ott, hol a papok fekvő birtokokkal vannak felruházva, a statusnak tulajdona; e szerint ebből az következik, hogy a status ezen javakat a papságtól elveheti, más hasonló analogicus czélokra fordíthatja; sőt mivel a fekvő birtok a papság ellátására nem is alkalmas, ezt a statusnak tenni kötelessége is. Ezen tan a maga logikai szoros kifejlődésében oda megy ki, hogy a papokat Jézus és az apostolok példája szerint, oly kevéssel kell ellátni, mint a követ úr előadta; de van e részben más politikai tan is, és azt is tűrnünk kell, kivált ha még a százados jog és gyakorlat mellette harczol: hiába! az emberiség össze nem jöhet vélekedésében, s egyik a másikat önvéleményének elfogadására nem kényszerítheti. Van oly tan is, mely nem csak a katholikus, hanem a protestans tartományokban is az életben gyakorlatban fennáll, — s azt tartja, hogy jobb ha fekvő birtokkal van ellátva a papság, nem csak vallási, hanem statusczélból is. Én oly tudós férfiúnak, mint a követ úr, e tekintetben bátran mondhatom, hogy ezen tan Európának több országaiban is, ott is, hol ezelőtt a követ úr által vitatott doctrina tetszett, — mint elméletileg úgy gyakorlatilag, leginkább az újabb időkben, sok pártolókat nyert, és mindinkább, — inkább terjeszkedik. A gyakorlati oldalról először kell említenem a protestans Angliát és az ott gazdagon ellátott papságot, mely a szabadságnak azon classicus földén létezik; tudom, hogy vannak ott is, kik azt mondják, hogy el kell a papok jószágait venni, ezt vitatja a Chartisták serege, — de a nagy angol többség practicus politikai tapintata a papok jószágát fentartotta és mind addig, míg ezen országot boldogító alkotmány alapelveiben fennáll, fenn is fogja tartani, — sőt a legújabbi időkben sokan sürgetik Angliában azt is, hogy az elnyomorodott irlandi katholikus papok is láttassanak el vagyonokkal, azért, hogy az által köttessenek le a status érdekéhez; mert azon vélekedésben vannak, hogy a különben el nem látott pap egyedül a népre szorúl, ahhoz folyamodik élelméért, a néptől veszi kenyerét, erősebben hat a népre, s nagyobb s gyakran netalán igen is nagy befolyást gyakorol arra, mintha a status részéről illendően el van látva jövedelemmel. Ha Francziaországon megyünk keresztül, lát-

juk, hogy ott is naponként fejlődik azon vélemény, hogy a papság fekvő jószággal láttassék el, hogy a status főhivatalaiban, sőt az országgyűlésben is részt vegyen; nem mondom, hogy ezen tan ott még többséget nyert; de hogy ennek jelensége van, az igaz. Németország különféle tartományaiban, hol a papi jószágok ezelőtt elvétettek, apródonként vissza adatnak; sőt több tudományos és a testi lelki bajokban szenvedő emberiség segítségére szolgáló szerzetes intézetek fekvő jószágokkal is ellátva részint helyre állíttatnak, részint újra alakíttatnak. Azon példákra, melyek akár a franczia forradalmi időkben, akár a spanyoloknál hasonló alkalommal történtek, a legújabb időkben megváltozni látszanak; úgy a svájczi, különösen az argaui történetekre, melyek felett a részrehajlatlan világ itélete pálczáját már eltörte, hivatkozni a követ úr részéről talán kár is volt: az ily igazságtalan erőszakos tettek a jó dolognak is csak árnyékoldalai. Többnyire, bár az érdemes követ úr nagy tanultságot és olvasottságot mutatott okainak előadásában: még is ha szükségesnek tartanám, s utána akarnék járni, egy nehány órai rövid idő alatt még egyszer annyi egyházi és világi tudósokat, szentirásbeli és conciliumi citátiókat lehetne előhozni az érdemes követ úr adatainak megczáfolására, és az ellenkező vélemény támogatására; de minthogy az időben úgy is hátra maradtunk és a főt. urak, — kiket azonban kérek, hogy illő rövidséggel adják elő beszédeiket, tudom, hogy e részben meg fognak felelni, — én a közszempontokat továbbá mellőzve, nem európai, sem világi tekintetből megyek ki, hanem csak egyedül magyar szempontból fogok szólani. Mi lesz ezen dolognak jövendője? nem tudom; de ha a papi jószág jövendője változni fog, úgy változni fog hazánkban minden birtoknak, különösen a nemesinek eddigi törvényes helyheztetése és természete is; szoros összeköttetésben vannak ezek egymással; és már most is mutatja az idő, hogy némi részről a megtámadás nem csak a papi birtokot, de a nemesinek lényeges alkotmányos tulajdonait is tárgyazza; pedig az ilyenekben legnehezebb az elkezdés, majdnem lehetetlen a fentartóztatás. Mi kifejlődése lesz a világon ezen dolognak, különösen Magyarországon? azt a jó Isten tudja; de mint már sokszor mondtam, úgy most is előhozom, ne tessék a t. Rendeknek rossz oldalról érteni, — én magamat, hogy a mostani kedvelt, divatos kifejezéssel

éljek, sem vágtatva, sem fontolva haladónak nem tartom, és pedig annál inkább nem, mivel maguk ezen pártbeliek is bajosan vannak tisztában magukkal, hogy valódilag mit akarnak; de azon véleményben erősen élek, hogy addig a régit el nem vethetem, míg annak helyébe újat nem teszek; és épen azért tartózkodom a fennálló institutiókat gyengíteni, aláásni, gyanusítgatni, mindaddig, míg hazám, nemzetem mostani körülményeit tekintve, meg nem vagyok győződve először: hogy a behozandó újság jobb a réginél; másodszor, hogy annak kivitele lehető-e? S ezen szempontból menve ki, a kérdésben levő papi jószágokra nézve bátran kimondom, ámbár csak az ellenkező részről előadottak következésében, mert a vitatkozást elmellőztetni a tanácskozás elején javaslám, — hogy fennálló törvényeink, a magyar jus publicum szerint, a papi jószág azon értelemben, melyben azt érdemes Zólyom vármegye követe vette, nem statusjószág, és annak a papságtóli elvétele, más czélra fordítása, *míg e részbeni törvényeink állanak,* törvénytelen és igazságtalan volna; sőt hogy ezen törvény megváltoztatását is, csak most kifejtett elveim szerint, a szükség nem kívánja, a vallás jól felfogott statusjava és az igazság érzete pedig tiltja. — Ezt hazai közszempontból. — Már most azon törvények közül, melyeket az előttem szóló követ úr a papi birtok ellen felhozott, némelyeken keresztül megyek. Én a követ úr által felhozott és — engedelmével legyen mondva, — többnyire félre magyarázott, egy nehány törvények ellenében százat meg százat hozhatnék elő annak megmutatására, hogy a papi birtok szint oly adományos birtok, mint akárki másé, — lettek légyen azok akár ő felségének adományozása által, akár magánosoktól adva, — akár maguk a papok által szerezve, a meddig az amortisationális törvény őket jószágok szerzésétől el nem tiltotta. A róm. cath. papság jószágai különösen a róm. kath. anyaszentegyháznak terjesztésére, fentartására, az isteni szolgálat díszére és a papság illendő kitartására adattak, éppen azon donationális joggal, melyen magyar hazánkban minden birtok eredetileg alapszik; ez mindnyájunk előtt tudva van, és számtalan törvényekben és diplomákban sokkal világosabban áll, mint sem azt hosszasan mutogatni szükséges volna. Legyenek meggyőződve a t. RR., hogy a papi jószágokat törvény szerint elvenni nem lehet. *(Szentkirályi*

Móricz: «Tehát törvény által fogjuk elvenni!») Ha törvénynyel veszszük el: már az más; de lehet-e a törvényt igazságtalanság eszközéül használni? meghozná az a maga rossz gyümölcsét; akkor — tessék megengedni — az egész világ példája s tapasztalása szerint ezen jószág elvesztésének útja másokra is át fog menni, kiktől a jószágokat elvenni nem kívánják a t. RR. Ezt a legközelebbi és régibb idők története mutatja. Kivált a mostani időpontban; mert a reformátió idejében egészen más volt a tendentia a papi jószágok elvételében; akkor az egyházi javak secularisatiója — legalább külsőleg, mutatólag — vallási szempontból történt, — és a vágy a papi jószágokon túl nem terjedett; most pedig politicus szempontból történik, és nem annyira a vallást, mint — távol legyen, hogy még most nálunk értsem — közönségesen a vagyont, a tulajdont érdekli további végső kifejlődéséken. Ezt a közbeszólásra felelve; — már most, mi a dolgot közelebbről illeti: az előttem szóló érdemes követ úr a többek között azt mondá, hogy a papi jószágok természete nem olyan, mint más jószágoké, mert a magános személy szabadon rendelkezhetik jószága felett, de a pap nem, s a papi jószágok nincsenek egyes személynek adva, hanem az anyaszentegyháznak. Ez mind úgy van, csak a következtetés nem áll; de épen ezért természetes, hogy nem ideiglenes papi birtokosé levén a jószág, nem adhatja el, mert csak kezére van bízva, mint bármely fideicommissum; de azért az adomány éppen olyan erős, mint akármelyikünk jószágának adománya; sőt némi tekintetben még erősebb; mert semmiesetre el nem idegeníthető.

Azt mondá továbbá, hogy a lex amortisationis azért hozatott, hogy a papok több jószágot ne szerezhessenek; de a városokra nézve is hozatott, azért ebből a városok adományi birtokára semmi következést nem lehet vonni; mert ez csak azért hozatott, mivel az ország attól tartott, hogy minden jószág a morális halhatlan testületek, különösen a papok kezeire fog kerülni; tagadni pedig sem akkor, sem most nem lehetett, hogy a papság fekvő birtokokkal igen is bőven el volt és van látva; de a mi most megvan, azt törvényesen elvenni nem lehet; mert akkor igen soktól kellene elvenni azt, kinek sokja van, és több is mint kell. Mi azt illeti, hogy ő felsége is terheli a papi jószágokat: erre nézve véleményem az, hogy ha

ezen terheltetés törvényesen történik, helyén van; ha pedig nem törvényes, mint azon terhek ellen a t. RR. előleges sérelmeikben felszólaltak, természetes, hogy nem jól van. Azt mondá továbbá a követ úr, hogy ő felsége egyes embertől a jószágot el nem veheti, azonban a papoktól elveheti; valamint elvette ő felsége gróf *Andrássy* püspöktől. Igen! de azért vette el, hogy azon pap ő felségének belátása és az egyházi hatalmak nézete és megegyezése szerént is eleget nem tett kötelességének. Hogy az egri püspöki megye felosztatott: ezen felosztás az anyaszentegyház javára és hasznára tétetett, mert midőn az egyházi hatalom beleegyezésével ilyféle rendelkezések bármikor közbejöttek, azok soha más czélból nem történtek, mint az anyaszentegyház javára. Azt mondá továbbá a követ úr, hogy az 1558. törvény azt tartja, hogy a papi jószágok jövedelmeiből hitszónokok képeztessenek és iskolák állíttassanak; méltóztassanak azon időket felvenni; akkor a török az országban volt, az egyházi javak nagy részét bitorlotta, számtalan püspökségek és más jószágos főpapi tisztségek üresen állottak, s így a fenmaradott jövedelmeket azon czélra kellett fordítani, mely hasznos és az anyaszentegyházhoz legközelebb volt; midőn későbben a török kipusztításával a püspöki székek és más papi méltóságok betöltettek s a jószágok is vissza adattak. Méltóztatott a papok insatiabilitását felhozni, és törvénykönyvünkből merített citatióval bebizonyítani kívánni; hisz a papok is hibázhatnak, ők sem angyalok, s hibájokért egyszer-máskor meg is lehettek róva a törvények által; de valjon van-e kar, rend és felekezet, mely ne hibázott volna és a melyekre sokkal több citatiókat lehetne felhozni? Mi Kálmán király törvényét illeti: arra már meg van felelve. Arra nézve pedig, hogy a püspökség jövedelmei egy ízben törvény által világi embernek adattak át, az a felelet: hogy igazságos volt-e ezen törvény, mely talán az akkori körülmények által menthető lehetett? Hiszen a mohácsi veszedelem után mások is, Thurzó, Czibak, Petrovics és mások foglaltak el püspökségeket; de mindíg az a kérdés: valjon ezen elfoglalás igazságos volt-e vagy nem? Mindezek következtében a követ úr által a törvényekből kihúzott okoskodás nem szolgál arra, hogy a papi javak az általa felállított értelemben a status tulajdona, és hogy az ország azokról szabadon rendelkezett volna; melyeknél fogva bátran lehet mondani, hogy törvé-

nyeink szerint Borsod vármegyének kivánata nincs helyén; sőt én legalább úgy látom, hogy azon nemzeteknél fejlődő tendentia szerint is, melyeket a borsodmegyei indítvány utánozni látszik, az ellenkező véleménynek több és biztosabb jövendője van. Mi a kisebb rendü papok érdekét illeti: azt ők maguk tudják megítélni legjobban és mégis panasz e részben nem hallatszott; ők megelégedve vannak; mert hihető, átlátják, hogy kanonokságok és püspökségek vannak előttük, s éppen ez ingerül szolgál arra, hogy kötelességeiket pontosan és kitűnőleg teljesítve, azon hivatalokra felebb mehessenek; azon kivül azon pap, ki hivatását ismeri, át van járva azon meggyőződés által, hogy az egésznek, és nem magányos egyénességének javában keresse nyugalmát és megelégedését. Mi azt illeti, hogy a papok rosz földesurak: az nem áll, s tisztán mondom: Magyarországban is egyre másra áll azon mondás: «Unter dem Krummstab ist gut zu leben», és példákat lehetne előhozni, hogy a papok jószágaiban levő jobbágyok a régi procedura mellett is a legboldogabbak és legmegelégedettebbek voltak és most is azok. — És ezek azok, miket a követ úr előadására mondani kívántam; s újra mondom, hogy ne elegyedjenek a KK. és RR. ezen kérdésbe; hanem hagyják ki azon egy nehány szót, s maradjon meg csak a dolog.

Báró Sztojka Imre (Máramaros megye követe). Reménységem nagy, hogy minden hosszas capacitátió nélkül, ha nem is ezen, legalább a következő országgyűlésen e tárgyra nézve egyesülni fogunk az egyházi renddel: azért nem kell ott ostrommal megtámadni az ellenséget, hol az maga önként hódol. Már a kalocsai káptalan követe maga is elismerte, hogy a papi jószág status jószága légyen és hogy a status iránta rendelkezhetik, nem ellene ugyan, de mellette; de azt tagadni nem is lehetne, midőn már az 1791. 67. t. cz. értelmében a végett is az ország Rendei választmányt küldöttek ki, melynek munkálatait az 1825-iki országgyűlés ismét más választmányra bízta, mely bevégezvén munkálkodását, az 1832-iki országgyűlésre be is adta; ott az ecclesiasticumban látható, hogy rendelkezés javasoltatik, nem ugyan világi czélokra, hanem mind a két evang. vallás szegényebb lelkészeinek felsegélésére nézve: így tehát ezen indítványa Borsodnak legfelebb is oda tartozandó volna: de különben is én azt utasításomnál fogva nem pártolhatom; mert küldőim úgy vannak meggyőződve, hogy

az egyházi javak secularizálása a tulajdonnak bántását foglalná magában, a mit sérthetetlenül kivánnak továbbá is fentartani.

Lipthay Antal (pozsonyi káptalan követe). Nem akarom Zólyom megye érdemes követét a polemia azon terén követni, melyre neki a jelen ügyet átvinni tetszett, részint, mert az a borsodi indítványnál tovább vág, részint mert csípős és sértő levén előadása, attól tartok, hogy mielőtt pelengérre lett kitételünket megemészthettem volna, czáfolatba bocsátkozván, magam is természetem ellen, keserüség szülte csípősséggel fognék válaszolni; különben eléggé megfelelt állításaira kir. személynök Ő Nagyméltósága. Mellőzvén tehát ezeket, a szönyegen levő indítványhoz szóllok. Nemzetünk t. KK. és RR.! az eszmeforrongás korszakát éli; a forrongás korszakában pedig minden újítás haladásnak, minden felforgatás javításnak, előmenetelnek szereti magát nevezni. A borsodi jelen indítvány a javításnak, haladásnak czímét viselni — véleményem szerint — nincs feljogosítva; nem újon felfedezett igazságban, hanem a múlt századnak mindeneket feldúló és leromboló forradalmi műhelyében létre jött tévtanokban gyökerezik az. A tulajdonjog sérthetetlensége, egy oly elv a sociális életben, mely egyrészről a társaság előtt nomadicus állapot, más részről a forradalom szörnyei közt választó vonal gyanánt áll. Sértessék meg ezen elv, és az iszonyú balfogást és fonák próbatétet kiszámíthatlan káros eredmények fogják megbosszúlni. — Ezen állítás igazsága a practicus téren oly közel áll hozzánk, hogy azt őszinte lélekkel eltagadni lehetetlen; hiszen élő nemzetek példája világosan igazolja, mily káros következései voltak mindenhol a papi tulajdon elidegenítésének a társadalmi jóllétre. Sajnos, hogy a magyar, mint azt évkönyvei bizonyítják, idegen nemzetek szomorú példáin okúlni nem szokott! Hogy pedig a borsodi indítvány a tulajdonjogot sérti életerében, nem szenved kétséget. Az egyházi javak honunkban kétféle eredetüek; vagy kir. donatio vagy magános jótevők adakozásai által jöttek az egyházak és egyháziak javaik birtokába; mindkét birtokszerzési mód ugyanazon természetű, mind a világi, mind az egyházi jószágokra nézve. Az alkotmány feje alkotmányos jogánál fogva ugyanazon természetű javakat adományozott az egyháznak, mint a világi uraknak; az adománylevelek ugyanazon tartalmúak mindkét esetben, sőt az egyházi javakra nézve szilárdabb sajátsági jogot

biztosítók; mert mig a világi javak a nemzetség magva-szakadtával visszaesnek a koronára, az egyháznak szentelt adománylevelekben nincs fentartva ezen tulajdonság, sőt sok esetben világosan ki van mondva az ellenkező; az egyházak, egyháziak épen úgy mint a világiak statuáltatnak a nekik adományozott birtokba. Valamint a kir. úgy a magános adományok esetében a tulajdonjog azon alapszik, hogy az adakozónak joga volt ajándékozni, és az, a ki kapta, képes volt elfogadni az ajándékot. Hova kelljen pedig azt fordítani? erre nézve szabályúl szolgál az adakozónak akaratja, melyet tiszteletben kell tartani akkor is, ha azon morális személy, melynek az adomány nyújtatott, többé nem léteznék, mely esetben az adományozó akaratának szellemét kell tekinteni és követni. Ha boldog emlékű gróf *Vay* Ábrahámnénak protestans czélokra tett gazdag alapítványa most, midőn még kevés idő óta nyugszik hamvaiban, midőn még díszes ivadéka életben van, kath. vagy más czélokra fordíttatnék: ily cselekvés közindignatiót gerjesztene. Valóban, e tekintetet nem lehet mellőzni százados gyakorlat által szentesített adományokra nézve. És valjon mi czélra adattak az egyházi javak? Számos törvényeinkben, a kir. adománylevelekben, valamint magánosoktól eredett fundationálisokban világosan ki van mondva, hogy azok a kath. vallás és isteni tisztelet fentartására szentelvék. Mig a czél elérhető, teljesíthető: attól az adományt addig elidegeníteni nem lehet. Igy tehát mig Magyarországban kath. vallás és isteni tisztelet és az ezt kiszolgáltató egyházi egyének létezni fognak, addig nem fog előfordulhatni azon eset, hogy az egyháziak jogosan szerzett javai jogszerűtlenség és törvényszegés nélkül, más, mint kitűzött czélra fordittassanak, és pedig *kénySzeritőleg nevelési czélokra sem;* mert más physikát, jogtant, nyelvészetet tanítani, más a kath. vallás elveit csepegtetni az emberi szívbe; és elébb be kellene bizonyitani, hogy a ki javakat ajándékozott e czélra, az kész volt volna azokat másra is ajándékozni. Éppen oly tulajdonosa az egyház az ő javainak, mint a nagy enyedi collegium, melyet *Bethlen* Gábor oly gazdagon ajándékozott; mint a sárospataki vagy debreczeni collegium, s éppen oly joggal bírja azokat, milyennel bírják a világi urak az övéiket. Hogy ez így van, elismerte azt az ország minden időben. Tanúbizonyságúl szolgálnak erre számos törvényeink; és midőn József császár alatt az egyházi javak bolygattattak,

ugyan azon megyék, melyek jelenleg a borsodi törvényellenes indítványt pártolják, hathatósan felszólaltak a tulajdonjog ily megsértése ellen; jelesül Pestmegye a helytartó tanácshoz 1790. márc. 1-én így ír: «Ne æternæ justitiæ leges, dum justitiæ authoris cultui inserviunt, per sacrorum proprietatis læsiones violentur: earundem parochiarum ex juribus aliorum (nempe cleri) sub earundem legum tutela, sub qua reliquorum regnicolarum bona constituuntur, stantium institui nequivisse existimamus, et ex hoc capite gravamina nostra cum omnibus præjudiciis, sub hoc titulo venerabili statui ecclesiastico illatis suo tempore propondituri sumus.» [1] — Majd szórúl szóra magukévá tették Pestmegye most idézett szavait nemes Békés, Csongrád és Csanád egyesült megyék rendei, a Nagym. m. kir. helytartó tanácshoz 1790. évi márc. 15-ről kelt felírásukban, s kérelmeik 4-ik pontjában azt kérik: «Ut ordinibus religiosis, votum et sessionem in diæta habentibus bonaque penes donationes regias ac positivas regni leges possidentibus, cum pari juris proprietatis læsione adempta restituantur.» [2] — Szabolcs megye 1791. márc. 18-ról kelt felírásában olvastatik: «Non potest itaque SS-bus et OO-bus Comitatus hoc non dolere, quod cætera inter in observum art. 8. 1548, 10. 1557. cum sacri proprietatis juris læsione regnotenus recepti ordines supressi sint.» [3] — Bereg megye ünnepélyesen kimondotta, hogy «Prælati universique ecclesiarum rectores, cum baronibus, magnatibus ac nobilibus tit. 2-do Pars. 1-æ una eademque immunitatis ac libertatis prærogativa gaudent; et ideo si cleri bonis, vel juribus aliquid decerptum fovet, obtutu hoc quemadmodum ratione cujusvis alterius statui ecclesiastico illati præjudicii in regni comitiis gravamen formetur.» [4]

[1] «Nehogy az örök igazságú törvények, míg az igazság szerzőjének tiszteletére szolgálnak, a tulajdon szentségének sérelmével megdöntessenek: véleményünk szerint nem lehetett ugyanazon plébániák javait birtokba venni, melyek másoknak (jelesül a clerusnak) jogaiból folyólag ugyanazon törvények oltalma alatt állanak, mely oltalom alá vannak helyezve az ország többi lakóinak javai is és ez okból sérelmeinket a tisztelendő egyházi státuson ezen czím alatt ejtett minden sérelmeikkel együtt maga idejében fel fogjuk terjeszteni».

[2] «Hogy a vallásos rendeknek, melyek a diétán üléssel és szavazattal birnak s melyek javaikat királyi adományozás s az ország positiv törvényeinél fogva birják, a tulajdonjog szentségének sérelmével elvett javaik visszaadassanak».

[3] «Nem lehet azért e megye Karai- és Rendeinek azt nem fájlalni, hogy egyebek közt az 1548:8, 1557:10. t.-czikk ellenére, a tulajdonjog szentségének sérelmével, or-zágszerte bevett rendek elnyomassanak».

[4] «A főpapok és egyházak minden kormányzói, a bárókkal, mágnások-

Biharmegye panaszolkodván a nyomatott nemzeti szabadság iránt, október 15-én, 1789-ben tartott közgyűléséből így irt Ő Felségéhez: «Quis adhuc dixerit liberam esse nationem, cum fundationes ad pios usus factæ, cum gravi proprietatis læsione incamerantur, bona cleri legali titulo possessa cameræ addicuntur?»[1] És márczius 15—17-én 1790-ben irja: «Si bona cleri confiscentur, fundationes incamerentur: hoc quemadmodum juribus cleri statuumque regni catholicorum et fundamentalibus legibus, ita etiam fundatorum et benefactorum intentioni ipsique proprietatis juri adversatur».[2] Ily világos szavak ellenében hiába mondatik, hogy a nevezett megyék rendei akkoron csak az ellen szólaltak fel, hogy József császár az ország Rendei közbejötte nélkül bolygatta az egyházi javakat. Továbbá az 1790-ik évi országos választmány a kir. hitlevélbe e szavakat igtatni óhajtván: «Ecclesias Dei in suis juribus conservabimus, nec fundationes cujuscunque nominis ad alios fines, etiamsi menti fundatorum conformes, citra consensum statuum et ordinum convertemus»[3] 5. p., — az ország Rendei XXI. elegyes ülésükben ezen czikknek ilyetén fogalmazását el nem fogadták és ekkép szerkesztették: «Ecclesias Dei in suis juribus conservabimus et fundationes cujuscunque nominis ad mentem fundatorum administrari faciemus», — kihagyatván e záradék: «citra consensum statuum et ordinum.»[4] az 1790. évi 23. t.-cz. alatt ilykép iktattatott a törvénybe. A mi végre az 1835-iki országgyűlésen a KK. és RR. által részint az előleges sérelmekben, részint a decz. 30-iki felirásban kifejezett elveket illeti: ezek a borsodi inditvány érdemét éppen nem istápolják. Kétséget nem szenved,

kal és nemesekkel az I. rész 2-ik czíme szerint egy és ugyanazon kiváltsággal és szabadsággal bírnak; és azért, ha a clerus javaiból vagy jogaiból elvétetnék, ezen tekintetből, valamint bármely más egyházi renden ejtett sérelmek, az országgyűlésen sérelem alkottassék».

[1] «Ki mondotta még a nemzetet szabadnak, midőn a kegyes használatra tett alapítványok a tulajdonjog súlyos megsértésével kincstári kezelés alá vétetnek; a clerusnak törvényes czímen bírt javai a kamarának adatnak».

[2] «Ha a clerus javai elkoboztatnak, az alapítványok kincstári kezelés alá vétetnek: ez valamint a clerusnak és az ország katholikus rendeinek jogaival és alaptörvényekkel, úgy az alapítók és jóltevők szándékával, sőt magával a *tulajdoni joggal* is ellenkezik».

[3] «Isten egyházait jogaikban megtartandjuk, sem bármi néven nevezendő alapítványaikat más czélokra — egyeznének azok meg bár az alapítók szándékával — a Karok és Rendek beleegyezése nélkül nem fogjuk fordítani».

[4] «Isten egyházait jogaikban megtartandjuk, s minden alapítványaikat az alapítók szándékához képest kezeltetjük».

hogy a statusnak joga van szükség esetén a hazának védelmére és közszükségeire a papi javak jövedelmeit megadóztatni, taksálni; de «jure dominii supremi» ugyanazon joga van a statusnak a világi javakra nézve is. És ugyan e tárgyat, t. i. a clerus taxatióját érdeklő fölirásban az 1825. évi országgyülés nem mondotta-e ki világosan: «Clerus bona sua pari jure nobilitari tenet»? Hallottam e helyen mondani, hogy e szó «tenet» nem oly erősségü, mint e szó «possidet», de megvagyok győződve, hogy a «tenet» nemcsak nem gyengébb, sőt erősebb kifejezés, mint e szó: «possidet»; mert míg e szó «possidet», csupán az actualis possessiót fejezi ki a birtok jogszerűsége mellőzésével: e szó «tenet» a birtok jogszerűségére vonatkozik. Végezetül, ámbár sokat lehetne még felhozni a papi javak sérthetlensége mellett, — nem akarván a t. KK. és RR. béketüréséval visszaélni, csak azt vagyok bátor mondani: tartsuk tiszteletben azon elveket, melyek nélkül a társadalom végczélját el nem érheti, ha a tulajdon, melynek biztosítása a status főczélja, megsértetik, a polgári társaságban nincs üdv, nincs boldogság, nincsen valódi haladás. Legyünk igazságosak, ha szabadok akarunk lenni. — Én röviden az országos választmány véleményéhez csatlakozom.

Elnök: Az előttem szólott követ urnak csak beszéde elejére felelek. Igaz, hogy Zólyommegye követének igen hosszas és mondhatom, — a maga véleménye szerint igen tanúlt és fontos indokokkal felruházott volt beszéde; de semmi csipősséget és semmi sértőt benne nem tapasztaltam. Egyébiránt a mint látom, a tárgyhoz a követ urak közül többen akarnak szólani, azért a tárgyat a közelebbi ülésre fogom halasztani. — Nádor ő cs. kir. főherczegsége a váltótörvényekre nézve tett váltófeltörvényszéki észrevételeket átadván, azokat a t. RRnek bemutatva ezennel átadom. — Holnapután Szent István király tiszteletére primás ő herczegsége az isteni tiszteletet nagyobb czeremoniával fogja tartani a nagy templomban, mire a t. KK. és Rket ezennel általam meghívja.

CC. országos ülés.

1844. augusztus 19-én d. e. 10 és fél órakor.

(Napló: V. kötet, 19-ik lap.)

Tárgy: az országos sérelmek és kívánatok V-ik osztálya tárgyalásának folytatása.

Tárgyalás előtt *Palóczy* a királyi személynököt nevenapja alkalmából melegen felköszönti, mit hangos éljenzés követett.

Elnök hálás köszönettel fogadván az üdvözletet, így folytatja beszédét: A tegnapelőtt félbeszakadt tárgyat folytatni fogjuk. Én a t. Rket felszólítom, hogy hagyjanak fel az iránti további vitatkozásokkal; amit Borsodmegye indítványa mellett el lehetett mondani, az Zólyommegye követe által mind közszempontból, mind pedig a magyar jus publicum szempontjából véve bőven elmondatott; s igyekeztem én is, különösen honi törvényeink tekintetében az érdemes követ urnak megfelelni, ezt tevé a pozsonyi káptalan érdemes követe is; e szerint tehát a dolgot kimerítve látom; ha a t. RR. többsége javaslatomat el fogja fogadni, örvendek rajta; ha pedig nem tetszik elfogadni, méltóztassanak röviden nyilatkozni. («Maradjon a kerületi végzés.» «Maradjon.»)

Szathmáry Antal, kalocsai főkáptalan követe: Ha Zólyommegye érdemes követének tegnapelőtti hosszas, igen terjedelmes előadására egészen kellene felelnem, alkalmasint beszédem kihúzna egy országos ülést és legalább is háromszor akkorára terjedne beszédem, mint az övé; de csak némelyekre szorítom észrevételeimet. Elmondá legelőször is a követ úr: nem új eszme, hogy az egyházi javak status javai,

s ezek felett a status rendelkezhetik, és hogy ez több tartományokban életbe lépett, oly tartományokban, hol egyenesen a status adott a clerusnak jószágokat; de ezeket hazánkban, mint tegnapelőtt megmutatni igyekeztem, — nem a status adta a clerusnak; még ott is, hol világosan a status javai voltak az egyházi jószágok, csak forradalom vagy despotismus utján vette el a status a clerus jószágait. Felhozta a követ úr Franczia- és Spanyolországok példáit és a legújabbit Svajczból, hol a kolostorok megfosztattak javaiktól. Mentsen Isten, hogy valaha e dicső példákat (! ?) utánozza Magyarország, — vér nyomán mentek ezek véghez és kérdem: vezettek-e jobb létre, boldogságra? Az egyházi javak eladattak ugyan ezen országokban a status terhei fedezésére, az adósságok fizetésére, de a status-adósságok azokból nem csak nem rovattak le, hanem inkább szaporodtak — milliárdokra; az apák ették az egrest és a fiaknak fogai vástak el attól. Újabb időkben azonban, mind Franczia-, mind Spanyolországban azon igazságos eszmének kezdenek helyt adni, hogy törvénytelenség követtetett el a cleruson, midőn ez jószágaitól megfosztatott. Svajcznak törvénytelen, igazságtalan, embertelen példájára — megvallom — csudálkozom, hogy a követ úr hivatkozott, holott Svajcznak csak egy része követte el az igazságtalan, embertelen tettet, melyet Svajcznak nagyobb része és minden józan gondolkozású ember kárhoztat, mely nem is egyébből, mint a legtürelmetlenebb indulatából eredett az ottani protestantismusnak a catholicismus ellen. Óvja Isten hazánkat ily példák követésétől! Hiszem, hogy a követ úr is elborzad akár a forradalom, akár a despotismus következményeitől, — főkép ha ez alólról jön. — Mondá továbbá az érdemes követ úr, hogy az egyházi és világi nemesi javak közt nagy a külömbség, minthogy ezek jószágaiknak tulajdonosai, az egyháziak pedig csak haszonvevői. Ez nem áll; mert mint tegnapelőtt megmutatni igyekeztem, a clerus nemesi joggal birja jószágait, s mind nemességére, mind jószágaira nézve a világi nemesekkel «una eademque libertatis et immunitatis prærogativa»-val élnek és birnak; a szerzeményi czimek pedig és valódi tulajdonnak forrása az I. rész 13. czíme szerint a a királyi adományozás; sőt engedelmet kérek! van igen is külömbség a kétnemü javak közt annyiból, hogy az egyházi javak a tulajdonosok halála után, vagy «crimen læsæ majestatis» (fölségsértés), vagy «nota infidelitatis» (hűtlenség) esetei-

ben soha sem jutnak kir. fiscus kezeire; holott a világi nemesi javak az említett és magvaszakadás eseteiben is a fiscusra szállnak; sokkal erősebb jussal birja tehát az egyházi rend javait, melyeket azonfelül sem elidegeníteni, sem elzálogosítani, sem eltékozolni nem lehet. — Azt mondja a követ úr, hogy a pogányok megtérítése végett adattak a jószágok a clerusnak, és így mivel hazánkban már pogányok térítendők nincsenek, megszünt a czél, melyért az egyházi javak adattak, és hogy I. Ferdinánd tettleg megmutatta, miként az egyházi javakat el lehet venni, midőn ezekből *Tahy* Ferencznek adományozott. Ez egyik sem áll, mert 1548: 12. t.-cz. így szól: «Bona et proventus monasteriorum et claustrorum ac capitulorum desertorum (excepto Bélavar et eius pertinentiis, quas maiestas regia durante beneplacito suo Francisco Tahy ad sustentationem eius ad tempus concessit) ad alendos doctos parochos et verbi Dei sinceros prædicatores, qui populum in veteri orthodoxa, vera catholicaque fide et religione conservare, et si qui ab ea desciverunt in hoc regno, ad eam reducere studeant, — applicentur et convertantur.» [1]

Nincs e törvényben pogányokról szó, hanem a népnek az ősi kath. hitbeni megtartásáról és attól eltérteknek visszavezetéséről; de továbbá azon istenfélő fejedelem nem is rendelkezett az említett törvény szerint actualiter birt, hanem azon háborus időkben elhagyatott papi jószágokról, melyekből Bélavárt «cum ejus appertinentiis» *Tahy* Ferencznek csak ideiglenes használás végett élelmére engedte át; a többi elhagyott papi javakat pedig a kath. hit terjesztésére rendelte s engedte át. Másik példáját az újabb időkből annak, hogy a papi jószágokról a fejedelem rendelkezett, onnan akarta bebizonyítani, hogy a boldogúlt Felség az egri püspökséget trifariálta, ezt érsekszékre emelvén, és belőle két püspökséget, a szatmárit és kassait alapítván, és más püspökségeket is bifariálván. Nagy különbség van itt; más az, így rendelkezni a papi jószágokról, más azokat a törvény ellenére szabályozni.

[1] «Az elhagyatott monostorok, klastromok és káptalanok javai és jövedelmei (kivéve Bélavárt és a hozzátartozókat, melyeket a királyi felség az ő hivének *Tahy* Ferencznek élete tartamára, az ő fenntartására ideiglenesen átengedett) használtassanak fel és fordíttassanak a tudós plébánosok és Isten igéi őszinte hirdetőinek eltartására, a kik a népet az igazi ősrégi katholikus hitben és vallásban megtartani és az attól ezen országban elpártoltakat, ahhoz visszatéríteni buzgólkodnak.»

Az egri érseknek jószágai azután is csak papi kézen maradtak, rendeltetésök ellenére nem fordíttattak, azok megmaradtak eredeti rendeltetésöknél az eldarabolás után is, és pedig üdvös eredménynyel; de a népnevelésre fordítani a papi javakat, ezeknek eredeti rendeltetésével ellenkeznék, mert e végre a követ úr értelmében soha sem adattak azok a clerusnak, s ugyanazért nem is lehet arra fordítani. Szent a czél, a népnevelés; de történjék ez országos szabad ajánlatok által, kinek-kinek tulajdonából, nem pedig más erszényéből, nem ily törvénytelen módon, mert «non sunt facienda mala, ut eveniant bona» és ismét «finis bonus non justificat, non sanctificat media mala.» — A clerus bizonyosan nem csak hátra nem fog maradni e szent czélnak elérésében, de mint eddig, úgy ezentúl is követendő példával fog előmenni, és útat nyitni. Már egynehány ízben felhozta ellenünk a követ úr idvezítőnk ama szavait «regnum meum non est de hoc mundo». — Erre már f. év jul. 27-én tartatott 183-ik országos ülésben bőségesen megfeltem a követ urnak. Idézte továbbá idvezítőnk azon mondását, melyszerint két urnak, nem lehet szolgálni. Nekem is, követ urnak is, és mindnyájunknak szól e leczke; nem lehet ugyanis két ellenkező urnak, Istennek és elleneinek szolgálni; de hát mire adattak a papi jószágok? Nemde épen az isteni tisztelet fentartására, a kath. hit javára, terjesztésére, maga a követ úr által idézett 1548: 12. t.-cz. értelme szerint is, és az egyházi személyek élelmére? A jószág bírása semmikép sem ellenkezik az isteni szolgálattal, ezzel nem csak megfér, de hatalmasan előmozdíthatja azt. Említette a követ úr, hogy több rendű citatumai szerint a pápa megismerte, miszerint az egyházi rend jószágokat nem birhat. «Qui multum probat, nihil probat;» egyházi törvényünk egy helyen sem szól erről; sőt számtalan helyütt azoknak ép fentartását, czélszerű használatát parancsolja. Lehet, hogy a követ úr némely: «Isidorus mercator» vagyis peccatorhoz hasonló apocriphus íratokból vagy canonokból vette adatait. Előhozta még az önkényti szegénységet is, hogy ez a papi javakkal meg nem férhet. Ellenkező példáját adták és adják jelenleg is számtalan egyházi férfiak, kik jövedelmeik igen nagyrészét üdvös dolgokra, a szenvedő emberiség, szegények, árvák, özvegyek felsegélésére, a haza javára, oltalmára, tudományok ápolására, szép művek gyarapítására áldozatúl adták és adják.

Hogy ne említsem a nem rég meghelt báró *Szepessi, Vurum, Lajcsák* püspököket, *Rudnay* primást, *Klobusiczky* kalocsai érseket, kik csak annyit tartottak meg jövedelmeikből, mikből gazdálkodva tisztesen láthatták el házaikat; a többit szent czélokra fordítván; bátran említhetnék számtalan egyházi személyeket, ha szerénységüket meg nem sérteném, kiknek országszerte tudva levő jótékonyságukat, bő adakozásukat részint, részint pedig hazafiúi buzgóságukat törvénykönyvünkbe igtatott hálás emlékezet hirdeti. Hiszen királyok s más dúsgazdag herczegek és egyéb világi urak is éltek önkényti szegénységben, mind a mellett, hogy roppant jószágokat birtak. Dicső első királyunk, szent István, kinek holnap üljük ünnepét, csaknem mindenét az Isten dicsőségére, hazánk boldogságára, népei javára fordította. Azt mondja a követ úr, hogy az aránytalanság tekintetéből is elveendők a papi jószágok és aránylagosan fizetendők az egyháziak; de mondja meg követ úr: nem volt-e ez a világ kezdetétől fogva úgy? ha csak hazánkban aránylagosan nem akarja a követ úr részesíteni az embereket a javakban: de akkor bizonyosan a követ úr jószágára is jön a sor, mert több millió emberek vannak, kiknek aránylagosan hasonlíthatatlanúl kevesebb vagyonuk van, mint követ urnak. Ezen elv veszedelmes, és utóbb communismusra, egyenlőségre vezetne; arra vezetne, hogy a vagyonostól, takarékostól fogjuk el vagyonát, és oszszuk el egyenlően a kevesebbet birókkal, pazarlókkal, egyszóval: hogy a lex agraria életbe, divatba hozassék.

Veszprémi káptalan követe, *Bezerédy* Miklós: szólni akar.

Palóczy László (Borsodmegye követe): Azok közül, kik szombaton felállottak, én következem és ezen jussomat engedni nem fogom; főtiszt. urnak tessék akkor szólni, ha a sor reá fog kerülni. Tegnapelőtt sem állottam volna fel, ha nem tiszteltem volna a többségnek azon «maradjon» szavát, mely elnök ő nagyméltóságának kijelentését kisérte; mondom, a dologhoz nem szólottam volna, sem azon indokokra, melyek a föt. urak által előhozattak; de minthogy tegnapelőtt az esztergomi káptalan követe, a nélkül, hogy szóllottam volna, Borsodmegyét és követét gúnynyal támadta meg: most tehát küldőim becsülete és az enyém kívánja, hogy feleljek, és arra kérem a főtiszt. clerust, hogy ne vegye vérébe

ezen egész dolgot, s ne jőjjön sisakkal, midőn mások ellenvetést tesznek. Azt szokták mondani, hogy kereskedésben és diplomátiában nincs barátság, hanem érdek, úgy a törvényhozásban sincs baratság, hanem csak van igazság, mely az egymással ellenkező eszmékből fejlődik ki: azért az ellenvetéseket tűrni és szenvedni kell, és ha a főt. clerus fájdalmasan veszi ezen ellenvetéseket, reájok fog illeni a római irónak azon mondása: «si irascare, agnita videntur». A főt. urak a laicusok panaszát semmibe sem vették akkor, midőn a vegyes házasságbani áldás megtagadása által zavarba hozták az országot, s mikor a laicusok az egyház jószágairól beszélnek, aligha igaz nem lesz a laicusok részéről azon mondás: «Et mihi sunt arma, et mea tela nocent» («nékem is vannak fegyvereim, s nyilaim is ártanak»). A főt. clerust továbbá arra figyelmeztetem, hogy olvassa meg jobban a borsodi indítványt. Nem áll abban egy szó is arról, hogy a papok jószágait à la Miklós czár, el kell venni, hanem csak azt mondja indítványában Borsod vármegye, hogy az egyházi javaknak jövedelmei, — kiszakíttatván azokból a meghatározandó összeg az isteni tiszteletre és a vallás külső fentartására, valamint a papi személyeknek állása és hivatalához mérsékelt pénzbeli mennyiség — s az ezekből felülmaradó felesleg fordíttassék népnevelésre s iskolák felállítására, tanítók kiképzésére és más közhasznú czélokra. De annyira megütköztek Borsodmegye indítványán, miként azt sem tudják a főt. urak, hogy mi foglaltatik benne. (Tetszés.) Hogy ezen indítvány most az országgyülés vége felé került elő, annak Borsod vármegye nem oka, mert az indítványt Borsodmegye az országgyülés kezdetén Csanádmegyével együtt tette meg; de a t. KK. és RR. akkor küldöttek ki egy választmányt, mely a népnevelésről egy munkát készítsen, s a t. RR. azt mondták, hogy az indítványnak akkor lesz helye, midőn a népnevelés fog tárgyalás alá kerülni. Ekkorra halasztottam tehát annak megtételét, mint KK. és RR. nem csak helyeseltek, sőt azt mondták: ha megtenném is az indítványt, nem veszik fel előbb, mint a népnevelés tárgyalása alkalmával. Ezt küldőimnek tudtára adtam; ők meg is nyugodtak benne; a népnevelési munkálat azonban megkészült; de tárgyalás alá nem vétetvén, várja a boldog feltámadást. Én tehát ezen indítványnak felelevenítését most teszem meg; mert kötelességem azt megtenni, mit

küldőim indítványba tesznek, s mit előbb nem lehetett megtenni, azt most teszem meg. Ezeknek előrebocsátásával elnök ő nagyméltóságának azon mondására, hogy példa reánk nézve Anglia, hol dúsgazdag clerus mellett az értelmiség, szabadság és szép mesterségek szépen virágoznak, azt felelem, hogy a mi nálunk hiba, Angliában sem dicsőség; mert ott is a dúsgazdag clerus a protestans szellem ellenében igen nagy szálka és politikus hiba. Nézzünk meg nálunk akármely katonai és polgári méltóságokat, kiknek temérdek dolgaik és foglalatosságaik vannak, s közülök jelesen a fő hadi tisztek is, kik ezer puskacsövekből látják gyakran szemökbe nézni a halált, hogy vannak fizetve?

Úgy az ország bírái, királyi személynök és több fő polczon álló férfiak, mily csekély fizetéssel vannak az egyháziak irányában, mely mellett tulajdon jószágaik jövedelmeit is elköltik, sőt némelyek adósságokat hagynak gyermekeikre? Kérdem: minő arányban állanak ezekkel az érsekek és püspökök, s micsoda arányban állanak foglalatosságaik? Valóban, semmi arányban sem állanak. Angliában is nagy hiba az, hogy egy első ministernek, mint *Peel* Róbert, 5000 font sterling évi fizetése; neki pedig nem csak Angliának, hanem az egész föld gömbjének gondjai feküsznek vállain; a canterbury érseknek ellenben 50,000 font sterling évi jövedelme van; de a mint elkezdődtek az eszmék fejlődni, tovább-tovább mennek, ott is meg fognak e részben változni a dolgok. Egyébiránt a hasonlatosság Anglia és a katholikus országok között nem áll talán egészen: mert a protestántismus és a catholicismus között, — kívánom megjegyeztetni, hogy én nem az igazi katholicismust értem, melyet igen tisztelek, hanem értem a hierarchiai catholicismust, mely nem catholicismus, hanem hierarchiai nevet érdemel, — e kettő között tehát igen nagy a különbség; s én nehogy részrehajlónak mondassam, csak véleményemet mondom, és nem protestáns, hanem katholikus auctoritást idézek, és hivatkozom a mostani csanádi tudós püspökre, ki ezelőtt 12 évvel az egri káptalan részéről volt követ és széles tudományáért ezen táblának egyik ékessége volt. Nézze meg bárki az akkori országgyűlés naplóját, meg fogja találni szavait, melyeket akkor mondott, hogy: «a protestantismus és a catholicismus között az a különbség, hogy a protestantismus jelszava a tökéletesedés és

plus ultra; a catholicismus pedig egy oly Popilius circulusa, melyből senkinek kimenni nem szabad»; hol tehát ezen elv szentnek tartatik, ott az értelemszabadság nem terjedhet. — Továbbá *Angliában a dúsgazdag papság nincs elszigetelve a nemzettől; mert a mennyiben a gazdag angol papok atyák is, össze vannak olvadva a nemzettel, és a vallási dolgokban is nincsenek idegen külső hatalmasság, hanem önkirályuk alatt;* és az alkotmány szerint a király — vagy mint most — királyné nem csak a ritualéban s lithurgiában, hanem a dogmában is változtatást tehet, melynek az angol clerus is engedelmeskedni tartozik. Hol a papság a királytól és az ország törvényeitől a vallásbeli dolgokban sem független, ott nem kell félni attól, hogy az értelem és szabadság ne terjedjen; de míg a Popilius circulusból kitérni nem szabad, nem virágozhatnak a szép tudományok, művészetek és többféle kifejlődések. Olaszországnak éghajlata, hol a képzelődés szüleményei, mint a muzsika, festészet, képfaragás legfőbb polczon állottak, de az értelem szabadsága sehogy sem állott — s virágzott-e valaha? — Nem, soha! Vigyázni kell ott mindenre; mert mindenki szemmel tartatik. *Galilei* meghalt az angyalvári tömlöczben; *Ritter* Bonit, ki *I. Leopold* baját kitanúlta, mely a szobájában levő megmérgezett gyertyától származott és őtet meggyógyította, Leopold háládatosságból e tettéért megjutalmazta ugyan, de császּ. kir. hatalmával se tudott arra rámenni, hogy a jezsuiták körmei közül kiszabadíthassa s vétsége csak abból állott, hogy az ő tudós feje elvei szálkák voltak a jezsuiták szemében; ő is a római tömlöczben halt meg 1696. esztendőben. Francziaországban rágalmazó volna, a ki azt mondaná, hogy a XVII. és XVIII. században legalább a nagyobbak és előkelőbbek között nem volt értelmi szabadság; virágoztak a tudományok és virágzott a philosophia; de azt nem az akkori dúsgazdag franczia clerusnak kell köszönni, mert az ellene volt, hanem kell köszönni a franczia nemzet azon szép jellemében levő szellemnek s a franczia akadémiának és az encyclopædistáknak, kik szövétneket gyújtottak. Egyébiránt mind azon indokok közül, melyek az esztergomi, kalocsai és pozsonyi káptalanok részéről felhozattak, kevés van, melyekre felelnem kellene; mert azok mind egyhangulatuak, s egyre mennek. — Első indok volt szokás szerint a Szt. István törvényére való hivatkozás; de azon XI. szá-

zad valjon oly remek bölcsességgel biró század volt-e, hogy annak bölcsességét semmi emberi okosság felül nem haladhatja? vagy nem is utánozhatja? Valjon hogy állt akkor az ország állapotja? valjon az-e most a törvény? az-e az állomány? törvénykezési mód? adásvevés? polgári közigazgatás? egy szóval: minden dolog azon állapotban van-e, mint Szent István idejében volt? Nem! most már egészen másként van átalakulva az ország és a régi dolgok óságok közé tartoznak. Mindenki tudhatja, hogy minden változás alá van rekesztve, — így a törvény is; s a régiek elmúlnak; tehát csak a papi jószágok azok, a melyeknek fenn kell állani? Ezen indok magának megfelel, erre nem felelek; és ha annyiszor említi a clerus Szt. István királynak rendelkezését, ki a maga idejében sok hasznot tett a nemzetnek, ugyan mivel hálálta meg a clerus Szt. Istvánnak azon jóságát? Előrebocsátván, hogy az akkori papok Olasz- és Csehországból s Bavariából jöttek be, s idegenek és nem magyarok voltak, a legnagyobb háládatlanság volt az, mit Szt. Istvánnal tettek. Ugyanis a kritika-historia mutatja, akármit írtak is a Nagy-Szombatban kijött «Corpus juris»-ban a jezsuiták, hogy Gizella, Szt. Istvánnak második, nem pedig első felesége, és így Szt. István fiának, Imre herczegnek is, nem édes, hanem mostoha anyja levén, mindent elkövetett, hogy Szt. István halála után rokonát, az Alemannusnak nevezett Pétert, hogy juttathatná a magyar trónra. Jó segítségére voltak a papok s a szentség szine alatt reá vették Imre herczeget, kin atyja szeme és a nemzet reménye nyugodott, hogy bár megházasodott, fogadásból szűz házasságban élt, s nem sokára elhervadván, megholt, s vele együtt atyja öröme, a magyar nemzet reményei sírba szállottak; s a német Péter eljutott ugyan a magyar trónra, de arról elkergettetett, majd megöletett; a miatt pedig, hogy egyenes örököse nem maradván Szt. Istvánnak, kit illet a magyar trón? majdnem egy századig vérben úszott a haza. Ez volt a köszönet Szt. István királynak jóságáért. Emlékezzenek reá továbbá főtisztelendő urak, mit Szent István mondott törvényeiben: «quis latinos græcis, græcos latinis moribus et legibus regeret?» Ezen üdvös és általános mondása Szt. Istvánnak, részletesen és egyenesen azt teszi, hogy «quis romanis moribus et legibus hungaros regeret?» — Azt mondák továbbá a főt. urak, hogy a törvény egyforma a jószágokra és polgári jus-

sokra nézve, és azt mondják, hogy a ki megtámadja a papi jószágokat, mint a borsodi indítvány, törvényes jogokkal ellenkezik, és törvényt, alkotmányt, tulajdont, mindent felforgat. Méltóztassanak megnézni a föt. urak! Szt. Istvánban van az is: «nobiles tibi non serviant, sed militent»[1] továbbá a titulus nonus primæ, az 1723:5. és az 1805:1. tvcz. 11. §-a azt mondják: hogy a magyarországi nemes ember mindenféle adózástól felmentetik. És ha valaki az országgyülésen, vagy a megyei többség azt fogja tenni indítványba, hogy azon védelmi rendszer nem ér semmit, változtatni kell rajta, hogy: «nobiles non serviant», s hogy változtassanak a rendszeren, s azon kell lenni, hogy a nemes is vegyen részt a közterhekben, mondhatná-e valaki, hogy ez törvényt, tulajdont és alkotmányt felforgat azért, mert Szt. István király azt mondá: «nobiles non serviant, sed solum militent» s a felhivott törvények a nemeseket minden adózástól felmentették? Én azt hiszem, hogy azon derék férfiak, kik ezt indítványozni fogják, tiszteletet fognak aratni. Már többször, de ma is hallottam, a föt. urak közül nem tudom melyik mondá, hogy «*regnum meum non est de hoc mundo*» — azt teszi: hogy «*in hoc mundo est*», e világban van. Ez különös! A kalocsai káptalan követe a múlt évben, midőn a pápai breve forgott szőnyegen, a brevére írt királyi placetumban előforduló ama kifejezést «in quantum juribus regiis non adversaretur»[2] magyarázatában igy fordította el: «quoniam juribus regiis non adversaretur»[3] most a clerus a «non de hoc mundo» szavakat, «in hoc mundo» szavakkal, hogy t. i. már itt van az Isten országa, cseréli fel. Ugyan kérem a föt. urakat, feleljenek meg nekem arra, hogy ha e földön van már az Isten országa, miért mondjuk mi keresztyének az Úr imádságában mindennap azt, hogy «jőjjön el a te országod» (Tetszés). Hisz épen ez mutatja azt, hogy még nem jött el azon ország, mert imádkozni kell érte. Egyébiránt a föt. urak előadásaiban semmi több argumentumot nem hallottam: többet hát nem felelhetek; hanem hátra van az, mit az esztergomi káptalan követe mondott tegnapelőtt, midőn a hatti seriffet is említette beszé-

[1] «A nemesek neked ne szolgáljanak, hanem katonáskodjanak».
[2] «*Amennyiben* királyi jogokkal nem ellenkeznék».
[3] «*Mivel* királyi jogokkal nem ellenkeznék».

dében, hogy t. i. én a clerust Chinába küldöttem téríteni, s hogy ő Chinába nem megy, és ha menne is, talán majd Borsod vármegyében kellene végezni a missionáriusságot. Erre azt felelhetném, hogy valójában sokkal nagyobb papi erény és érdem volna, ha az evangelium jótevő világosságát ott terjesztené, hol még az eddig nem fénylik s nincs világosság; mint itthon a régi keresztyének között semmit sem csinálva, kényelmesen élni, szedni és költeni a papi jövedelmeket; felelhetném azt is, hogy Borsod vármegye még el sem tévedett, s azt téríteni nem kell; mert végre félő, hogy ha a missionáriusok Borsodba jönnének, úgy találnának járni, mint azon missionárius barátok jártak, kik a francziaországi restauratió időszaka alatt városról-városra, mint valami japánországi pogányokat téríteni igyekeztek, — de több helyeken igen pórúl jártak; én azonban az esztergomi káptalan követének semmit sem felelek; mert imparlamentáris volt, és szükségtelen is azt most előhozni, mi ezelőtt három héttel a kerületi ülésben történt; továbbá midőn a borsodi indítvány előkerült, jul. 31-én, s három napig folyt felette a tanácskozás, akkor az esztergomi káptalan követe személyesen jelen sem volt, s a mit mondott, azt mástól hallotta; imparlamentáris beszéde tehát tőlem feleletet nem érdemel. Egyébiránt Zólyommegye követének közmagasztalást nyert classicus beszédét magam is osztom, és hálával tartozom neki, hogy utasítása az enyimmel egyenlő, sőt mint felolvasni hallottam tőle, még potencirozottabb levén, mint a borsodi indítvány, azon helyes indokokat, melyeket halmosan felhozott, magaméivá teszem, s bár ő már kimerítette a dolgot s nekem ő utána csak meszgerelni valóm maradt, az általa felhívott törvényeken kívül még némely más törvényekre is hivatkoznom kell. Hogy Somogy vármegyében hajdan micsoda stolaris papi zsarolások követtettek el, a zólyommegyei követ által felolvasott törvény szerint, — az még mind semmi volna! de bár örökös példabeszéd volt akkor is, hogy «clerus clerum non taxat», azt mondja az 1498:69. t.-czikk. Erről a t.-czikkről pedig csak nem lehet azt mondani, hogy azt a protestansok írták; mert 1517 okt. 31-én szegezte fel ismeretes 95. thesisét a wittenbergi universitás temploma ajtajára amaz augustinianus rongyos barát, *Luther* Márton, — azzal kezdvén meg a reformatió korszakát; 1498 évben, mikor a felhívott törvényt hozták, még

ki sem tört a reformatió, még is ezt írták atyáink a fő clerus telhetetlenségéről, mi az 1498 : 69. t.-cz.-ben nem dicséretére szolgálólag óhajtható, — holott meg kell jegyezni, hogy Mátyás király alatt a clerus az országnak netto egy harmad részét birta, halála után a gyáva *II. Ulászló* következett, ki belőle semmit el nem vett, még is azon harmad rész sem volt elég a clerusnak, mint azon 1498 : 69. t.-cz.-ből nyilván kitetszik. (Olvassa:)» Quoniam sunt nonnulli ecclesiarum prælati, qui jam ex prava quadam abusione plebanis ecclesiarum per impositiones taxarum pro suo lubito plurimum obtinere compererunt; illi vero plebani sub hoc onere gementes, interdum calyces et cætera bona ecclesiarum diripere, cum aliisque se ab huiusmodi taxis redimere, — interdum vero egestate coacti, ecclesias eorum deserere et alio aufugere coguntur; propter quod ipsi domini prælati crebro ad parochianos illorum interdictum ecclesiasticum imponere, sique illos aggravare non verentur.»[1] Ez a törvény megmondja, hogy micsoda szellem uralkodott akkor a clerusban. — Mi azt illeti: hogy a clerus is oly tulajdonosa jószágainak, mint mi: erre sok törvényt hozott fel Zólyom vármegyének követe; hanem gyerünk csak, s a XI. századnál okosabb században hozott törvényt olvassunk fel; az 1723 : 78. t.-czikk azt mondja: «ut si qui prælatorum aut quorumcunque beneficiorum ecclesiasticorum possessores, ecclesias, aut beneficia sibi concredita minus curarent, ædificiaque et fundos instructos desolari permitterent, ruinosos vero non reæedificarent: talium prælatorum et quorumvis beneficiatorum proventus per suam majestatem sacratissimam in sequestrum summi et ad restaurationem præfatarum ecclesiarum, aut ædificiorum et fundorum reparationem applicari valeant,[2] stb.» Már kérdem: a törvény azt mondván,

[1] «Mivel vannak oly főpapok, kik már valami gonosz visszaélésből az egyházak plébánosaira saját tetszésök szerint kivetett taxák által legtöbbet nyerni tapasztalták; ezek az ily teher alatt nyögő plébánosok pedig aztán néha az egyház kelyheit és egyéb javait elrabolni s magukat az ily és más takságtól megváltani, néha pedig szükségtől kényszerítve, egyházaikat elhagyni és máshová menekülni kénytelenek; a miért maguk a főpap urak gyakran azok parochusaira egyházi tilalmat tenni és így azokat agyonterhelni nem átallanak».

[2] «Hogy ha valaki a főpapok közül, vagy akármely egyházi javadalmak birlalói, az egyházakat vagy a rájok bízott javadalmakat kevésbbé gondoznák, s az épületeket s beruházásokat elpusztulni engednék, a düledezőket pedig újra nem építenék: az ily főpapoknak és bármely javadalmasoknak jövedelmei

hogy «beneficiorum possessores» és «beneficia sibi concredita minus curantes»,[1] ezen oly világos szavak jószágtulajdonosságot tesznek-e? Kérdem továbbá: hogy ha házamat be nem zsindelyeztetem, ha nem akarom, más zsindelyezteti azt be, — de az én költségemre, igazi tulajdonosa vagyok-e akkor házamnak? Most forgassuk tovább a törvényeket! Hogy a papi jószágokról hajdan óta rendelkezett az ország, világos az 1552:18. t.-cz.-ből, melyben az van, hogy a győri püspökség jószágait zálogba vetette az ország, nagy szükségei miatt, (ob graves regni necessitates) és csak később váltattak ki; de az én jószágomat zálogba nem vetheti, s el nem adhatja az ország! így tehát a clerus birtoka és az enyim nem egyforma. A veszprémi káptalan vagy maga adogatta el jószágát, vagy elszedték tőle; mert 1630-ban semmije sem volt a veszprémi káptalannak; hanem az akkori veszprémi püspök, *Zsennyey* István, váltotta ki *Zichy* Páltól minden jószágait, s a veszprémi püspökség jószágainak is nagyobb részét, úgyszinte *Széchenyi* György esztergomi érsek is az esztergomi érsekség javai nagy részét úgy váltotta ki zálogból. Kérdem tehát, hol van itt a papi javaknak bánthatatlansága? De gyerünk egy kissé felebb, sőt legfelebb. *Farnéze* Sándor Olaszországban világi ember volt; törvényes házasságban élvén egy fia született, özvegyen maradván, pappá lett, s később *III. Pál* név alatt mint pápa ült a szent Péter székében, és mi történt? Parma és Piacenza oly kiegészítő részei voltak a pápai javaknak az úgynevezett «Patrimonium Petri»-nek, mint a most is meglevő pápai birtokok: azonban említett III. Pál pápa Parmát és Piacenzát herczegi czím alatt saját fiának *Farnéze* Péter Lajosnak örökre elajándékozta, s mai napig is más kezeken vannak azok. Ha tehát a papi jószágot örökösen el lehet ajándékozni: soha se disputáljunk azon, hogy a papi jószágokat nem lehet elidegeníteni. S igen sokat lehetne még felhozni; de mélyen tisztelem a többségnek azon kimondását, hogy ezen indítványnak tárgyalása ezen országgyűlésről elmellőztetik, s tiszteletben tartom azt is, hogy már ezen

Ő Felsége által zár alá vétessenek, és az előbb jelzett egyházaknak helyreállítására, vagy az épületeknek és beruházásoknak kijavítására fordíttassanak» stb.

[1] Beneficiorum possessores = javadalmak birlalói. — Beneficia sibi concredita minus curantes = a reájok bizott javadalmak kevésbbé gondozói.

végéhez közeledő országgyülésnek minden órái és perczei meg vannak számítva, s a hosszú vitatkozások terét már bezárni kell; azért is mellőzve a többi okok és adatok rakásra halmozását, ezennel kinyilatkoztatom, hogy én a borsodi indítványhoz annak első betűjétől az utolsóig szorosan ragaszkodom, és mellette továbbá is megmaradok. Különben pedig ezennel átadja Borsod vármegye említett indítványát a következő országgyűléseknek, a haza, az utókor és a közvélemény további rostálgatásának; ám hiszem! a mely dolgot vagy indítványt a haza, a közvélemény, az igazság és méltányosság pártolandanak, annak diadalma kivívására semmi szónoklatra szükség nincs; ha pedig valamely tárgyra az igazság és közvélemény reá nem üti bélyegét, senki sem fogja azt megszabadítani az elsülyedés alól; átadja pedig megyém említett indítványát a közvéleménynek és a következő országgyűléseknek azon férfias bizodalommal, hogy bár az isten, a nemesisnek igaz itéletei gyakran elkésnek ugyan, de soha el nem maradnak; és szükség, hogy a jelen és utókor vigyázzon a clerusra, melyről már az 1790. országgyűlés alatt kijött röpirat is azt mondotta homloka lapján: «Erroribus nostris crescunt, patria perpende!» Mi a végzést illeti: én elnök Ő Nagyméltóságának kijelentését el nem fogadhatom; de azért tisztelem. Azt mondá ugyan is ő nagyméltósága, hogy maradjon a végzésben csak annyi, hogy at. RR. az előleges sérelmekben és az 1835-iki decz. 30-án tett országos felirásban kifejtett elveikhez ragaszkodnak; és ha ezt elnök Ő Nagyméltósága elfogadja, lehetetlen el nem fogadni a ker. végzést is; mert a borsodi inditványra az országos választmány azt mondá, hogy ellenkezik a törvényes jogokkal; az ország Rendei pedig már az 1835-iki decz. 30-ki felirásukban nyilván és határozottan kimondák, hogy az összes törvényhozás az egyházi javak jövedelmeiről teljes joggal rendelkezhetik, és így az országos választmány véleményét elvetni, és ezt itt kimondani kell. És hogy azon vélemény nem áll, megtetszik abból is, midőn az előleges sérelmekre Ő Felsége 1835. decz. 3-án kelt válaszában felelt, azt mondá: hogy a fő clerusnak a várerődítések és egyéb közhasznú czélok tekintetéből megrovásához apostoli királyi és egyházi fő patronusi jogaihoz mindaddig ragaszkodik, míg alkotandó positiv törvénynyel a dolog máskép el nem rendez-

tetik. Már ha ezt mondja Ő Felsége: azzal természetesen megismeri azt ist, hogy az egyházi javak jövedelmeiről positiv törvénynyel máskép is lehet rendelkezni: ki meri hát azt mondani, hogy a borsodi indítvány a törvényes jogokkal ellenkezik? Továbbá mit felelt a felhivott 1835-iki decz. 3-án kiadott k. kir. válaszra ugyanazon évi decz. 30-án tett felírásában az országgyűlés, és így nem csak a RR. táblája, hanem mind a két tábla azt mondta reá, mi a ker. ülésben is felolvastatott, hogy t. i. mi sem veszszük legkisebbé is kérdésbe, hogy az egyházi javak jövedelmei a törvényhozás által az ország védelmére s egyházi és nemzeti más közhasznú intézetekre fordíttassanak stb.; mire tehát a két tábla ez előtt 9 évekkel a felírásban azt mondá, mi fentebb általam felolvastatott, most azt mondani, hogy: «nem lehet», egyéb nem volna, mint a XIX. századból a híres Szt. István századára vissza menni, mit az ország Rendeiről feltenni nem fogok. És így miután az országgyűlés 1835. évben kimondá azt, hogy a papi javakról rendelkezni lehet közczélokra, Borsod vármegye indítványában pedig ennél semmivel sincs több, sem kevesebb; ha mind ezek mellett valaki még tovább is csak «nem»-mel felelgetve, azon hiszemben van, hogy a borsodi indítvány a törvényes jogokkal ellenkezik: az oly ember semmi feleletet nem érdemel, s arra magát a bibliát s az egész világ bibliothecáját, és a Corpus jurist is reá olvasni haszontalan időtöltés volna, mit én tenni nem is fogván, ragaszkodom szorosan a kerületben hozott végzéshez.

Bezerédy Miklós (veszprémi káptalan követe). Ha mind azokat, melyeket Zólyom érdemes követe tegnapelőtt mondott, kitűzött czéljával veszem fontolóra: úgy találom, hogy ő hasonló azon kísérleteknek örvendő kertészhez, ki a négy águ s eddig gazdagon gyümölcsöző fának egyik ágát bővebb termés reményében levágja; de mivel a levágott ág életérrel állott kapcsolatban, az egész fa elszáradt; hasonló oly úri egyénhez, ki gyönyörködvén másnak háromlábú asztalában, maga négy lábú asztalának egyik lábát elfűrészeli, nem ügyelvén arra, hogy más a három, más a négy lábú asztalnak összealakitása; hasonló végre azon nem legszerencsésebb tapintatú historicushoz, ki a történeteket egyoldalúlag, következéseik nélkül adván elő, ügyes inkább mint hű, s úgy látszik, elvül fogadá *Scaligernek*, a nagyhirű református tudósnak

egykori mondását: «Pereant illi, qui ante nos, non nostra scripserunt». Úgy találom továbbá, hogy a t. követ úr ismerős Amerikának *Rapp-féle* separatistáival, Angliának *Oven-féle* socialistáival, Franchonnak communistáival, a szomszéd ifju Olasz- és Németországgal; mert valamint ezek, úgy ő is másé után törekedik! De már közelebb a dologhoz: vizsgáljuk meg az általa felhozott nagyon gyenge, de felettébb népszerű okoskodásokat; szándoka volt t. i. a közvéleményre hatni, és inkább tetsző, mint meggyőző okokkal harczolni czélszerűnek vélte. Először is az alpapságot, a plebánosokat, mintegy felhíva a javadalmas clerus ellen, dicséré munkásságukat, magasztalá érdemeiket; ezek az igazi apostolok. Senki nálam fáradozásaikat jobban nem méltányolhatja, felette becsülöm igen fontos szolgálataikat: de mellőzve azt, hogy a fő clerus sorsuk javulását szívvel óhajtja, és azon mindegyre munkálkodik, legyen szabad megemlítenem, hogy a püspökök és a kanonokok is (de regula) mind lelkészek voltak, és így már régtől apostolok; azért mozdíttattak elő, hadd élvezzék hosszas és fontos fáradozásaik gyümölcsét. Jobb fizetéssel biztatja őket a nemes követ. — Szép szavak, és sokba nem kerülnek! De hiszem, hogy egyházunk lelkes, munkás tagjai e szavak becsét jól ismerik; tudják, hogy a franczia clerust is úgy biztatták, kezet fogott a hangos népboldogitókkal, s jutalma mi lett? Nyaktiló, vándorbot, sok inség és szegénységöknek ma sincs vége. A szerencsétlen bujdosottak közül, honunk vendégszeretetét is többen tapasztalták, és most, noha már javadalmakat nem bírnak, békének szinte nem örvendhetnek, hanem hitök szabadsága, egyházuk függetlenségeért küzdeni kénytelenek. Spanyolország is, hol a népboldogítók vandalusi alakban tüntek fel, nekik tükör gyanánt szolgálhat: elmaradt itt is a megigért követ, zsoldfizetés és nyomorúlt tengődések egyedüli kútforrása, jámbor hiveiknek csekély alamizsnája! De végre azt sem fogják felejteni, hogy a nemes követ a kath. javadalmakból protestans atyafiaknak is tetemes részt kiván nyújtani. Ezeknek bő ellátása nem utószor történendik. Továbbá csudálkozik, hogy egy kanonok 10—20 ezeret húz; a szegény plebános pedig szükölködik. Uraim! ez egyenetlenség nem közös-e a világ minden állapotjában? Van-e annyi fizetése a mindíg működő esküdtnek, mint a ritkán megjelenő főispánnak? húz-e egyenlő zsoldot a naponként fáradó közvitéz ritkán fellépő

tábornokával? sőt ma, midőn az idők szomorú fordultával, számba vétetnek az isteni ige hirdetőknek jövedelmei, kancsal szemmel tekintetnek az ország magasabb rendű hívatalnokai — nemde pazar kezekkel jutalmaztatnak az érzékeket mulattató énekesek, tánczosnők, színészek? és e korunk kegyenczei közt itt bőséget látok, ott panaszokat hallok. — Hanem legyen szabad még kérdenem: miért nem mutatnak nekünk példát prot. atyánkfiai a jövedelmek arányosításában? Gazdagon el vannak látva a debreceni tudós tanárok; de nyomorognak Csurgó szegény tanítói; nincs mit panaszkodni a soproni és pozsonyi ágost. ministereknek; de van okuk szót emelni a pápai és veszprémi ev. lelkészeknek: miért nem osztatnak fel tehát a debreczeni, sárospataki collegiumok, a soproni és pozsonyi conventek kincsei, javai, tőke-pénzei? Ott, t. i. mindenhol elismertetik a saját jog; de nálunk katholicusoknál ostromoltatik. Ismét állítá a nemes követ: hajdan az egész ország katholicus volt; most $^1/_3$ más vallást követ: aránylag tehát fogyni kell az egyházi javaknak is. Hanem ez állítás nem alapos; mikor volt az ország egy hiten? az alapítók idejében sok más vallású is találtatott; de tegyük fel: valjon nem szaporodott az eltérések által a clerus munkája? Ugyan volnának-e vegyes házassági, áldás-megtagadási, térítvényi, átmeneti bajaink, ha mind katholicusok lennénk? Ez esetben jogaink biztosítva, jószágaink bátorságban lennének. Uraim! könnyebb a tiszta uradalmat kormányozni, mint a köz birtokosok közt csekély részecskére felügyelni. Mindenből csak az tűnik ki, hogy prot. atyánkfiai ismét osztozni akarnak: pedig már több, mint egyszer megosztozánk. E szándék, ez igyekezet úgy hiszem a hét millió kath. figyelmét felkölti; s mire legyen a czélzás? s mit kíván érdeke? észbe veszi. Aztán a Szt. írást idézgeti a nemes követ: *«nemo potest duobus dominis servire,»* *«regnum meum non est de hoc mundo»* stb. Nem szoktam és nincs is helye az efféle idézgetéseknek. Nem nehéz t. KK. és RR. a *Szt. írásból* nehány kiszakasztott szót bármi állítás oltalmára felhozni. Hiszen erről régen megírák: *«Hic liber est, in quo quaerit sua dogmata quisque, — invenit et pariter dogmata quisque sua.»*[1] Bizony t. KK. és RR. nekem sem lenne

[1] «E könyv az, melyben dogmát mindenki kutatja
S önnön dogmáját hűn leli meg kiki ott.»

nehéz szent könyveinkből épen ellenkezőre hozni fel szavakat; mert írva van: *«omni habenti dabitur, et abundabit, qui autem non habet, et hoc, quod habet, auferetur ab eo».*[1] Vagy: »beatius est dare, quam accipere»[2] vagy «episcopus sit beneficus, misericors, hospitalis.»[3] Mindezt, s többeket arra használhatnám, hogy a clerus javait legalább is nem kell fogyasztani; hanem e helyütt csak arra figyelmeztetem az érdemes követet, hogy okoskodásának hiánya az, t. i. a lelki szegénységet a test szükölködésével felcserélé: holott olvashatá «beati pauperes spiritu.» — Ezen népszerü dolgok után még némely komolyabb tárgyakat is akarok a közvélemény figyelmébe ajánlani; ámbár talán — mit itt csak mellékesen jegyzek meg, — a közvélemény Magyarországban nem is készíthető: mert hathat ugyan a nemességre az alispán, vagy némi előkelő földbirtokos, de terjessze csak egy valaki felőle a hírt, a kir. táblához akar menni, főispáni helyettes kiván lenni, — a bizalom ingadoz, az általa támasztott közvéleménynek vége, a meggyőződés gyengül, és helyébe más vezér lépvén, a sokaság más útnak indúl. Mit használt hát évenként bizodalom-szerzésért, közvélemény alapításáért fáradni, ha egy érdemet követelő jutalom, vagy ügyesen felköltött gyanú a bizodalmat lerontja, a közvéleményt megsemmisiti? S aztán hányszor hiába esik minden törekedés! Itt helyben a hon atyái 1825 óta, mennyi korkérdést, mennyi reformot pendítettek meg a nép nevében! S talált-e, nem mondom messze vidéken, nem mondom Pozsony megyében, — de magában a kir. városban visszhangot, rokonszenvet? A pozsonyi jó, áldott, erkölcsös nép mind ezekre nem figyel, vallásos szelleme egyszerü, erkölcsei vastagabb közfalt képeznek, mintsem hogy a közvéleményt készítők szavai elveiben, csendjében megháboríthatnák. — Egyébiránt, a mit a közvéleménynek fontolgatásáúl ajánlok, abban áll, iparkodjék tisztába jönni az egyházi birtokosok joga iránt, néhány kérdésre akarom forditani figyelmét és elmélkedésének tárgyáúl kitűzöm megfejtését a következőknek. Hogy lehet az, hogy egyedül a clerusnak saját joga nincs, miután a prædiálisták és sok mások a papság adományozásából az egy-

[1] «Kinek sok van, adatik, hogy bővelkedjék; kinek pedig nincs, amije van, az is elvétessék tőle».
[2] «Jobb adni, mint elfogadni».
[3] «A püspök legyen jótékony, könyörülő, vendéglátó».

házi javaknak nevezetes részét saját joggal bírják! Mi csudálatos lenne, ha a clerus csak azt birta volna saját joggal, mit kezeiből kibocsátott, — mit pedig magának megtartott, az, noha amazzal hasonló eredetü, hason természetü; már nem saját jogú birtoka. A clerus az adományozó fejedelmektől, nemesektől saját jogot nem nyerhetett, és ő, ki azzal soha sem birt, saját jogot ajándékozott? *«Nemo dat, quod non habet.»*[1] Aztán, ha a clerusnak saját jogú jószága nincs, nem volt, vagy mikor szünt meg, miért nem vették vissza a fejedelmek egyszerüen az adományozásokat? miért léptek velök cserére? Bizony, bizony így I. Károly nem adott volna Komáromért *Tamás* érseknek Hontban jószágokat, sem IV. László *Jenő* helyett *Szalkán* új birtokot. — Innét, ha a clerus nem bír tulajdon joggal, mint perelheti meg az egyházi javak elfoglalóit *«sub actoratu proprio»* «Saját fölperessége alatt?» Hogy esett az, hogy annyi furfangos, találós eszü magyar ügyvéd közül még csak egy sem jutott azon szerencsés gondolatra, hogy a papi felperességet a saját jog hiánya miatt megtámadná? Az is megérdemli még a megfejtést: hogy a clerus és fejedelem, vagy magánosok közt tett egyezkedéseket a nemzet érvényeseknek elismerte, törvénykönyvébe örök emlékezetül igtatta légyen. Elég megemlítni a Kolonicsi egyezkedést, az 1715. 16. t.-czikket, a somogymegyei dézmát, az 1729. 45. t.-czikket, majd kivánnám még megfejteni: miután az egyházi és világi adományozásoknál ugyanegy szavak fordúlnak elő «— in perpetuum, irrevocabiliter possidendam jure pleno, nihil juris, aut proprietatis» stb. — miként lehet az, hogy csak a világi és nem az egyházi javaknál is létez a saját jog? Ezeken felül p. o. jó lesz a közvélemény részének meggondolni: mi oka volt a nemzetnek, a törvényhozásnak a clerus szerzésének amortisatió által korlátot vetni? Hiszen, ha a clerusnak saját joga nincs, ha az egyházi javadalmak nemzeti jószágok: örülni kellene, hogy a clerus kezeibe a nemzet számára némely javak letétetnek; és íme, a nemzet a nemzeti jószágokat szaporíttatni eltiltá! Hát a *«salvis tamen fisci et ecclesiarum juribus»*[2] híres záradék miként fog magyaráztatni? De tartok, hogy hosszas leszek; még csak azt tehát, hogy Borsod tanát Európa megta-

[1] «Senki sem ád, ha semmije sincs.»
[2] «Épségben maradván azonban a fiscus és egyházak jogai».

gadta, inditványát a mai műveltséghez s alkotmányhoz méltónak nem tartja; mert ezek az egyház javait jövendőre biztosítják, annak tulajdoni jogát, birtokképességét megismerik; így Bayerische Verfassungsurkunde T. IV. 9. 10. Badens V. U. §. 26. Würtembergs V. U. § 72. 82. Grossherzoghessische V. U. §. 60. Hogy pedig a német pallérozottság diszes tartományait, Borsod követe ismét «csiribiri» országoknak ne keresztelje, hozzá teszem az intelligentia országát, azaz Burkus királyságot, mely ezt tenni még 1821-ben megígérte, hozzá Franczhont, melynek 1830-ban átnézett chartája 8-ik czikkében a magán birtok és úgynevezett nemzeti jószágok közt jogkülömbséget nem lát, hozzá a nagy hírű Angliát, melyre kacsingatni szinte szeretünk, hol 1835-ben az ilyféle «felesleg» inditvány elvettetett, és éppen most, midőn az apostoli országban a kath. egyház birtoka ostromoltatik, tulajdoni joggal bírhatást annak megadni készül. Végre el nem hallgathatom, hogy az angol és burkus kormányok szinte napjainkban a jeruzsálemi új protestans püspökségnek roppant uradalmat vásárolni határoztak. — Kérdem: status jószága lesz-e az? meg fog osztatni a szent koporsót őrző szegény szerzetesekkel? Ugyan mire mutat az, hogy akkor akarják honosaink közül némelyek a kath. alapítványokat elkobozni, megfosztani, mikor a protestantismus saját egyházának terjedelmes uradalmakat nyújtani igyekszik? — Hosszas előadásomért engedelmet, bocsánatot! Bezárásúl azt, hogy *Brodarics* a mohácsi gyász nap előtt mondá: «kár, hogy a magyarok szárnyak nélkül akarnak repülni!» én pedig azzal fejezem be Zólyom ellen beszédemet: «kár, hogy honosaink viszályok közt akarnak haladni!» — pártolván egyébiránt az országos választmány véleményét.

Szentkirályi Móricz (Pestmegye követe): Már egy párszor, midőn a vallás dolgában, vagy egyéb tárgyakban a clerusról volt említés, hallottuk azon észrevételt, hogy az ily discussiókba bocsátkozni kár, mert az által az egyház tekintete sülyed; de hiába! nem tehetünk róla, mert míg az egyház azon világi szennyet, melyen a világiak igen nagyon kapnak, a jószágok birása által magát bemocskolva, megtartani küzd, azon szennyet magáról le nem törli, s azon evangeliumi egyszerűségbe vissza nem lép, melyben elődei állottak, támadásoknak lesz kitéve mindenkor. Azt mondják ugyan az egyházi

részről, hogy: «Iliacos intra muros peccatur, et extra», mi magunk sem vagyunk azok, kiknek kellene lenni, s a t. RR. sem azok, kiknek lenniök kellene, s azért ne bántsuk őket még most, azon oknál fogva, mert a status vallás nélkül el nem lehet, a vallásnak pedig depositáriusa a clerus. Ezen okoskodásból már az következnék, hogy mivel a clerus depositáriusa a vallásnak, akár tartja meg a törvényeket, akár nem, akár helyesen van elrendezve, akár nem, őket ne bántsuk, mert ez által a vallásosság fog szenvedni; a vallásosság által pedig a polgári társaság. Erre ismét azon észrevételem van, hogy nem csak egyedül a katholicus clerus a vallásnak depositariusa; mert ha a kath. clerus a vallás depositariusának lenni megszünt, megtartja a depositumot a prot. clerus és mely megszünt lenni depositarius, kiavúlt az időből, s ezáltal a status állapota szenvedni nem fog; hanem fognak szenvedni azok, kik magukat az időhöz nem alkalmazzák. Ezen tárgy már a ker. ülésben is hosszasan meg volt vitatva; és hogy a tisztelendő káptalanok követei belé nem egyeznek a t. RR. határozatába, azt lehetett ugyan tudni, — de röviden is megmondhatták volna, hogy ők a határozattal nem elégszenek meg; de ők azt nem teszik, hanem hosszas vitatkozásokat tartanak, mely természetesen felhívja a t. RR.-nek ellenkező okoskodását és így maguknak tulajdonítsák, hogy e viták keletkeznek. Ha csendesen maradtak volna: ezen sok okoskodás nem történik, különösen az országgyűlésben nem, mert már a dolog el van döntve. Ha egy kissé szemügyre veszszük a mostani század geniusát, mely század az anyagi érdekeké: kevésbé fognak csodálkozni a föt. urak, hogy ezen kérdés szőnyegre került és hogy az emberek úgy gondolkodnak, hogy a lelki üdvösséget nem lehetne-e egy kissé olcsóbb áron megvenni? A régi világban, mikor még a világi javak kevesebb kezekben voltak, — azon világban, mely a nagy vétkek és erények világa volt, nem sokat törődtek az emberek a világi javakkal; hanem, ha jól befütötték a papok a poklot, birtokaiknak felét is hajlandók voltak oda adni, sőt néha egészen is, s még gyermekeik és maradékaik rovására is gazdagították az egyházat; de most már ez nem úgy van; most az anyagi érdekekbe veti magát az egész világ kifejlődésének iránya és ezen irányból a föt. urak a világot kivenni nem fogják. Azt mondják ők, hogy azon javak az egyház javai, s hasonlatossággal él a veszprémi káptalan követe. Legyen!

tehát én is hasonlatossággal élek. Hajdan volt egy bálvány, melyet a pogány népek imádtak, annak sok áldozatokat hordtak, s reggelre az áldozat elfogyott és ismét hirdették, hogy új áldozatra van szükség; azonban később sült ki, hogy az áldozatra nem a bálványnak volt szüksége, hanem az egyházi rendnek, t. i. azon papoknak, kik a bálványt tartották, de utána maguk laktak jól. Azt mondják a papok most is, hogy az olyan javak az isteni tisztelet fentartására fordítandók. Ugyan kérdem: az isteni szolgálatra mi roppant gazdagság kivántatik? Én úgy hiszem, arra gazdagság nem kivántatik: sőt az isteni tisztelet akkor valódi, ha szívben és erényben tétetik. E mellett is mire való oly nagy pompa a külső szertartásokra, melyek kevesebb pénzzel és értékkel is elvégezhetők? Ne csodálkozzanak hát a papok, hogy ezen kérdés előfordúlt és ők, ha ezen kérdésben valamit megtartani kivánnak, nem fognak mindent elveszteni, ha megegyeznek abban, hogy egy kissé redukáltassanak azon beneficiumok; mert akkor is többet nyernek, mintha egészen meg akarnák tartani javaikat. Egyébiránt miről van itt szó, mondja-e a borsodi indítvány, vagy mondja más valaki, hogy a papi javakat egészen el kell venni? Ezt senki sem mondja, hanem csak azt, miként az egyházi szolgáknak meg kell adni az illető fenntartást, mely különben is elég gazdagon jutna ki részökre. Midőn egy püspököt kineveznek: évenkénti fizetéssel nincs-e terhelve? és nincsenek-e ők congruára szorítva? és mégis jutott-e valakinek eszébe, hogy midőn egy püspökségre kineveztetik valaki, különféle czímek alatt lehuzzák jövedelmének egy részét, — hogy az ellen felszólalt volna? Nem fog-e ezen lehuzás idővel nevekedni? fogyni bizonyosan nem! Mi ellenvetésök lehet tehát most a papoknak? De csak az ország közjavát előmozdítani nem akarják ők jövedelmeikből, ha feleslegesek is; hanem a kormánynak, a miért őket kinevezi, igenis megfizetnek és szívesen elkövetik a szimoniát, mit ők igen jól tudnak, hogy micsoda; csak mondom, az ország közjavára nem akarnak áldozni semmit. — Előhozták sokan, hogy törvény tekintetéből szükséges a statusnak az egyházi javak felett rendelkezni. Én azt mondom, hogy ez a nép tekintetéből szükséges, mert vegyük fel csak a plebánusok állását, micsoda præstatiókat nem tesz nekik a nép? Mikor valakinek gyermeke születik, — mikor házasodik a szegény ember, — fizetni kell; ezenkivül

papbért ád; ha meghal, ismét fizetni kell a temetésért. Itt ismét egy hasonlítást teszek: a gazdasági életben kié a tehén, annak elletik a borjú; ha megnő és tehén lesz, ugyanaz feji; ha pedig megdöglik, bőrét nyúzza le és eladja. A főtisztelendő urak ugyan nyájnak nevezik az embereket, de hát kérdem: ily nyúzni való nyája-e az emberiség az anyaszentegyháznak? *(Zajos tetszés)* hogy t. i. az emberiség az egyháznak születik, az egyháznak szaporodik s az egyháznak hal meg és halálakor is annyit nyúz róla, a mennyit lehet? Ugyan kérem alázatosan! nem áll-e a népnek és az országnak érdekében ezen embertelen stólákat és gyűlöletes fizetéseket, t. i. keresztelésért, házasságért és temetésért fizetni, — megszüntetni? De hogy fog ez megszüntethetni, ha azt mondják a püspökök: «ezen javak a mieink és ezekből senkinek semmit nem adunk és nem fogjuk magunkat congruára szoríttatni». — Kérdezzük csak meg a káplánokat: mit fognak ők mondani, kiknek 60 frt évi fizetésök van, melyből alig tud egy-egy magának csizmát szerezni és rongyos reverendáját megfoltozni? Meg fogják mondani, hogy azon gazdag clerus, melynek jövedelme milliókra terjed, megérdemli-e azon milliókat, vagy nem? tesz-e legkevesebb hasznot a statusnak? Valjon nem arra való-e ez, hogy erős legyen a gyengék ellenében, kik eléggé vallásosak? Ha én a főt. uraknak egy nótát akarnék elénekelni, megmondanám azon mesterséget, hogy vannak elszerkesztve a plebánusoknak és káplánoknak viszonyai, — hogy addig előmenetelt egy sem remélhet, míg minden emberi érzés és szellemi tendentia ki nem ölетett kebléből és a meddig ő magát vak eszköznek lenni be nem bizonyította a fenső clerus kezében. Ezek bizonyosan nem mondanák azt, hogy a papi jószágok úgy mint most vannak, igen jól elrendezvék. Én kettőt tanúltam egyébiránt e tárgyban t. RR! A múlt országgyűlésen megtanúltam azt, hogy az egyház nem árendása Isten ő Felségének, hanem compossessora, — és most azt tanúltam a veszprémi káptalan követétől, hogy a magyar hierarchia egy színésztársaság, mert azt mondá a követ úr, hogy a szinészek között is vannak első szinészek, vannak alárendelt szinészek, vannak súgók, kiknek fizetéseik különbözők: tehát vigyük át ezen hasonlatosságot a magyar hierarchiára, első szinész lesz primás ő herczegsége, ennek legtöbb fizetést kell adni, ámbár nem legtöbb dolga van, de mivel első szinész, csak azért; ezután

következnek a püspökök, mint alárendelt szinészek, — ámbár nem tudom — micsoda külömbség lehet a rozsnyói püspök és zágrábi püspök között? nem mondom, hogy azon szerepre, melyet a püspökök játszanak, nincsenek sokan különböző vonzalommal: hanem mégis egyforma szerepök van. Egyébiránt igaz, hogy a statistákat legrosszabbúl szokták fizetni; s ha a szinésztársasági hasonlatosság nyomán menve, mi a plebánusokat és káplánokat statistáknak veszszük is, kiknek legkevesebb fizetésük van: de annyira csak el kell látni a statistákat is, hogy elélhessenek, hogy erkölcstelenségre ne vetemedjenek, mit tapasztalásból tudunk, hogy a statisták a szinészeknél néha erkölcstelenségre is szoktak vetemedni. A második, mit Zolyommegye követétől most tanúltam, az, miszerint azon törvényt idézte elő, hogy azon idegenek, kik az országban beneficiumokat birnak, a vízbe vettessenek. Ezt nagyon köszönöm a követ urnak; mert épen megyémben van a telki apátság, mely a skót barátok által biratik: tehát ha majd egy skót barát el fog jönni, a vármegyének be fogom jelenteni, miként rendelés tétessék az iránt, hogy ha azon skót barát oda jön, tüstént vettessék a Dunába. — Továbbá a veszprémi káptalan nagy érdemü követe hivatkozott azon mondásra: «beatius est dare, quam accipere», tehát még a helyett, hogy most jószágaikból valami elvétessék, még többet kellene nekik adni: és a t. RR. annál boldogabbak lennének. Én megfordítom a dolgot, t. i., minthogy a papok, mint az egyházi kormánynak is tagjai, következéskép, kik az egyház irányában, közvetlen szolgálataiknál fogva, nagyobb érdemeket tesznek, mint mi nyomorult világiak tehetünk, nagyobb boldogságra is tarthatnak számot, minthogy« beatius est dare, quam accipere», tehát ne hárítsák el ezen boldogságnak nemét is, melylyel, minthogy mi nem úgy hiszszük és tartjuk, minket akarnak terhelni. — És ezen okokat hozzá tévén azokhoz, melyeket Zólyom- és Borsodmegyék követei előadtak s mind összefoglalva, miután Borsodmegye indítványában nem foglaltatik az, miként az egyházi javak osztassanak fel, hanem csak az, miként az egyházi rend bizonyos competentiára szoríttassék, s azért igazságosnak tartom: a borsodi indítványt pártolom és ha azt el nem érhetném, a kerületi szerkezetet. *(Zajos tetszés. Hoszszas éljenzés).*

Elnök: Két országgyülési tapasztalás, ha másra nem,

de legalább azon elnöki tapintatra megtanított, mennyiben a tanácskozások folyamából előre látom: lehet-e jó sikerrel s ingerültség nélkül a fennforgó kérdést, netalán olyat is, mely egyéni véleményemmel megegyezik, a vitatkozás mezején kivánt czélra vinni? vagy pedig a hosszú vitatkozások által csak a kedélyek ingereltetnek, és túl menve a kérdés körén, az idő veszteségén kívül, minden haszon nélkül, magára a dologra nézve csak az indulatok felhevülésére nyittatik tér? Méltóztassanak megengedni! ez volt az oka, hogy a t. R.-ket a mai tanácskozás elején is felszólítottam arra, miként úgy is bőven levén már a tárgy vitatva, a hosszas beszédekkel felhagyni méltóztassanak, — előre sejdítvén, hogy ingerültségnél egyebet el nem érünk. Úgy tartom, senki sincs a t. KK. és RR. közül, ki a vallást ne tisztelné, és tiszteletben tartani nem akarná; de vannak itt mások, vannak hallgatók is, kik némely szavakat, némely kifejezéseket, melyek itt mondatnak, más értelemben vehetnek, és melyek által a szólónak minden czélja nélkül, a vallás iránti tiszteletben épen nem gyarapodnak. Én véleményemet tisztán szoktam kimondani, s másoknak sem parancsolhatom, hogy véleményöket szabadon ki ne mondják; azt tartom azonban, hogy most e tárgyban, midőn egyrészről előre lehet tudni, hogy a kimenetel sikeres nem lehet, másrészről a különben is ezúttal divatos véleményt hosszasan támogatni, és az ellenkezőt erősebben megtámadni, majdnem csak a vallás iránti tisztelet és méltánylás csonkulásával történhetik: továbbá is kérem az érdemes követ urakat, hogy méltóztassanak a további vitatkozásokkal felhagyni; ha a t. Rendeknek tetszik, megmarad a ker. szerkezet úgy mint van. (Maradjon.)

Tomcsányi József (Békésmegye követe): Én nem akarok a tanácskozásnak sem irányt, sem módot szabni; mert úgy látom, hogy a kik a ker. határozat ellen szólani akarnak, többséget úgy sem fognak nyerni; azonban pedig már másszor is bőven kijelentették magukat a t. KK. és RR. (Többektől hallgatásra kéretik.) Szavazatomtól nem állhatok el; azonban kerülvén minden hosszasabb vitatkozást, oda jelentem ki szavazatomat, hogy Borsodmegye indítványát pártolom; s ha ezt el nem érhetem, a kerületi szerkezet mellett maradok.

Ezután még több rövid felszólalás történt, jelesen 1. az

országos választmányt pártolták: *Balogh* Kornél (Győr), *Matyasovszky* Boldizsár (Szepes), *Kiss* András (Krassó), *Sőtér* (Mosony), *Ruttkay* (Turócz), *Gabányi* (Szatmár), *Abaffy* (Árva), *Farkas* (Pozsega), *Semsey* (Sáros).

2. *Borsodi indítványt nem pártolták: Zsoldos* (Veszprém), *Rohonczy* (Sopron), *Sárközy* (Fehér), *Kruplanicz* (Esztergom), *Bakos* (Trencsén), *Nikolich* (Bács), *Békássy* (Vas), *Almásy* Pál (Heves).

3. *Borsodi indítványt pártolják, de ha ez el nem fogadtatnék, a kerületi határozatra szavaznak: Szilber* (Szeged), *Athanaczkovics* (Zombor), *Kovács* Sámuel (Hajdu kerület), *Lónyay* Menyhért (Bereg) *Komlósy* (Debreczen), *Jozipovics* Antal (túrmezei gróf), *Kerkápolyi* (Zala), azzal, hogy a papi javaknak egy része a népnevelésre fordíttassék.

Beöthy Ödön (Bihar), röviden igy nyilatkozott: Elvileg tisztán pártolom Borsodmegye indítványát, de az arróli rendelkezésnek, minthogy az országgyűlés ennyire haladott, teljesíthetését nem látom.

Huszár Károly (Nógrád), pedig következőleg szólott: Közkivánság folytában csak röviden adom elő küldőim nézetét, mely abban áll, miként úgy vannak meggyőződve, hogy az egyházi javak közül azokat, *melyek magán alapítványiak*, tisztelni tartozván a törvényt, az alapítók végrendelkezését nem tekintik olyanoknak, melyek törvényhozás rendelkezése alá tartoznak; mennyiben azonban *vannak még egyéb czímű javai* és jövedelmei is *az egyházi rendnek:* azokat igen! olyanoknak tekintik, melyekről a törvényhozás szükséghez képest rendelkezhetik; ennélfogva azt, hogy küldőim a borsodi indítványt elvben pártolják, kinyilvánítani kötelességem.

Klauzál Gábor (Csongrád): Utasításomat fogom csak előadni, és Elnök ő nagyméltósága figyelmeztetése után reménylem, hogy senki a t. Rendek közül hosszas tárgyalásba avatkozni többé nem fog, mert különben én is fentartom magamnak utasításomat okokkal támogatni. Utasításom röviden abból áll: hogy *az egyházi rend kezénél lévő jószágokat küldőim bizottmányként tekintik,* és ennek következtében a kerületi határozatnak első részét, melyben az mondatik ki, hogy a választmány véleménye nem egyezik meg a törvény szellemével, helyesnek tartom. — Mi a második részét illeti: t. i.

a jövő országgyűlés tárgyalására akarják a t. Rendek az egyházi javakat hagyni: arra nézve küldőim kivánsága az, hogy miután *a törvény világosan rendeli,* miszerint más, országszerte meghatározott czélokra fordíttassanak a papi jószágok, melyek a törvényben ki vannak jelölve, ennek következtében még ezen országgyűlésen hozassék törvény, melynek erejénél fogva számadásra szoríttassanak a papok, hogy mikép felelnek meg azon czélnak, melyet a törvény az egyházi javakra nézve kitűzött.

Végezetre *Elnök* kimondja végzésül: «*E szerint a többség a kerületi határozat mellett van.*»

Igy tehát a kerületi határozat a Karok és Rendek *országos ülésében* is megerősíttetvén, a méltóságos főrendekhez átküldetett, hol az augusztus hó 21-ikén vétetett tárgyalás alá, mely alább következőleg folyt le.

CCI. országos ülés.

Augusztus 21-én.

A m. Főrendeknél. (Főrendi Napló, VI. köt. 28. lap.)

Tárgy: az országos sérelmek és kivánatok V-ik osztálya.

Hubay József kir. személynöki itélőmester olvassa az országos sérelmek és kivánatok V-ik osztályának 128-ik pontját és a t. RR.-nek arra tett észrevételeiket.

Lonovics József, csanádi püspök: Ha a borsodmegyei indítvány úgy állana előttünk, mint az tétetett, nem kételkedném annak tartalma, czélja és az ismeretes körlevélben foglalt gyámokai iránt terjedelmesbben nyilatkozni; miután azonban a t. KK. és RR. amaz indítvány tárgyalását részükről is mellőzendőnek határozták, én sem fogok annak bővebb taglalásába bocsátkozni, hanem egyszerüen csak azokra szorítkozom, miket a t. RR. a m. Országos választmány véleményétől elállva, e pontra nézve határoztak. S valjon mi az országos választmánynak e pont iránti véleménye? Az, hogy ama kivánat törvényes jogokkal ellenkezvén, általa nem pártoltathatik. S mit mondanak erre t. RR.? Azt mondják először, hogy az országos választmány ebbeli véleményét nem osztják, azonban ama kívánat tárgyalását ezúttal mellőzni kívánják. Igen könnyü volna az Országos választmány véleményének igazolására törvényeket, diplomákat, adománykeveleket, szerződéseket és egyéb jogbiztosító okleveleket felhozni; de ez még most mind felesleges, — elég legyen itt, annak bebizonyítására, hogy törvényeink az egyházi s világi javak birtoka s jövedelmei közt különbséget nem ismernek, — idéznem a II. rész 2. czímét, melyben világosan mondatik:

«Quod omnes Domini prælati et ecclesiarum rectores, item Barones et cæteri magnates, nobiles ac proceres Regni hujus Hungariæ et ratione nobilitatis, et ratione bonorum temporalium una eademque libertatis, immunitatis et exemtionis prærogativa gaudeant».[1] Egyébiránt, mivel a t. RR. magának az indítványnak tárgyalását mellőzik, az nálunk sem lehet tanácskozásnak tárgya, s azért annak vitatásába magam sem fogok bocsátkozni. — Másodszor azt mondják a t. RR., hogy a dolog érdemére nézve részint az előleges sérelmekben, részint az 1835. decz. 30-án kelt feliratban kifejtett elvekhez ragaszkodnak; minthogy ezek felterjesztéséhez a m. fő RR. is járultak: lássuk mindenek előtt, mit foglalnak magokban azon előleges sérelmek. Az 1825-iki országgyülésen az egyházi rend a másik táblánál előterjesztvén azt, hogy felsőbb parancsolatok által jövedelmeitől bizonyos procentuatió sürgettetik, s ez már mint kötelesség a kir. collationálisokba is igtattatik, ezen követelést az Országos RR. törvénytelennek nyilvániták, s a panaszt az előleges sérelmek közzé sorolák, melyeknek ide tartozó 9-ik pontja ekként szól: «Cum taxatio cleri tam secularis, quam regularis contra cardinales statuum prærogativas continuata, — — — — jam in permanentem contributionem vergere videatur, tam justa est hac in parte SS. et OO. sollicitudo, ut ejusdem hoc loco manifestationem, medelæque quo ocyus adferendæ petitionem inter præferentes suas obligationes reputent. Clerus enim Hungariæ, præterquam quod bona sua nobilitario jure nullis datiis ac præstationibus obnoxio teneat, jam antecædaneis etiam temporibus, signanter Alberti Regis Decr: Art: 19-o et Mathiæ Decr: III. artic: 24-o ab omnibus taxis abusive inductis liber ac immunis declaratur. — — — — numerosæ præterea leges patriæ *occasione insurrectionum et subsidiorum latæ* irrefutabili serviunt argumento: de bonis et proventibus ecclesiasticorum, semper cum influxu regni fuisse determinatum, ut adeo Status et Ordines ratione illorum, nec jus quodpiam exclusivum recognoscant neque taxationem hanc supremo juri patronatus, quod art: 23. 1790/1

[1] «Hogy minden főpap és egyházkormányzó urak, hasonlókép bárók és egyéb mágnások, ezen Magyarország nemesei és főrendei, mind nemességökre, mind világi javaikra nézve a szabadság, mentesség s kivétel egy és ugyanazon kiváltságaival bírjanak».

diserte circumsribitur, attribuere possint. Accedit ad præmissa: *quodsi Episcopatus et capitula* citra consensum regni proventibus suis frustrata fuerint, illa scopo fundationum per divos suæ Majestatis antecessores conditarum satisfacere nequeant; quod porro cum non attentis cleri remonstationibus taxarum harum implementum indiscriminatim, ac severioribus etiam mediis procurandum intimetur, per id personæ ecclesiasticæ ad obligationem talem ineundam sint adactæquæ tamquam fundamentali art: 8:1741. e diametro contraveniens ex indole constitutionis regni pro nulla haberi debet, quod denique Status et Ordines comitialiter congregati intellecto cumprimis recentissimorum, stantibus regni comitiis ad v. capitulum Quinqueecclesiense Intimatorum tenore, positive debeant manifestare: *se ad onus quodpiam certum et continuum* statui privilegiato, etiamsi nefors cum assensu ejusdem injectum, salva legali sua immunitate et constitutionalium jurium suorum securitate accedere nullatenus posse. — Suam proinde Majestatem humillime orandam esse arbitrantur, ut — — — ab ulteriore Episcopatuum, Capitulorum et ordinum beneficatorum quocumque sub titulo continuanda taxatione, quæ nec in jure, nec in usu fundari potest, præscindere, cunctas item insolitas et articulo 122. 1647. adversas clausulas, conditiones, ac reservatas collationalibus litteris insertas, pro nullis et non adjectis benigne declarare dignetur.»[1] Megjegyzésre méltók ezekben a következők: 1-ör

[1] «Midőn a clerusnak, úgy világi, mint rendes, a statusnak sarkalatos kiváltságai ellen folytatott megtaksálása — — — — már állandó megadóztatássá válni látszik: annyira igazságos e részben a Karok és Rendek aggodalma, hogy annak e helyeni kinyilatkoztatását s mind gyorsabban leendő megorvoslása iránti kérelmet legelső kötelességüknek vélik. Mert Magyarország clerusa, azonkivül, hogy javait nemesi, semmi adó és más kötelezettségeknek alá nem vethető joggal birja, már előző időkben is, jelesen Albert kiraly decretumának 19-ik és Mátyás III-ik decretumának 24-ik czikkében minden visszaéléssel behozott taksáktól szabad és mentesítettnek nyilvánittatik — — — — a hazának a felkelések és segélyek alkalmával hozott számos törvényei megczáfolhatlanúl érvül szolgálnak rá, hogy *az egyháziak javai és jövedelmei felett mindenkor az ország befolyásával történt intézkedés. Úgy hogy a Karok és Rendek ennélfogva sem valami kizárólagos jogot el nem ismernek, sem ezen taksáldst a legfőbb kegyúri jognak — mely az 1790/1 : 23. t.-czikkben tisztán körülirva van — nem tulajdoníthatják vagyis át nem engedhetik.* Ide járul még: *hogy ha a püspökségek és káptalanok az ország beleegyezésén kivül* jövedelmeiktől megfosztattak legyen, azok az Ő Felsége dicső elődei által tett alapítványok czéljának eleget nem tehetnek; hogy továbbá, midőn nem figyelve a clerus felszólamlásaira, ezen taksák teljesítése minden különbség nélkül és szigorúbb módokkal is behajtása intézményeztetik, az által az egyházi személyek oly kötelezettség

azt jelentik az országos RR.: «quod clerus bona sua nobilitari jure nullis datiis et præstationibus obnoxio teneat», azaz: hogy az egyházi rend a maga javait nemesi joggal, és így oly czímmel bírja, mint minden más nemes birtokos. 2. azt mondják, hogy mint azt az insurrectiók és subsidiumok alkalmával hozott törvények bizonyítják, az egyházi rend jövedelmeiről egyoldalulag intézkedni nem lehet, a mi is tagadhatatlanul igaz; de e tekintetben az egyházi és világi birtokosok közt alkotmányunk szerint nincs semmi különbség, s az érdeklett alkalomkor a törvény mind a papi, mind a világi javak s jövedelmek iránt ugyanazon módon rendelkezett. Mutatja ezt maga az úrbér is, mely iránt mást rendelt az Ulászló törvénye, mást a Mária Therézia határozata, s mást az 1832. törvény szabályai. 3-or az egyházi rend irányában s védelmére hivatkoznak az 1741: 8. alaptörvényre, hivatkoznak az Országos Rk. sarkalatos jogaira s kiváltságaira, annak megmutatására, hogy a fenforgott tekintetben egyik s másik status közt külömbséget tenni nem lehet. Minthogy erre k. válasz nem érkezett, a sérelem a következett 1830-iki országgyűlésen az előleges sérelmek közt ismételtetett ily módon: «9-o *Eorum intuitu quæ in præferentialibus gravaminibus adsistendam Episcopatuum Capitulorum et Ordinum beneficatorum quocunque sub titulo taxationem, cunctas item insolitas et art: 122. 1647. adversas* clausulas, conditiones et reservatas collationalibus litteris insertas pro nullis et non adjectis benigne declarandas proposita sunt, benignam resolutionem regiam ultroquoque demisse exorant Status et ordines».[1] Ugyanez történt az

teljesítésére kényszeríttetnek, mely mint az 1741:8. sarkalatos alaptörvénynyel ellenkező, az ország alkotmányának szelleménél fogva semmisnek tekintendő; hogy végre az országgyűlésre egybegyűlt Karok és Rendek megértvén főleg a legújabb, épen az országgyűlés együttléte alatt a pécsi tisztelendő káptalanhoz küldött intézmények tartalmát: tényleg tartoznak kinyilatkoztatni, hogy ők bármely — netalán még saját beleegyezésével kivetett bizonyos és folytonos adóhoz, épségben lévén törvényes mentességök s az alkotmányos joguk biztonsága — egyátalán nem járulhatnak. Minélfogva Ő Felségét legalázatosabban megkérendőnek vélik, hogy — — — — — a püspökségeknek, káptalanoknak, javadalmazott rendeknek bármely czím alatt folytatandó megtaksálásától, mely sem jogra, sem gyakorlatra nem alapítható, elállani, hasonlag minden szokatlan és az 1647:122. t.-czikkel ellenkező záradékot, föltételt és az adományozó levelekbe igtatott fentartásokat semmiseknek és nem létezőknek kinyilatkoztatni kegyelmesen méltóztassék».

[1] «Azokra nézve, melyek az előleges sérelmekben a püspökségek, káptalanok és javadalmas rendek bármely czím alatti ellentétes megtaksáltatásá-

1832-iki országgyűlésen is ily formán: «9-o Circa inlegalem beneficiatorum ecclesiasticorum taxationem SS. et OO. ab edenda sub his adhuc comitiis altissima resolutione præstolantur.»[1] — Itt is törvénytelennek jelentetvén a clerus taxáltatása. Megérkezett végre az előleges sérelmek iránt ugyanazon országgyűlésre a kir. válasz, melyben e pontra nézve ő felsége a banderium iránti törvényekre, s legfelsőbb patronatusi jogaira hivatkozik, s erre keletkezett 1835-ben decz. 30-án azon felirat, melyre a t. RR. ezúttal hivatkoznak, s mely e pontot illetőleg ekképen szól: «6. §. Mi sem veszszük ugyan legkisebbé is kérdésbe azt, hogy az egyházi javaknak jövedelmeit az ország védelmére, vagy más közhasznú egyházi és nemzeti intézkedésekre fordítani lehessen; minthogy azonban az ország bármely Rendének országgyűlési végzeten kívül egyoldalúlag tettleg behozott, s tettleg folytatott megrovatása az alkotmány s törvények szabályai szerint sérelem, s a törvényhozásnak azon ezuttali elmellőzése is, melyen a k. k. válasz alapúl, meg nem nyugtató, hanem ujabb sérelmet okozó rendelkezés; ily törvényes szemponti nézetből, a jelenszakaszi sérelemnek úgy, a mint az 1825/7. és 1830-iki feliratainkban felterjesztve volt, orvoslása szorgalmazásához továbbá is állhatatosan ragaszkodunk». — Hármat mondanak itt az Országos Rk. — 1-ör azt jelentik, hogy az egyházi javak jövedelmeit az ország védelmére, vagy más közhasznu egyházi s világi intézkedésekre fordítni lehet, — a mi jogszerüség határai közt, s a törvény értelmében tökéletesen áll. Mutatják ezt a nemesi felkelés s a banderium iránt szóló törvények. Ugy de a törvények az insurrectió, banderium és subsidiumokra nézve a nemesi javak s jövedelmek iránt is rendelkeztek, a korona jószágaitól kezdve le az úrbéri telkekig, sőt rendelkeztek még arról is, hogy a nemesek felségsértés esetében birtokaikat veszítsék el. — 2-or azt mondják, hogy az ország bármely rendének országgyűlési végzeten kívül egyoldalúlag behozott megrovatása az alkot-

nak, hasonlag minden szokatlan és az 1647:122. t.-czikkel ellenkező záradékoknak, feltételeknek s az adományozó levelekbe igtatott fentartásoknak kegyelmesen semmiseknek s nem létezőknek kinyilatkoztatása iránt felterjesztettek, kegyelmes királyi válaszát alázatosan kérelmezik a Karok és Rendek».

[1] «A Statusok és Rendek az egyházi javadalmazottaknak törvényellenes megadóztatására nézve pedig még ezen országgyűlés alatt kiadandó legmagasabb királyi válaszszal megörvendeztessenek».

mány és törvények szerint sérelem, mely kifejezés az egyházi rendet birtokára nézve a többi RR.-kel tökéletesen æquiparálja, s előbbeni észrevételemnek bizonyságáúl szolgál. — 3-or kijelentik, hogy e sérelem orvoslásának szorgalmazásához úgy, a mint az 1825. és 30. feliratokban felterjesztve volt, továbbá is ragaszkodnak. E szerint az idézett 1835-iki feliratnak is ugyanaz a czélja, ugyanaz a szelleme, mint az 1825-ikinek; már pedig ennek foglalatját imént volt szerencsém előadni. Minthogy tehát a t. RR. a borsodi kivánat tárgyalását ezúttal mellőzendőnek vélték, azzal a m. fő RR. sem foglalatoskodhatnak; — s minthogy a t. RR. a kivánat érdemére nézve az említett sérelmekben s feliratban kifejtett elvekhez ragaszkodnak, azokban, mint általunk is elfogadottakban a nmltsgú fő RR. is megnyugodhatnak. Minélfogva véleményem szerint, e pontra nézve az lenne a t. RR.-nek válaszolandó, hogy az egyházi rendnek sarkalatos törvényeink által biztosított birtok s jövedelmbeli jogai ugyanazon előleges sérelmekben s feliratban is, melyekre a t. RR. hivatkoznak, elismerve s védve lévén, a borsodmegyei előterjesztés tárgyalását a m. fő RR. azoknál fogva is, miket az idézett 1835. decz. 30-iki felirási javaslat alkalmával váltott izeneteikben kifejtettek, részükről is mellőzendőnek vélik.

Kopácsy József herczegprimás: Ha itt az egyházi rend jogainak biztosítását és védelmét említeni kell, feltaláltatik az azon viszon izenetekben is, melyeket a m. fő RR. az előleges sérelmek 9. pontja iránt 1835. deczember 30-dikán készített felirati javaslat után a t. KK. és RR.-hez intéztek; jónak látnám tehát, hogy ezen főrendi izenetekre is legyen hivatkozás.

Elnök: Majláth György országbiró: Hivatkozás történhetik azon izenetre is. Egyébiránt úgy látom, hogy a m. fő RR. közakarattal csanádi püspök ő nagyméltóságának előadását elfogadják. (Helyeslés.)

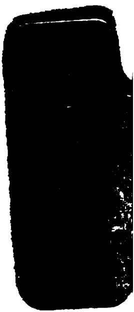
A főrendi határozat — az országos irások III. kötetének 149-ik lapján 219. szám alatt olvasható — s következőleg szól:

«a *128-ik pontra:* az egyházi rendnek sarkalatos törvényeink által biztosított birtokbeli jogai ugyanazon előleges

sérelmekben és felirásokban is, melyekre a t. KK. és RR. hivatkoznak, elismerve lévén, a borsodmegyei előterjesztés tárgyalását a mlgos Főrendek azoknál fogva is, miket az idézett 1835. 30-ik deczemberi felirási javallat alkalmával váltott izeneteikben kifejtettek, részükről is mellőzendőnek vélik.»

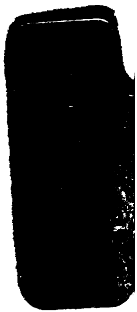
Ezen főrendi válasz a Karok és Rendek augusztus hó 26-án tartott országos ülésében felolvastatván, innen kerületi ülésre lett áttéve. A kerületi ülés augusztus 29-ikén *Palóczy* azon felszólalása folytán, «hogy e tárgy jelen állapotában *jövendő feltámadásig* nyugalomba helyeztessék» — következő határozatban állapodott meg: «a *128-ik pontra nézve:* a Karok és Rendek előbbi izenetükben foglalt nyilatkozatok és elveik mellett maradnak, — különben pedig részükről kinyilatkoztatják: hogy ezúttal, a jelen pont feletti értekezéseiket ezen országgyűlés idejére nézve berekesztetteknek tekintik». — Mely kerületi határozatot a Karok és Rendek szeptember 2-án tartott országos ülésökben is, megerősítették; — s ezen határozatukat az országos iratok között 326. szám alá sorozták.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

